

Kronologija raspada SFRJ i stvaranje Republike Hrvatske do 15. siječnja 1992.

Ivan Bilić

Neki važniji datumi i događanja na području bivše SFRJ):

1981.:

11. **ožujka:** Počinju demonstracije u Prištini i drugim većim gradovima širom Kosova s jasno istaknutom parolom: „Kosovo Republika“.
26. **ožujka:** Na Kosovu su izbile još jače demonstracije. Isti je dan u Prištinu stigla i „štafeta mladosti“.
28. **ožujka:** Aslan Fazliu, etnički Albanac, predsjednik GK SK Prištine, opisujući navedene demonstracije, uveo je pojam „kontrarevolucija“.
30. **ožujka:** Bojkot nastave objavljuju studenti triju najvećih prištinskih fakulteta: Prirodoslovno-matematičkog, Pravnog i Ekonomskog.

1. **travnja:** Pokrajinski komitet za ONO i DSZ, a pod predsjedanjem Mahmuta Bakalia, traži i postiže izlazak postrojba JNA na ulice širom Kosova. Demonstracije u kojima su poginuli deseci demonstranata, traju do 3. travnja.
2. **travnja:** Predsjedništvo SFRJ donijelo je odluku o uvođenju izvanrednog stanja na Kosovu i formiranju Združenog odreda policijskih snaga SSUP koji je upućen na Kosovo.
17. **travnja:** Albanski dnevnik „Zeri i Popullit“ objavljuje nepotpisani (pretpostavlja se da je njegov autor tadašnji predsjednik albanske Vlade Mehmet Shehu) komentar u kojem se zahtjev Kosova za dobivanjem statusa Republike drži opravdanim. Članak izaziva snažnu reakciju u Beogradu.¹

1984./1985./1986.:

Tijekom 1984./1985., kako piše Branko Mamula, tadašnji savezni sekretar za narodnu obranu, „JNA je postepeno izgrađivala procjene mogućeg ponašanja subjekata društva i najznačajnijih vanjskih političkih i vojnih faktora, ukoliko se stigne do Rubikona, i JNA bude primorana otvoreno izaći na političku pozornicu i preuzeti odgovornost za sudbinu Jugoslavije“.²

1. svibnja 1985.: Đorđe Martinović, „podoficir JNA“, prijavljuje napad NN osoba albanske nacionalnosti koji su mu „nabili staklenu bocu u debelo crijevo“. Slučaj je izazvao veliku pozornost, različitim tumačenjima te je ujedno postao primjer „silovanog i ugnjetenog srpstva na Kosovu“.

23. svibnja 1985.: Na Skupštini SANU jednoglasno je odlučeno da se zbog potrebe „isticanja najaktuelnijih društvenih, političkih, ekonomskih, socijalnih, naučnih i kulturnih problema“ pristupi izradi „Memoranduma SANU“ . U izradi su, između ostalih, sudjelovali: Pavle Ivić, Antonije Isaković, Dušan Kanazir, Mihajlo Marković, Miloš Macura, Dejan Medaković, Miroslav Pantić, Nikola Pantić, Ljubiša Rakić, Radovan Samardžić, Miomir Vukobratović, Vasilije Krestić, Ivan Maksimović, Kosta Mihajlović, Nikola Čobeljić, Stojan Čelić.³ Tom popisu vidljivo nedostaje i Jovan Rašković, u čijem je stanu u Šibeniku i u kući u Primoštenu „Memorandum“ dovršavan.

Vodstvo SANU-a dobilo je političku potporu tadašnjeg političkog vodstva CK SK SR Srbije čiji je predsjednik bio Ivan Stambolić.⁴

29. srpnja 1985.: Održana je sjednica predsjedništva CK SKJ na kojoj je prihvaćeno tzv. „Kučanovo izvješće“ o stanju na Kosovu, u kojem se ističe kako „pravo srpskog naroda da stvori svoju vlastitu državu na isti način kao i ostali narodi u SFRJ nije još u potpunosti ispunjeno jer ustavni principi, po kojima su pokrajine unutar Srbije, nisu uvijek bili dosljedno provođeni u političkoj stvarnosti“.

24./25. rujna 1986.: Beogradski dnevni list „Večernje novosti“ dobio je presliku nedovršenog „Memoranduma SANU“ koju je i objavio. Memorandum je pribavljen djelovanjem hrvatske Službe državne sigurnosti.⁵ Ivan Stambolić tvrdi da je Memorandum „slatkorečiv uvod u krvavi obračun“ te „smrtonosni šovinistički proglas, ratni manifest za već završavane komesare srpstva“.⁶

- 20. travnja:** Slobodan Milošević posjetio je Kosovo polje gdje je održao glasovit govor okupljenim Srbima iz kojeg se često izvlačila izjava: „Ovaj narod niko ne sme da bije“. Na Kosovo polje došao je kao predsjednik predsjedništva CK SK Srbije, a vratio se u Beograd kao „vožd“, srpski narodni vođa.
- 20. kolovoza:** U razgovoru generala Kadijevića i admirala Mamule, Kadijević prepričava sadržaj izlaganja Milana Kučana na sjednici skupštinske komisije za promjenu Ustava, u kojoj Kučan kaže da „razbijanju SFRJ može voditi ne samo olabavljena federacija nego i pokušaj da se oduzmu prava republikama“.⁷
- 2./3. rujna:** Dogodio se incident u vojarni JNA u Paraćinu kad je pripadnik JNA albanske nacionalnosti Aziz Kelmendi ubio 4 vojnika, a ranio njih 7 pucajući iz svoje automatske puške u zajedničkoj spavaonici.
- 10. rujna:** Skupština SR Srbije prihvatila je prijedlog izmjena Ustava Srbije.
- 12. rujna:** Pod pritiskom srbijanskih političkih krugova, a zbog njegove veze s Fikretom Abdićem, tadašnjim direktorom „Agorkomerca“ optuženim za „izdavanje mjenica bez pokrića u milijunskim iznosima“, Hamdija Pozderac (BiH), tadašnji potpredsjednik predsjedništva SFRJ, podnosi ostavku.
- 18./19. rujna:** Održana je dvodnevna zatvorena sjednica Predsjedništva CK SK Srbije: Slobodan Milošević, predsjednik Predsjedništva, od 20 članova toga tijela dobiva 11 glasova (dobiva tri ključna glasa kosovskih Albanaca te jedan iz Vojvodine⁸), 5 članova je suzdržano, a svega su 4 člana Predsjedništva glasovala protiv kandidature/izbora Slobodana Miloševića za predsjednika SK Srbije. Na sjednici CK SK Srbije njegov je izbor samo potvrđen. Miloševićev glavni „lobist“ bio je Borisav Jović. Tada je Ivan Stambolić, do tada najmoćniji čovjek u Srbiji i predsjednik Predsjedništva SR Srbije, izgubio političku bitku s Miloševićem.
- 23./24. rujna:** Održana je „Osma sednica“ CK SK Srbije. Milošević se, uz pomoć Petra Gračanina, Nikole Ljubičića, Vidoja Žarkovića, Marka Orlandića, Stipe Šuvara i drugih, uspješno „riješio“ Ivana Stambolića i Dragiše Pavlovića (predsjednik GK SK Beograda). Sam Stambolić za ovu sjednicu kaže: „...famozna sednica označila početak kraja čitave jedne epohe, jedan sunovrat, možda i najdublji u istoriji srpskog naroda. ... Osma sednica jeste zaista bila ratna truba čiji je zov podigao na noge srpske nacionaliste u pohod na

razaranje Jugoslavije. Jugoslavija je već tada bila osuđena na smrt.⁹

- 8. prosinca:** Održana je 11. sjednica CK SKJ na kojoj je razmatran ustavni položaj Srbije u odnosu na njezine autonomne pokrajine. Iz SK je isključen Fadil Hoxha, bivši član Predsjedništva SFRJ.¹⁰

1988.:

Tijekom ove godine, a pripremajući se za proslavu 600 godišnjice bitke na Kosovu polju, SPC se odlučila prenijeti „mošti kneza Lazara“ u manastir Gračanica. Mošti su putovale Srbijom podižući nacionalni i vjerski zanos velikog broja Srba. Jovan Velimirović, tadašnji vladika šabačko-valjevski, izdao je poslanicu u kojoj se spominje „nebeska Srbija“, izraz koji će se udomačiti u ratno-huškačkoj terminologiji.¹¹

- 7. siječnja:** Na sjednici Predsjedništva SR Srbije postignut je dogovor o potrebi mijenjanja republičkog Ustava.

- 12. veljače:** „Odbor za obranu slobode misli i izražavanja“ traži „uspostavljanje stvarne ravnopravnosti naroda Jugoslavije“ odnosno „osnivanje samoupravnih oblasti za srpski narod, kako u Hrvatskoj tako i u Bosni i Hercegovini“. Članovi su Odbora, osnovanog u rujnu 1984.: akademik Matija Bečković, akademik Dimitrije Bogdanović, dr. Kosta Čavoški, Dobrica Ćosić, prof. dr. Andrija Gams, Zagorka Golubović, dr. Ivan Janković, prof. dr. Neca Jovanov, Vojislav Koštunica, akademik Mihajlo Marković, Borislav Mihajlović Mihiz, akademik Dragoslav Mihajlović, Nikola Milošević, akademik Gojko Nikoliš, Vesna Pešić, akademik Miša Popović, akademik Radovan Samardžić, akademik Mladen Srbinović, akademik Predrag Palavestra, akademik Dragoslav Srejić, Tanasije Mladenović i akademik Ljubomir Tadić (otac sadašnjeg predsjednika Republike Srbije i Crne Gore Borisa Tadića).

- 25. ožujka:** Održana je sjednica „Vojnog saveta oružanih snaga“ na kojoj je izvršena „temeljita ocjena pogoršanog stanja u zemlji, i Sloveniji posebno“. Slovensko rukovodstvo reagiralo je na ovu izjavu optužujući vrh JNA za pripremu i namjeru državnog udara u Sloveniji.

- 1. travnja:** U „Književnim novinama“ (glasilo UKS) od 15. srpnja izlazi povelja pod nazivom „Uspostavljanje države“ u kojoj se traži ukidanje autonomije Kosova i stvaranje srpske države „u prirodnim, istorijskim i etničkim granicama“.

- 19. svibnja:** Slobodan Milošević ponovno je izabran za predsjednika Predsjedništva CK SK Srbije.
- 31. svibnja:** Na području Slovenije JNA je uhitila Janeza Janšu i Ivan Borštnera zbog odavanja i objavljivanja vojne tajne.
- 4. lipnja:** JNA je nastavila s uhićenjima u Sloveniji. Uhićeni su David Tasić i Franci Zavrl. Ta su uhićenja, zajedno s uhićenjima od 31. svibnja, potakla slovensku javnost na snažnu političku borbu protiv JNA u Sloveniji.
- 9. srpnja:** Održan je prvi protestni miting u Novom Sadu na koji dolazi oko 1000 Srba i Crnogoraca s Kosova. Prosvjednici ističu zahtjeve za smjenom pokrajinskog rukovodstva. Miting službeno predvodi Miroslav Šolević¹² dok Milošević vuče stvarne poteze, ali iz pozadine.¹³
- 20./21. kolovoza:** U Titogradu i Kolašinu održani su „mitinzi istine“ na kojima se traži smjena političkog vodstva Crne Gore.
- 5./6. listopada:** Na mitingu u Novom Sadu traži se ostavka tadašnjeg Predsjedništva Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine. Predsjedništvo podnosi ostavku nakon bezuspješnog traženja vojne intervencije protiv demonstranata. Tadašnji predsjednik saveznog Predsjedništva Lazar Mojsov odbija dati suglasnost za angažiranje JNA s ciljem sprječavanja uličnih demonstracija.
- 7. listopada:** „Antibirokratska revolucija“ ili „jogurt revolucija“ pokušala je, na sličan način na koji su jučer srušili vojvodansko rukovodstvo, organiziranjem mitinga u Titogradu srušiti crnogorsko rukovodstvo.
- 17. listopada:** Održana je 17. sjednica CK SKJ na kojoj je Švar pokušao ukloniti Slobodana Miloševića iz CK SKJ. Međutim, zbog nepoznavanja procedure i pravila izbora za članove tog tijela, Švarov je pokušaj propao. General Veljko Kadijević koji se već, od 15. svibnja 1988., nalazi na dužnosti saveznog sekretara za narodnu obranu, izjavljuje: „Jugoslavija može postojati samo kao istinska federacija ili je neće biti. Zato federativnom uređenju ne mogu biti alternative niti unitarno, niti konfederalno uređenje“.¹⁴
- 17. studenoga:** Na sjednici PK SK Kosova i Metohije smijenjena je dotadašnja predsjednica Predsjedništva PK SK Kosova i Metohije Kaqusha Jashari. Azem Vlasi je razriješen dužnosti člana PK SK Kosova i Metohije.¹⁵ Nakon toga počinju masovne demonstracije Albanaca.

- 19. studenoga:** Slobodan Milošević na Ušću u Beogradu drži govor pred oko milijun okupljenih, gdje izravno prijeti svima koji ne misle kao on: „Jugoslavija je velikom borbom stvorena, velikom će se borbom braniti“.
- 25. studenoga:** U skupštini SFRJ su prihvaćeni Amandmani IX - XLVIII na Ustav SFRJ kojima se proširuju osnove jedinstvenog tržišta u SFRJ bez diranja u načelo konsenzusa.¹⁶

Temeljem odluke saveznog Predsjedništva, nakon nešto manje od 6 godina, Alija Izetbegović napušta zatvor (uhićen je 23. ožujka 1983., osuđen 20. kolovoza iste godine na 14 godina zatvora na poznatom „Sarajevskom procesu“ mladomuslimanima i muslimanskim fundamentalistima).

1989.:

- 10./11. siječnja:** Održani su mitinzi u Titogradu pod čijim pritiskom „pada“ tadašnje vodstvo SK Crne Gore.
- 2. veljače:** Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu osnovan je UJDI¹⁷ (Udruženje za jugoslavensku demokratsku inicijativu – glavni pokretači ideje očuvanja Jugoslavije; osnivači su „dr. Branko Horvat, dr. Žarko Puhovski i još nekolicina intelektualaca ljevičarske, praksisovske, unitarističke orijentacije“.¹⁸ Prema Slavku Goldsteinu, UJDI u „prvi plan stavlja revitalizaciju jugoslavenske ideje“.¹⁹
- 21. veljače:** Rudari (njih 1350) iz Starog trga (Trepča, Kosovo) počinju svoj sedmodnevni štrajk koji izaziva novu političku krizu u tadašnjoj SFRJ.
- 27. veljače:** Predsjedništvo SFRJ donijelo je „odluku o uvođenju izvanrednog stanja na Kosovu“.
- U Kninu je održan miting solidarnosti sa Srbima na Kosovu. Govornici Jovo Opačić i Simo Dubajić svojim su govorima „aktuelizovali pitanje položaja Srba u Hrvatskoj“.²⁰
  - Slovenski političari organiziraju skup potpore kosovskim rudarima u „Cankarjevom domu“ u Ljubljani. Na skupu su govornici vrlo oštro govorili o aktivnostima Srbije te represiji prema Albancima, tako da je TV snimka tog skupa podigla protuslovensku političku temperaturu u Srbiji do samog usijanja.
- 28. veljače:** U Društvu književnika u Zagrebu, pred oko 300-400 osoba, dr. Franjo Tuđman iznio je osnovne nacрте programa budućeg HDZ-a.
- Slobodan Milošević održao je govor studentima-demonstrantima iz Studentskog grada u Beogradu u kojem je „obećao odlučno sređivanje stanja na Kosovu“.²¹

1. **ožujka:** Srbija počinje gospodarski rat sa Slovenijom.
2. **ožujka:** Odlukom Predsjedništva SFRJ na Kosovu su uvedene izvanredne mjere i policijski sat. Uhićen je vođa kosovskih Albanaca i donedavni predsjednik SSOJ i član PK SK Kosova i Metohije, etnički Albanac, Azem Vllasi. Osim njega uhićeni su i Burhan Kavaja i Aziz Abrashi pod optužbom da su organizirali štrajk rudara od 21. veljače.
4. **ožujka:** Udruženje književnika Srbije upozorava kako se „antirpstvo širi Kosovom, Slovenijom i Hrvatskom“. Na tom sastanku UKS-a Vuk Drašković javno iznosi tezu o „zapadnim granicama Srbije“ koje sežu sve daleke „ima srpskih grobova“ odnosno gdje su „bila stradanja Srba za vrijeme ustaškog poretka u Hrvatskoj“.²²
16. **ožujka:** General Veljko Kadijević, uz suglasnost tadašnjeg predsjednika saveznog Predsjedništva Raifa Dizdarevića, a nakon ostavke dotadašnjeg premijera Branka Mikulića, razgovarao je sa Slobodanom Miloševićem te mu nudio mjesto mandataru buduće savezne Vlade. Milošević je tu ponudu odbio.²³
17. **ožujka:** Za saveznog premijera izabran je Ante Marković. Protukandidat Markoviću bio je Borisav Jović.
28. **ožujka:** Skupština SR Srbije proglasila je amandmane na Ustav SR Srbije. Amandmanima su ukinuti statusi pokrajina Vojvodini te Kosovu i Metohiji, kao i status konstitutivnih jedinica SFRJ (iako im nije oduzeto mjesto, a samim time i glas u saveznom Predsjedništvu).
- Na Kosovu i dalje traju neredi. Poginula su dvadeset i dva Albanca te dva pripadnika SUP-a SR Srbije.²⁴
8. **svibnja:** Milošević je prvi put izabran za predsjednika SR Srbije. U tom je trenutku bio predsjednik CK SK Srbije.
15. **svibnja:** Na sjednici Skupštine Jugoslavije proglašeni su članovi novog saziva Predsjedništva SFRJ: Borisav Jović (Srbija), Stipe Šuvar (Hrvatska), Janez Drnovšek (Slovenija), Dragutin Zelenović (Vojvodina), Nenad Bućin (Crna Gora), Riza Sapunxhiu (Kosovo).²⁵ Članovi Predsjedništva iz BiH i Makedonije još nisu određeni te su ih povremeno predstavljali predsjednici Predsjedništava tih republika. Prvi predsjednik Predsjedništva po nacionalnom je ključu slovenski predstavnik dok je njegov zamjenik iz Srbije. Mandat im traje godinu dana nakon čega potpredsjednik postaje predsjednik dok se imenuje novi potpredsjednik, također po prije utvrđenom nacionalnom ključu.
- Održana je sjednica CK SKJ o pitanju Kosova. Umjesto dotadašnjeg predsjednika Stipe Šuvara, koji je postao član saveznog Predsjedništva, na dužnost predsjednika

Predsjedništva CK SKJ izabran je Milan Pančevski (Makedonija).²⁶

17. **lipnja:** U prostorijama NK „Borac“ na Jarunu osnovana je Hrvatska demokratska zajednica. Za predsjednika je izabran dr. Franjo Tuđman.
- Slovenski je parlament prihvatio nove ustavne amandmane.
21. **lipnja:** Sabor RH proglasio je amandmane na Ustav SRH kao i Ustavni zakon za njihovo provođenje.
22. **lipnja:** Objavljen je slovenski „Temeljni dokument“ koji podupire slovensku suverenost, ali unutar granica SFRJ.
25. **lipnja:** Na referendumu u BiH izabran je Bogić Bogićević, za člana Predsjedništva SFRJ iz BiH.
28. **lipnja:** Milošević je na Gazimestanu, pred - prema nekim izvješćima - i do 2 milijuna ljudi, u povodu 600. godišnjice Kosovske bitke, najavio mogućnost oružanog načina rješavanja problema u SFRJ: „Šest stoljeća kasnije, danas, opet smo u bitkama i pred bitkama. One nisu oružane, premda i takve još nisu isključene. Ali, bez obzira kakve da su one, bitke se ne mogu dobiti bez odlučnosti, hrabrosti i požrtvovnosti“.²⁷ „Proslavi“ su nazočile brojne delegacije predvođene njihovim čelnim ljudima: Janez Drnovšek (Predsjedništvo SFRJ), Milan Pančevski (Predsjedništvo CK SKJ), Slobodan Gligorijević (Skupština SFRJ), Ante Marković (Savezna vlada-SIV), Janez Stanovnik (SR Slovenija), Ivo Latin (SR Hrvatska), Obrad Piljak (SR Bosna i Hercegovina), Branko Kostić (SR Crna Gora), Jezdislav Bogdanovski (SR Makedonija) te patrijarh SPC German.
- U SAD-u je pop Momčilo Đujić, četnički vojvoda i osuđeni ratni zločinac iz 2. svjetskog rata, imenovao četničkim vojvodom dr. Vojislava Šešelja.
5. **srpnja:** Delegacija Srbije u Saveznoj skupštini odbila je prijedlog rebalansa saveznog proračuna.
8. **srpnja:** U Kninu je posvećena nova zgrada pravoslavne bogoslovije. Održana je svečana akademija povodom 600 godina Kosovske bitke. U mjestu Kistanjama, a u organizaciji Jove Opačića iz mjesta Plavno, osnovano je srpsko kulturno društvo „Zora“.
9. **srpnja:** U Lazaricama kod Knina održan je skup povodom 600. godišnjice Kosovske bitke koji je obilovao velikosrpskom i četničkom ikonografijom i parolama.
10. **srpnja:** Predsjedništvo CK SKH osudilo je srpski nacionalistički skup u Lazaricama kod Knina.
11. **srpnja:** Održana je 24. sjednica CK SKJ na kojoj je Zdravko Grebo, član Predsjedništva CK SKJ iz BiH, podnio ostavku na

- tu dužnost jer nije izabran za predstavnika BiH u Predsjedništvu SFRJ.²⁸
- 12. srpnja:** Predsjedništvo SRH osudilo je događaj u Lazaricama kod Knina, dok je Đuro Bilbija, kninski sudac za prekršaje, osudio Jovu Opačića na 40 dana zatvora zbog „održavanja javnog skupa bez prijavljivanja i drskog ponašanja na javnom mjestu“.²⁹
- 26. srpnja:** Održana je prva sjednica Predsjedništva SFRJ u punom sastavu jer je savezna Skupština u međuvremenu imenovala Bogića Bogićevića (BiH) i Vasila Tupurkovskog (Makedonija) za članove saveznog Predsjedništva. Na sjednici se raspravljalo o „događajima u Kninu o tijeku proslave 600 godina Kosovske bitke“. Predstavnici Hrvatske bili su nerovni zbog velikosrpske ikonografije.³⁰
- Početak kolovoza (1.-12.), Kupari
  - Tijekom godišnjeg odmora, Borisav Jović ima više susreta i „intimnih razgovora“³¹ sa Slobodanom Miloševićem, generalom Veljkom Kadijevićem³² i Bogdanom Trifunovićem (potpredsjednik Predsjedništva CK SKS) o budućnosti SFRJ. Tijekom razgovora iskristaliziran je „isti stav Armije i Srbije“ budućnosti SFRJ.
- 14. rujna:** U prostorijama „Udruženja književnika Srbije“ (Francuska 7) održan je skup na kojem se Vuk Drašković zauzeo za „formiranje srpske Krajine“ u Hrvatskoj.³³
- 19. rujna:** Tijekom susreta Borisava Jovića i Veljka Kadijevića razmatrane su i „druge mogućnosti za rješavanje problema“ („sprječavanje rušenja ustavnog poretka“) u Sloveniji, ako slovensko rukovodstvo ne odustane od uvođenja amandmana na Ustav Slovenije,³⁴ što je Jović i službeno ponovio na sjednici Predsjedništva SFRJ od 21. rujna.
- 27. rujna:** Skupština SR Slovenije prihvatila je amandmane na svoj republički Ustav kojim je učvrstila republički suverenitet.
- Na sastanku Borisava Jovića i Slobodana Miloševića prevladava pesimizam zbog Kadijevićeve neodlučnosti i propuštanja prilike za, uporabom vojne akcije, nasilnom smjenom slovenskog rukovodstva. Smatraju da je počeo kraj Jugoslavije.³⁵
- 29. rujna:** U Srbiji, Crnoj Gori, Kosovu i Vojvodini održani su protestni mitinzi protiv Slovenije i slovenskog rukovodstva.
- 8. listopada:** U organizaciji HSLŠ-a, u Zagrebu je počelo potpisivanje peticije za povratak spomenika banu Jelačiću na glavni trg u Zagrebu, gdje je on sve do rušenja 1946. stajao i čije je ime trg nosio.

- 18. listopada:** Ante Marković predstavio je paket gospodarskih reforma na kojem su intenzivno radili prof. dr. Bajt, Kiro Gligorov i prof. dr. Vojnić.
- 20. listopada:** Služba državne sigurnosti SR Srbije upala je u sigurnosni sustav BiH što je vidljivo iz njihove bilješke od 24. kolovoza 1989. Predsjedništvo CK SK BiH taj je događaj ocijenilo „kao napad na suverenitet Republike i pokušaj koso- vizacije BiH“.³⁶
- 22. listopada:** Na sjednici Saveznog savjeta za zaštitu ustavnog poretka doneseni su stavovi koji stvaraju osnove za izradu kontraobavještajnog plana i akcije (protiv djelovanja slovenskog i hrvatskog rukovodstva, a što nije izrijeком spomenu- to).
- 23. listopada:** Nakon dvogodišnjega pritvora na slobodu je pušten Fikret Abdić, dotadašnji direktor velikokladuškog „Agrokomerca“.
- 30. listopada:** Na Kosovu je počelo suđenje Azemu Vllasiju i 14- orici drugih kosovskih Albanaca zbog „kontrarevolucije“. Nakon trodnevnog štrajka, policija je na silu izvukla rudare iz rudnika „Stari Trg“ kod Trepče. Štrajk je počeo zbog uhićenja A. Vllasija i drugih.
- 3. studenoga:** Nekoliko demonstranata na Kosovu je ubijeno. Demonstracije traju već nekoliko dana.
- 10. studenoga:** Srušen je Berlinski zid.
- 17. studenoga:** U razgovoru Borisava Jovića i Slobodana Miloševića potvrđeno je nezadovoljstvo Srbije radom saveznog premijera Ante Markovića. Poduzimaju se aktivnos- ti s ciljem neprodujivanja jednogodišnjeg mandata Anti Markoviću (koji istječe u svibnju 1990.) te predlaganje Veljka Kadijevića za novog mandatara kojemu bi zamjenik bio Oskar Kovač iz Srbije.³⁷
- 20. studenoga:** U Ljubljani je zabranjeno održavanje „Mitinga istine Srba i Crnogoraca“, najavljenog za 1. prosinca (na dan stvaranja Kraljevine SHS), u organizaciji udruženja „Božur“ s Kosova.
- 29. studenoga:** Kao protumjeru, predsjedništvo Republičke kon- ferencije SSRN Srbije pozvalo je na bojkot društvenih i gospo- darskih veza sa Slovenijom.
- 1. prosinca:** Unatoč zabrani održavanja skupova, koju je potpisao tadašnji republički sekretar UP Tomaž Ertl, u Ljubljani se okupilo nekoliko desetaka prosrpski orijentiranih prosvjednika na „Mitingu istine“. Policija je uhitila 13 osoba.
- U Nišu su kamenovane prodavaonice u vlasništvu tvrtki iz Slovenije.

6. **prosinca:** Na izornoj sjednici Skupštine SR Srbije za predsjednika Predsjedništva SR Srbije izabran je Slobodan Milošević, što je bilo potvrda rezultata referenduma provedenog prije mjesec dana i na kojem je Milošević dobio 86 posto glasova.³⁸
10. **prosinca:** U dvorcu Brežice (prema pisanju njemačkog tjednika „Der Spiegel“) održan je „tajni“ sastanak predsjednika predsjedništava Hrvatske i Slovenije, Ive Latina i Janeza Stanovnika, s ciljem postizanja dogovora oko traženja „europske garancije za preobražaj Jugoslavije u savez država“.³⁹
12. **prosinca:** Savez komunista Hrvatske odlučuje se za višestranački sustav. Obnovljen je rad Matice hrvatske nakon što je 18 godina bila zabranjena.
13. **prosinca:** Ivica Račan postaje predsjednik SK Hrvatske. JNA je podupirala njegova protukandidata Ivu Družića.
14. **prosinca:** Na izornoj konferenciji SSRN Vojvodine, održanoj u Novom Sadu, iznesen je prijedlog po kojem bi se u novom Ustavu SFRJ otvorila mogućnost stvaranja novih autonomnih pokrajina, prije svega u SR Hrvatskoj, a koja bi trebala imati, po dr. Savi Grujiću, bar 4 pokrajine: Dalmaciju, Istru, Slavoniju i Baranju te Baniju i Kordun.⁴⁰
25. **prosinca:** Ivica Račan, prvi put od 1945., javno čestita Božić katoličkim vjernicima u SRH.
  - Kongres slovenskog SK donio je odluku o predlaganju konfederalnog ustrojstva SKJ na saveznoj razini.
  - U Rumunjskoj je srušen Causescu.
27. **prosinca:** Slovenska skupština donijela je novi izborni zakon.
31. **prosinca:** U Banskim dvorima održan je „neformalni ručak“ tadašnjeg hrvatskog političkog vodstva i „hrvatskih“ kadrova sa savezne razine. Tijekom razgovora istaklo se kako je „strah od Tuđmana neopravdan jer je on potpuno nebitan po svojoj snazi“. S tim je izjavama i gledištima prednjačio tadašnji savezni premijer Ante Marković.⁴¹
  - Sabor SR Hrvatske je treći put odbio inicijativu za legaliziranjem organiziranja alternativnih pokreta i grupa.⁴²
  - Tijekom novogodišnjeg prijama u Beogradu Slobodan Milošević najavio je prekid isporuke struje (koja se proizvodi u Srbiji) potrošačima u Hrvatskoj te nepoštivanje zabrane rasta plaća kako je predviđeno saveznim stabilizacijskim programom.⁴³
  - U intervjuu, danom listu „Borba“, talijanski mvp Gianni de Michelis naziva Slovence i Hrvate ekstremistima koji, odijeljeni od Jugoslavije, nemaju nikakvih izgleda biti primljeni u Europi.⁴⁴

1. **siječnja:** Vlada SFRJ počela je provođenje programa svoje „gospodarske šok-terapije“.
5. **siječnja:** U Zagrebu je, nakon 18 godina, pokrenuta inicijativa za obnovom djelovanja srpskog kulturnog društva „Prosveta“.
6. **siječnja:** U Novoj Pazovi osnovana je „Srpska narodna obnova“ (SNO) Mirka Jovića.
9. **siječnja:** Prema podacima Vijeća sindikata SFRJ, tijekom 1989. na području SFRJ bilo je oko 1900 štrajkova na kojima je sudjelovalo oko 470 000 radnika.
10. **siječnja:** Ispred zgrade Skupštine CG održan je miting potpore tamošnjem rukovodstvu, a protiv vodstva SR Slovenije i SR Hrvatske. Mitingu je nazočilo desetak tisuća ljudi.
-Kod Slobodana Miloševića održan je sastanak kojem su još nazočili Petar Gračanin, Bogdan Trifunović i Zoran Sokolović (predsjednik Skupštine Srbije). Razmišljaju o uhićenju Vuka Draškovića i istovremeno traže uhićenje dr. Franje Tuđmana u Hrvatskoj te Dimitrija Rupela u Sloveniji.⁴⁵
11. **siječnja:** Sabor SR Hrvatske podupro je inicijativu SIV-a za promjenom saveznog Ustava.
16. **siječnja:** Budući da Slovenija nije dala suglasnost za promjenom saveznog Ustava, zakonodavno-pravna komisija Saveznog vijeća Skupštine SFRJ zaključila je „da nema uvjeta za pokretanjem ustavnih promjena“.
19. **siječnja:** General Kadijević iznosi Borisavu Joviću mišljenje JNA kako je stanje u SFRJ sve teže jer se Hrvatska i BiH, u svojim stajalištima, približavaju Sloveniji.
20. **siječnja:** Počeo je izvanredni 14. kongres SKJ u „Sava-centru“ u Beogradu. Kongresu nazoči 1457 izabranih delegata.
22. **siječnja:** Odlaskom slovenske delegacije, u 22.45 sati, završio je posljednji, 14. kongres SKJ nakon kojega više ništa ne će biti kao prije. Slovenska je delegacija, nakon što više nije htjela trpjeti agresivnost u nastupu srbijanske delegacije i želeći spriječiti majorizaciju u glasovanju, napustila Kongres (ni jedan od 458 amandmana predloženih od slovenskog SK nije prihvaćen). Potom je i delegacija SKH napustila Kongres. Predsjedavajući sjednice, Crnogorac Momir Bulatović, dao je petnaest minuta pauze. Kongres, u takvom obliku, više nije nastavljen. Ante Marković, tadašnji predsjednik Vlade SFRJ, ponosno ističe da SFRJ može opstati i bez SKJ. Za razliku od njega, general Kadijević izjavio je: „Braniti Partiju znači braniti zemlju“.⁴⁶
23. **siječnja:** SK Slovenije zamrzava svoje odnose sa SKJ do svoje konferencije, sazvane za 2. veljače.
24. **siječnja:** Nekoliko desetaka tisuća kosovskih Albanaca demonstrira na Kosovu zahtijevajući ukidanje izvanrednog

stanja, traži prestanak suđenja i puštanje na slobodu uhićenog Azema Vllasia te proglašenje Republike Kosovo.

26. **siječnja:** Zbog slovenskog napuštanja 14. kongresa SKJ, Kadijević izjavljuje da treba pojačati vojnu nazočnost u Sloveniji. JNA izrađuje planove i priprema mjere za „bezbednost zemlje i za ustavni poredak“ u nacionalno mješovitim sredinama, kao što su Hrvatska i BiH.⁴⁷
27. **siječnja:** Televizija Beograd objavila je najavu dr. Jovana Raškovića o osnivanju srpske političke stranke u Hrvatskoj, danu prilikom održavanja vjerskog skupa kod jame Kuk u blizini Lapca.
29. **siječnja:** Iz Vojvodine su poslani pozivi stanovništvu Korduna za organiziranjem mitinga 4. veljače na autobusnoj postaji u Karlovcu.
  - Na Kosovu je počeo generalni štrajk. Nastavljeni su sukobi kosovskih demonstranata s policijom.
31. **siječnja:** Na sjednici Predsjedništva SFRJ donesena je odluka o angažiranju postrojba JNA na Kosovu i o uvođenju policijskog sata.

U veljači dolazi do prvog susreta između Alije Izetbegovića i Franje Tuđmana posredovanjem Stjepana Mesića. Razgovor je obilježio njihov odnos do kraja njihovih života. Izetbegović, očito nesvjestan opasnosti koja se nadvila nad Hrvatsku kao i nad Bosnu i Hercegovinu, nije spreman na suradnju s Hrvatskom jer želi zadržati BiH u sastavu SFRJ, a to može uspjeti jedino ako Hrvatska ostane u toj ili nekoj novoj Jugoslaviji. S druge strane, Tuđman se u tom trenutku glede budućnosti BiH još uvijek ponaša kao povjesničar, a ne kao političar, što je poslužilo kao izlika za naknadne, negativne reakcije Alije Izetbegovića prema Franji Tuđmanu i Republici Hrvatskoj.

1. **veljače:** U namjeri sprječavanja daljnjeg razvijanja nemira na Kosovu, JNA napušta vojarne i demonstrirajući silu izlazi na ulice. Za četiri dana demonstracija, 11 je demonstranata preminulo, a 64 su ranjena.
  - U Novom Sadu održan je miting na kojem se prijavilo oko 5000 dragovoljaca za odlazak na Kosovo s namjerom slamanja „albanske kontrarevolucije“.
2. **veljače:** U Kninu je „spontano“ organiziran skup lokalnih Srba pod nazivom „za Jugoslaviju“.⁴⁸
4. **veljače:** SK Slovenije donio je odluku da SKJ za njih više ne postoji te počinju nastupati kao samostalna politička organizacija.
  - U Vojniću je na skupu „Jugoslavenske samostalne demokratske stranke“ njezin predsjednik Mile S. Dakić

„najavio mogućnost formiranja srpske autonomne pokrajine u Hrvatskoj“.⁴⁹

5. **veljače:** U Republičkom sekretarijatu za pravosuđe i upravu registrirane su sve političke stranke koje su podnijele prijavu osnivanja: SKH, SSRNH, HSLŠ, SDSH, HKDS, Radikalna stranka za sjedinjene evropske države, HDS i HDZ.
6. **veljače:** U demonstracijama na Kosovu ubijeno je 26, ranjeno 94, a zatvoreno oko 1000 Albanaca. Pripadnici Združenog odreda Saveznog SUP-a iz Slovenije su „napustili Kosovo i vratili se u Sloveniju gdje su dočekani kao heroji“.⁵⁰
- Milošević je na sjednici Predsjedništva SR Srbije optužio SR Hrvatsku i SR Sloveniju za potporu „kontrarevolucionarima i teroristima na Kosovu“.
13. **veljače:** Nakon održane sjednice proširenog sastava Predsjedništva SFRJ (s predsjednicima Republika), a tijekom razgovora između Borisava Jovića, Veljka Kadijevića, Petra Gračanina i Dragutina Zelenovića, Slobodan Milošević rekao je: „Biće rata, bogami“.⁵¹
14. **veljače:** Sabor SRH donio je ustavne amandmane kojima se u SRH legalizira višestranački sustav. Članovi SKJ u JNA ne prihvaćaju „razbijanje SKJ na više partija“.
16. **veljače:** Na sjednici „Saveznog savjeta za zaštitu ustavnog poretka“, šef savezne „Službe državne bezbednosti“ Zdravko Mustač tvrdi kako je „pretnja da će (HDZ-op.a.) za 48 sati posle izborne pobjede načiniti pogrom i likvidirati sve protivnike ozbiljna“. Ujedno kaže kako „Srbi u Hrvatskoj idu na samoorganizovanje radi samoobrane“⁵².
17. **veljače:** U Kninu su dr. Jovan Rašković i Jovan Opačić osnovali „Srpsku demokratsku stranku“ (SDS). Idejni tvorac i inicijator osnivanja SDS-a u Hrvatskoj, a potom i u BiH, po vlastitom je priznanju, Dobrica Ćosić.⁵³
20. **veljače:** Predsjedništvo SFRJ donijelo je odluku o angažiranju postrojba JNA na Kosovu, a pod utjecajem stajališta Veljka Kadijevića da se SFRJ nalazi pred građanskim ratom.
21. **veljače:** Na Kosovu je uvedeno izvanredno stanje i policijski sat.
Skupština BiH donijela je „Zakon o građanskim udrugama“ kojim se uvodi višestranački život u BiH.
22. **veljače:** Predsjednik Sabora SR Hrvatske, Anđelko Runjić raspisao je izbore za zastupnike Sabora SR Hrvatske. Prvi krug izbora treba se održati 22. i 23. travnja, a drugi 6. svibnja.
- 24./25. **veljače:** U Zagrebu je, u dvorani „Vatroslav Lisinski“, održan 1. opći sabor HDZ-a. Na saboru HDZ-a, kao jedini kandidat za predsjednika izabran je dr. Franjo Tuđman. Od 1760 delegata s pravom glasa, glasovalo je njih 1426 od kojih je 1382 dalo svoj glas dr. Franji Tuđmanu.

Istu večer, u središnjem dnevniku Radio-televizije Zagreb, objavljen je komentar u kojem komentator, Gradimir Agbaba, a po napatku CK SKH i Ivica Račana, ističe da je HDZ "stranka opasnih namjera".

Početkom ožujka Ivica Račan, preko tadašnje predsjednice SUBNOR-a Hrvatske, Borke Korać, poziva Branka Mamulu na razgovore u Zagreb. Nakon nekoliko dana dolazi do njihova susreta u sjedištu SKH-SDP, tzv. „Kockici“. Račan nudi Mamuli da na predstojećim izborima u SR Hrvatskoj predvodi listu SK Hrvatske, što Mamula odbija⁵⁴.

1. **ožujka:** Osnovana je „Koalicija narodnog sporazuma“ (KNS) koja okuplja HSLS, HDS, SDSH i HKDS te nestranačke osobe Savku Dapčević-Kučar, Miku Tripala, Dragutina Haramiju i Srećka Bijelića.
4. **ožujka:** Na Petrovoj gori održan je prosvjed oko 50 000 Srba pristiglih iz raznih dijelova Hrvatske, a ponajviše iz Vojvodine i Srbije. Traženo je očuvanje teritorijalnog integriteta SFRJ, a protiv "ustaše Franje Tuđmana".
5. **ožujka:** Predsjedništvo SFRJ pokrenulo je, pred Ustavnim sudom Jugoslavije, postupak za ocjenu ustavnosti Zakona u unutarnjim poslovima Slovenije, a glede zabrane mitinga koji se trebao održati u Ljubljani dana 1. prosinca 1989.
6. **ožujka:** U tjedniku „Danas“ novinarka Jelena Lovrić uspoređuje i ukazuje na „sličnosti“ dr. Franje Tuđmana s dr. Vojislavom Šešeljem.⁵⁵
7. **ožujka:** Miting na Petrovoj gori od 4. ožujka Predsjedništvo SRH je osudilo kao "napad na SR Hrvatsku".
8. **ožujka:** Skupština Slovenije donijela je odluku kojom se iz naziva Slovenije briše riječ „socijalistička“.
9. **ožujka:** U Zagrebu je, u prostorijama Kulturno-informativnog centra, osnovan zagrebački ogranak Srpske demokratske stranke. Za predsjednika ogranka izabran je odvjetnik Vlado Ivković.
10. **ožujka:** BBC ističe da su odnosi Srba i Hrvata, presudni za opstanak Jugoslavije, pogoršani nakon protesta srpskih nacionalista na Petrovoj gori.
13. **ožujka:** Vlada SRH šalje pismo saveznoj Vladi u Beograd u kojem istodobno izjednačava i osuđuje Sabor HDZ-a i skup na Petrovoj gori. Traže razumijevanje i pomoć u zajedničkom djelovanju protiv svakog budućeg djelovanja koje, po njima, ima za cilj povećanje međunacionalne nesnošljivosti.
17. **ožujka:** Na dr. Tuđmana je, dok je držao govoru na javnoj tribini u Benkovcu, lokalni Srbin Duško Čubrilović pokušao izvršiti atentat.

21. **ožujka:** U selima zadarskog zaleđa naseljenim Srbima osnivaju se "noćne straže" koje presreću i zaustavljaju redovite autobusne linije.
- Tijekom razgovora Borisava Jovića i Slobodana Miloševića iskristalizirala se procjena o rezultatima izbora u Hrvatskoj. Obojica očekuju pobjedu „Koalicije narodnog sporazuma“ kojoj su na čelu Savka Dabčević-Kučar i Miko Tripalo, a čiji je prilaz jugoslavenskoj problematici "ili konfederacija ili otcpljenje".⁵⁶
23. **ožujka:** HDZ upućuje "Poruku mira i prijateljstva Srbima u Hrvatskoj".
26. **ožujka:** Održan je sastanak svih čelnih ljudi srbijanskih institucija s nekim predstavnicima Srbije u saveznim institucijama (republički dužnosnici, Savez komunista, SSRN, Sindikat, Gospodarska komora, grad Beograd), tzv. „Koodinacije u Srbiji“. Istaknuto je postojanje procesa raspadanja Jugoslavije te je time došlo do potrebe za „uspostavljanjem granice unutar koje se neće ratovati“. Shvaćaju da će se rat u BiH i RH „teško moći izbjeći“, a sve „usled neslaganja srpskog naroda u Hrvatskoj i BiH sa takvom nacionalnom pozicijom (odvajanja od matice i pretvaranju u nacionalnu manjinu)".⁵⁷
27. **ožujka:** Alija Izetbegović je na tiskovnoj konferenciji, održanoj u sarajevskom hotelu „Holiday Inn“, najavio osnivanje SDA (Stranke demokratske akcije) kao stranke koja ima namjeru ujediniti te predstavljati sve muslimane iz SFRJ. Najava je poznata kao „Saopćenje 40-orice“. Inicijativni odbor za osnivanje SDA, „stranke muslimanskog kulturnog kruga“, a u organizaciji Salema Šabića i dr. Šemse Tankovića (obojuje iz Zagreba), održao je početkom ožujka sastanak u „sporednim prostorijama zagrebačke džamije".⁵⁸
29. **ožujka:** CK SKH-SDP ističe kako je još prije tri dana prihvatio stajalište da se, za 30. ožujka, najavljena sjednica CK SKJ "ne može smatrati legitimnom" i da u njezinom radu ne će sudjelovati.
30. **ožujka:** Počela je sjednica CK SKJ u Beogradu na koju nije došao nitko iz Slovenije. Iz SR Hrvatske je došao jedino Bora Mikelić. Iz Makedonije su došla samo tri člana, dok je iz BiH došlo 12 članova. Većina je, nakon pauze, napustila sjednicu nakon čega su ostali samo članovi iz Srbije, Crne Gore te Komiteta SKJ u JNA.
- Na sjednici Predsjedništva SFRJ general Kadivić zatražio je primjenu ustavnih mjera prema svima koji ruše Jugoslaviju jer zemlji prijeti građanski rat. S tom su se ocjenom složili i republički sekretari unutarnjih poslova na sastanku koji su održali sa saveznim sekretarom za unutarnje poslove.

3. **travnja:** Kosovo su napustili i hrvatski pripadnici Združenog odreda Saveznog SUP-a.⁵⁹
7. **travnja:** Tijekom svog posjeta Sloveniji general Kadijević je najavio vojno suprotstavljanje svima onima koji žele razbijati teritorijalnu cjelovitost SFRJ.
8. **travnja:** Održani su prvi slobodni, višestranački parlamentarni i predsjednički izbori u Sloveniji (drugi krug održan je 22. travnja). Pobjedile su stranke ujedinjene oporbe okupljene u DEMOS-u (Demokratska opozicija Slovenije) s nešto više od 55% dobivenih glasova dok je za predsjednika, prvi put izravnim izborom, izabran Milan Kučan, dotadašnji šef slovenskog Saveza komunista.
10. **travnja:** U Kninu je donesena „Odluka o zaključivanju Dogovora o udruživanju opština dalmatinskog područja i osnivanju Koordinacije“, što je početak srpskog autonomnog organiziranja.⁶⁰
  - Na predstavljanju djelovanja „Srpske narodne obnove“⁶¹ u Pančevu (Srbija), njezin predsjednik Mirko Jović javno ističe: „Jadranska obala oduvijek je bila srpska od Bojane do Rijeke“ te da su „najveće srpske luke Split i Rijeka“.
14. **travnja:** U Kninu je održan predizborni skup SDS-a na kojem je najavljen dolazak „proljeća srpskog naroda“.
16. **travanj:** Republički SUP Srbije preuzeo je sve „poslove javne i državne bezbednosti na Kosovu“.⁶²
22. **travnja:** Održan je prvi krug demokratskih, slobodnih i višestranačkih parlamentarnih izbora u SRH. HDZ je osvojio 193 mjesta u sva tri doma hrvatskog Sabora (od 365 mjesta). Bivši SKH, koji je u međuvremenu promijenio naziv u SKH-SDP, dobio je 81 zastupničko mjesto.
24. **travnja:** Veliko vijeće Okružnog suda u Titovoj Mitrovici (današnja Kosovska Mitrovica ili samo Mitrovica), nakon 69-dnevnog suđenja, oslobodilo je optužbe Azema Vllasia i ostale optužene Albance.
  - 26. travnja: Tijekom razgovora Borisava Jovića i generala Veljka Kadijevića, a zbog situacije u pojedinim republikama gdje „Republike čak imaju neke nadležnosti u odnosu na teritorijalnu odbranu“ dogovoreno je da „to Armija mora maksimalno da stavi pod svoju kontrolu“. Kadijević izvješćuje Jovića da je „JNA pripremila planove za upotrebu JNA“, i to „pre svega u Hrvatskoj i Sloveniji“, gdje je „osigurano da u najkraćem roku sve da stave pod svoju kontrolu“.⁶³
  - 1. svibnja: Zabranjen je prvi broj časopisa „Srpske reči“ (list Srpskog pokreta obnove, Vuka Draškovića) zbog otvorenih nacional-šovinističkih izjava i teritorijalnih pretenzija iskazanih prema RH i BiH.

- 6. svibnja:** Održan je drugi krug izbora za Sabor SRH na kojem je samo potvrđena izborna pobjeda HDZ-a.
- 12. svibnja:** U Beogradu je osnovana Srpska demokratska stranka koja treba okupljati Srbe iz Hrvatske koji žive u Srbiji. Glavni govornik skupa bio je dr. Jovan Rašković.
- 13. svibnja:** Nogometna utakmica „Dinama“ i „Crvene Zvezde“, održana u Zagrebu, nasilno je prekinuta. Navijači beogradskog kluba, tzv. „Delije“, počeli su razbijati stadion i napadati navijače „Dinama“, što je izazvalo opću tučnjavu u kojoj su s jedne strane bili pripadnici tadašnje milicije i „Delija“, dok su s druge strane bili zagrebački navijači. Ozlijeđeno je sedamdeset i devet pripadnika tadašnje milicije te pedeset i devet gledatelja.
- 15. svibnja:** Borisav Jović, predstavnik SR Srbije, poštujući načelo nacionalnog ključa, postao je novi predsjednik Predsjedništva SFRJ. Potpredsjednik postaje Stipe Šušvar, predstavnik SR Hrvatske. U svom nastupnom govoru Jović prvi put javno izjavljuje da „ko god želi može da izađe iz Jugoslavije mirnim putem“, ali uz uvjet da o tome na referendumu glasuju narodi koji imaju, po srbijanskom tumačenju saveznog Ustava, pravo na samoopredjeljenje i odcjepljenje.
- 17. svibnja:** JNA je započela proces razoružavanja TO Slovenije, manje-više neuspješno jer je nakon dva dana, 19. svibnja, Kučan naredio zadržavanje naoružanja. Glede oduzimanja oružja TO Hrvatske, JNA je postigla potpuni uspjeh jer su svo naoružanje stavili pod svoj nadzor, a ubrzo ga i premjestili u svoje vojarnje.
- 26. svibnja:** U Sarajevu je u hotelu „Holiday Inn“ osnovana SDA.
- 30. svibnja:** Prvi demokratski izabrani višestranački saziv Sabora SRH izabrao je dr. Franju Tuđmana za predsjednika Predsjedništva SRH, a Stjepana Mesića (dan kasnije) za predsjednika Izvršnog vijeća Sabora SRH (Vlade RH).
- Dovršen je 14. kongres SKJ bez sudjelovanja delegacija Saveza komunista iz Slovenije, Hrvatske i Makedonije, tako da se o pravom završetku stvarnog Kongresa teško može govoriti.
  - U Beogradu se okupljaju glavne stranke srbijanske političke oporbe i potpisuju zajedničku povelju o izborima. Srpska demokratska stranka iz RH „suspendira“ odnose s Hrvatskim saborom.
- 6. lipnja:** Skupština grada Knina predložila je osnivanje „Zajednice općina sjeverne Dalmacije i Like“.
- 8. lipnja:** General Kadijević izvješćuje Borisava Jovića da je JNA donijela odluku o „formiranju posebnih motorizovanih korpusa u regionima Zagreba, Knina, Banje Luke i Hercegovine

koi će biti sposobni, po potrebi, da budu u funkciji kao na Kosovu".⁶⁴

12. **lipnja:** Održana je sjednica Predsjedništva SFRJ, prvi put s novim predsjednicima iz Hrvatske i Slovenije. Raspravljalo se o budućem uređenju SFRJ te su predloženi razgovori u svim republikama i pokrajinama radi razmjene mišljenja i prijedloga.
15. **lipnja:** General Kadijević izvješćuje Borisava Jovića da JNA razmišlja o uhićenju Milana Kučana jer je prekoračio svoje ovlasti glede postupka razoružavanja TO Slovenije. Kadijević ujedno tvrdi da je Kučan bio evidentirani suradnik KOS-a JNA.⁶⁵
23. **lipnja:** U Petrinji je, na skupu SDS-a, dr. Jovan Rašković najavio dolazak te stranke na područje BiH.
27. **lipnja:** SO Knin donijela je „Odluku o formiranju Zajednice opština sjeverne Dalmacije i Like“.⁶⁶
28. **lipnja:** U razgovoru s Borisavom Jovićem, Slobodan Milošević zastupa ova stajališta:
„- cepanje Hrvatske izvršiti tako što će ličko-banijske opštine koje su stvorile zajednicu ostati sa naše strane“
- na tom se području „kasnije narod na referendumu izjasni hoće li da ostane ili izađe“.⁶⁷
- 29./30. **lipnja:** Na sjednici Sabora RH, dr. Tuđman izlaže prijedloge o promjeni Ustava kojim se mijenja naziv države u Republika Hrvatska te uklanjaju socijalistička obilježja s hrvatskoga državnog grba. Potpredsjednik Hrvatskog sabora Vladimir Šeks ističe kako se „SFRJ treba organizirati na konfederalnim osnovama kao zajednica samostalnih i nezavisnih država“.⁶⁸
- 1./2. **srpnja:** U Srbiji je održan referendum o novom Ustavu. Od 78 posto izašlih, 97,35 posto je podržalo predložene promjene srbijanskog Ustava.
1. **srpnja:** U mjestu Kosovu kod Knina, a na Vidovdanskoj proslavi, službeno je najavljeno osnivanje „srpske autonomne krajine“ i predstavljen njezin prvi predsjednik dr. Milan Babić. Temeljem „odluke o formiranju Zajednice opština sjeverne Dalmacije i Like“, donesene 27. lipnja 1990., proglašeno je postojanje te „Zajednice“ (ali dokumentom koji je M. Babić potpisao dana 16. kolovoza 1990. u Dvoru na Uni).⁶⁹
- Skupština Republike Slovenije donijela je „Deklaraciju o nezavisnosti“.
- Albanski članovi kosovske Skupštine, okupljeni ispred ulaza u Skupštinu (nije im bio omogućen ulazak) donijeli su „Ustavnu deklaraciju o proglašenju Republike Kosovo“.

3. **srpnja:** U Zagrebu je došlo do susreta članova predsjedništava Hrvatske i SFRJ. Postignuta je suglasnost da se kriza u SFRJ riješi mirnim demokratskim putem.
4. **srpnja:** General Kadijević prvi je put spomenuo mogućnost, tijekom razgovora s Borisavom Jovićem, da JNA djeluje u „odbrani integriteta zemlje“ i temeljem naređenja grupe članova Predsjedništva „iako nisu kvalifikovana većina“.⁷⁰
5. **srpnja:** Skupština SR Srbije donijela je odluku o raspuštanju kosovske Skupštine zbog donošenja nezakonitog akta o proglašenju Republike Kosovo.
  - Grupa pripadnika „SUP-a Knina“ šalje pismo-peticiju saveznom sekretaru za unutarnje poslove Petru Gračaninu u kojem „odbijaju nošenje šahovnice“ i drugih „ustaških simbola“ na svojim odorama. Pokretači te pobune su Milan Martić, Dušan Zelembaba, Nikola Manović i drugi.⁷¹
8. **srpnja:** Na skupu Srpskog pokreta obnove u Vršcu (Srbija), Vuk Drašković je najavio zajednički pohod, na Hrvatsku, sa Slobodanom Miloševićem.
11. **srpnja:** Predsjedništvo SFRJ podupire aktivnosti SR Srbije na Kosovu.
17. **srpnja:** Savez komunista Srbije i SSRN Srbije na “Kongresu ujedinjenja” ujedinjuju se u Socijalističku partiju Srbije pod vodstvom Slobodana Miloševića koji je izabran za njezina predsjednika sa 1228 glasova od 1294 moguća.
  - Na sastanku delegacija RH i BiH u Zagrebu podržan je suverenitet BiH.
18. **srpnja:** Predsjedništvo RH donijelo je odluku kojom se Saboru RH predlaže izrada novog Ustava.
20. **srpnja:** Skupština Srbije donijela je zakon kojim se uvodi više-stranački politički sustav.
23. **srpnja:** U Uredu PRH, održan je susret predsjednika Tuđmana sa dr. Jovanom Raškovićem, vođom SDS-a. Razgovoru je nazočio tadašnji savjetnik PRH dr. Slaven Letica. Razgovor je postao poznat jer je, nakon krivih tumačenja dr. Raškovića, u stenogramskom obliku objavljen u medijima. Objavljivanje tog stenograma potaknuo je poslije duboke podjele unutar SDS na Raškovićeve i Babićeve pristaše.
25. **srpnja:** Sabor RH je prihvatio ustavne amandmane predložene na sjednici od 29./30. lipnja.
  - Na skupu u mjestu Srb u RH, Srpska demokratska stranka (SDS RH) izdaje deklaraciju o neovisnosti i suverenitetu Srba u RH i organiziranju „Srpskog nacionalnog vijeća“ kao predstavničkog tijela hrvatskih Srba. Izabrani članovi “SNV” su: Milan Babić kao predsjednik, Jovan Rašković, Dušan Zelembaba, David Rastović, Vojislav Lukić, Ratko Ličina, Dušan Ergarac, Slavko Dokmanović, Velibor Matijašević, Radoslav Tanjga, Jovan Opačić, Simo Rajšić, Mile S. Dakić

- kao potpredsjednik i svećenik Sava Bosanac.⁷² Tajnik „SNV“ je Dušan Vještica.⁷³
- 29. srpnja:** Na skupu oko sto tisuća osoba, održanom na Kozari (BiH), Ante Marković je najavio osnivanje političke stranke „Saveza reformskih snaga Jugoslavije“ koja nije postigla nikakav izborni rezultat na izborima na koje je izašla.
- 30. srpnja:** Na putu u mjesto Berak, općina Vukovar, napadnuta je kolona vozila s članovima HDZ-a.
- 31. srpnja:** Na svojoj prvoj sjednici „SNV“ je donijelo “odluku o provođenju referenduma o srpskoj autonomiji u Hrvatskoj” - Skupština BiH prihvatila je ustavne amandmane kojima se BiH naziva demokratskom državom jednakopravnih građana BH, Muslimana, Srba, Hrvata i drugih.
- 2. kolovoza:** Borisav Jović je završio seriju od tri novinska teksta pod naslovom „Istina o Anti Markoviću“ (savezni premijer) koji su, uz pomoć Slobodana Miloševića, objavljeni u dnevniku „Politika“ 5./6./7. kolovoza pod pseudonimom. Cilj objavljenih tekstova bio je proglašavanje Ante Markovića „običnim prevarantom i neprijateljem srpskog naroda“⁷⁴.
- 5. kolovoza:** U Banjoj Luci je osnovana Srpska demokratska stranka BiH. Glavni govornik bio je dr. Jovan Rašković.
- 8. kolovoza:** Savezna je Skupština donijela nekoliko amandmana na savezni Ustav čime omogućava uvođenje višestranačkog sustava. List JNA, „Narodna armija“, u svom komentaru piše kako „konfederalna Jugoslavija više ne bila Jugoslavija“.
- 10. kolovoza:** Tijekom izleta na Mljet, general Kadijević, Borisav Jović, Slobodan Milošević i Bogdan Trifunović razgovarali su o krizi u Jugoslaviji. Zaključili su da je Ante Marković nepouzdan i neprihvatljiv. Procijenili su da se rasplet jugoslavenske krize mora završiti u vrijeme dok na čelu Predsjedništva bude Borisav Jović. Drže da Srbija i Crna Gora trebaju tvoriti jednu državu kojoj će se pridružiti i građani iz pograničnih dijelova Bosne i Hercegovine kao i iz „RSK“⁷⁵.
- 13. kolovoza:** Predsjednik Predsjedništva SFRJ Borisav Jović, temeljem Miloševićeve intervencije, primio je delegaciju Srba iz Knina koji ga izvješćuju o stanju „ugroženosti Srba u Hrvatskoj“⁷⁶. Delegaciju, u kojoj su bili i David Rastović i Bogoljub Popović, predvodi dr. Milan Babić. Sastanku je nazočio i tadašnji savezni sekretar za unutrašnje poslove Petar Gračanin. Na sastanku su razgovarali o pitanjima sigurnosti Srba u Hrvatskoj te o političkom rješenju buduće krize. Jović je istaknuo da općine odlučuju o ostanku ili odlasku iz sastava SFRJ.
- 16. kolovoza:** Na sjednici u Dvoru „SNV“ je donijelo odluku o raspisivanju „referenduma o autonomiji“ koji se treba održati od 19. kolovoza do 2. rujna iste godine.

17. **kolovoza:** Naoružani lokalni Srbi (s područja Benkovca, Obrovca, Knina), potpomognuti od JNA i dijela sastava tadašnjeg SUP-a RH, podigli su barikade na cestama i počeli oružanu pobunu protiv Vlade RH. U Kninu je dr. Milan Babić proglasio ratno stanje. General Blagoje Adžić, načelnik generalštaba JNA, prijeti da će vojska intervenirati ako „u RH padne i jedna glava“.
18. **kolovoza:** Predsjedništvo RH daje priopćenje za javnost sa zaključcima u kojima se traži odgovornost postrojba JNA zbog sudjelovanja u pobuni, poziva se na mir, razboritost i toleranciju svih strana u SFRJ. Na izvanrednoj sjednici Vlade RH i predsjedništva Sabora RH predloženo je da se SDS u RH, kao „teroristička stranka stavi izvan zakona“.⁷⁷
- U Sarajevu je, pred oko 10 000 delegata i gostiju, osnovan HDZ BiH. Za predsjednika je izabran dr. Davorin Perinović.
19. **kolovoza:** Slobodan Milošević se pismom u kojem optužuje vlast u RH da Srbima u Hrvatskoj ukida pravo na slobodno izražavanje mišljenja obratio saveznom Predsjedništvu. Predsjedništvo RH traži od saveznog Predsjedništva i SIV-a poštovanje ustavnog poretka u čitavoj zemlji.
20. **kolovoza:** Savezna Vlada i vojni vrh ultimativno zahtijevaju od Vlade RH da ne sprječava pobunu Srba na području tzv. Krajine. Otvoreno prijete posljedicama te izravnim i potpunim upletanjem JNA, naravno, na strani pobunjenih Srba. Saborski zastupnici, članovi SDS-a RH, odbijaju nazočiti zasjedanju Sabora.
21. **kolovoza:** Na sjednici SIV-a (koja je trajala dva dana) donesena je „odluka o neposrednom sprovođenju Zakona o narodnoj odbrani od strane SSNO na teritoriju Slovenije“ čime su stvoreni uvjeti za napad JNA na republiku Sloveniju.
24. **kolovoza:** Na izvanrednom zasjedanju Hrvatski sabor je donio Rezoluciju o zaštiti manjinskih prava u RH, kao i o zaštiti ustavnog poretka. Umjesto dotadašnjeg predstavnika SRH u saveznom Predsjedništvu Stipe Šuvara, odlukom Sabora RH na tu dužnost imenuje se Stjepan Mesić kao novi predstavnik RH. Na upražnjeno mjesto predsjednika Vlade RH dolazi Josip Manolić.
- Predsjednik Tuđman, preko posrednika Borisava Jovića kojeg je sreo na zasjedanju proširenog sastava Predsjedništva SFRJ, traži razgovor sa Slobodanom Miloševićem.
27. **kolovoza:** U Splitu je dr. Franjo Tuđman otvorio XV. europsko atletsko prvenstvo.
30. **kolovoza:** Ustavni sud RH poništio je odluke SO Knin, Benkovac, Obrovac, Donji Lapac, Glina, Vojnić, Dvor i Gračac o osnivanju zajednice općina „Sjeverna Dalmacija i Lika“.

- 3. rujna:** Na Kosovu Albanci kreću u opći štrajk.⁷⁸
U mjestu Lištici (danas Široki Brijeg) Ivan Zvonimir Čičak i Marinko Božić (tadašnji glavni urednik prvog tabloida u RH pod nazivom "Slobodnog tjednika") organiziraju "Hrvatsku domoljubnu organizaciju" i vrše postroj "obrambenih formacija mladića u crnim odorama" koji su u beogradskom tisku odmah proglašeni "crnokošuljašima" i "ustašama".⁷⁹
- 4. rujna:** Na susretu s Borisavom Jovićem, Veljko Kadijević nezadovoljan je pozitivnim pristupom koji SAD i Njemačka pokazuju prema Republici Hrvatskoj i samom predsjedniku dr. Tuđmanu. Ističe očekivanje uporabe postrojba JNA u Sloveniji već u rujnu, na području Hrvatske tijekom listopada iste godine, a na Kosovu u svakom trenutku. Zaključuju da više ne treba razmišljati o preventivnom djelovanju, „nego ih ostaviti da izbiju neredi, pa ih iskoristiti za skidanje onih koji su doveli do takvog stanja. ... Zato ih treba pustiti da odigraju prave karte, onda ćemo imati argumente da svetu objasnimo opravdanost naše akcije“.⁸⁰
- 6. rujna:** Na izvanrednom saboru HDZ-a BiH s dužnosti predsjednika smijenjen je dr. Davorin Perinović. Za v.d. predsjednika izabran je Stjepan Kljuić.
- 7. rujna:** Ministar unutarnjih poslova RH, Josip Boljkovac, letkom tiskanim latiničnim i ćirilničnim pismom poziva građane Knina i drugih područja koji su „narušili suverenitet i teritorijalnu cjelovitost Republike Hrvatske“ na „obustavu svih radnji kojima se narušava ustavno-pravni poredak i ugrožava javni red i mir“ te da „najkasnije do 11. rujna u 12.00 sati vratite“ oružje i municiju“.⁸¹
- Na tajnom zasjedanju u mjestu Kačanik na Kosovu, albanski članovi raspuštene kosovske skupštine donose Ustav Republike Kosovo.
- 8. rujna:** Radne skupine saveznog Predsjedništva, a po nalogu Borisava Jovića, pripremaju koncept izlaza iz krize na način da se u svakoj republici održi referendum na kojem će se glasači odlučiti ili za federaciju ili za konfederaciju, s time da svaki konstitutivni narod u svakoj republici odlučuje o svojoj sudbini.
- 9. rujna:** Regionalni odbor SDS-a traži od Predsjedništva SFRJ zaštitu saveznih organa.
- 10. rujna:** Hrvatska i Slovenija izradile su prijedlog konfederalnog ugovora kojim se SFRJ treba pretvoriti u savez suverenih država.
- U mjestu Donji Lapac, na hrvatsku inicijativu, došlo je do susreta mup Josipa Boljkovca i predstavnika „Srpskog nacionalnog vijeća“, s dr. Milanom Babićem na čelu. Dogovoren je povrat oružja pričuvnog sastava SJS iz Knina.

Na prijedlog hrvatske strane, Jerko Vukas, tadašnji predsjednik općine Sinj, i Milan Babić potpisuju sporazum o mirnom i institucionalnom rješavanju svih otvorenih pitanja

11. **rujna:** Na sastanku s Borisavom Jovićem Dobrica Ćosić kaže da je osobno utjecao na dr. Jovana Raškovića u Hrvatskoj i na dr. Radovana Karadžića u BiH da osnuju srpsku političku stranku SDS, kako bi se zaokružio „budući prostor Srbije“. Ćosić misli da se „Kosovo ne može sačuvati“ već se kao stvarnost nameće potreba razgraničenja „zadržavajući za nas ugali i neke svetinje (Gračanicu, Gazimestan)“.⁸²
- Izbio je sukob Srba i muslimana u Foči (BiH).⁸³
12. **rujna:** „Srpski radio Knin“ objavljuje dopis tzv. „Savjeta narodnog otpora“ (osnovan 18. kolovoza 1990. s ciljem koordiniranja početnih vojnih aktivnosti pobunjenih Srba te kasnijih napada na nesrbe s područja „SAO Krajine“) u kojem se apelira na građane da ne vjeruju hrvatskom vrhovništvu i da ne vraćaju ranije im podijeljeno oružje. Neki od članova tog „Savjeta“ su: Milan Babić, Milan Martić, Dušan Zelembaba, Nebojša Mladinić (Mandinić), Jovan Opačić, Marko Dobrijević, Branko Perica, Dušan Duško Orlović, Jovo Vitas.⁸⁴
14. **rujna:** Na skupu SDS-a u Krnjaku (kod Karlovca) dr. Jovan Rašković najavio je, u slučaju da dođe do konfederacije, osnivanje nove „samostalne države Krajine“ koja će imati više od 3 milijuna stanovnika.
18. **rujna:** Adil Zulfikarpašić i Muhamed Filipović zvan Tunjo pokušavaju nasilno preuzeti SDA od Alije Izetbegovića tvrdnjama da SDA skreće u fundamentalizam. Izetbegović uspijeva zadržati potpuni nadzor nad strankom.
19. **rujna:** Skupština SR BiH opredijelila se za federativnu Jugoslaviju.
26. **rujna:** Srbi s područja Petrinje, Siska, Pakraca i Srba počinju višednevne provokacije i nasilno obustavljaju promet na tom području.
28. **rujna:** Skupština SR Srbije prihvatila je novi Ustav kojim je SR Srbija definirana kao demokratska država svih svojih građana. Obje autonomne pokrajine izgubile su dotadašnji status i potpuno su teritorijalno integrirane u Srbiju, u skladu s velikosrpskim ambicijama. Predstavnici pokrajina ostali su u saveznom Predsjedništvu i dalje svaki sa svojim glasom.
29. **rujna:** Ante Marković, savezni premijer, osniva vlastitu političku stranku - „Savez reformskih snaga Jugoslavije“.
30. **rujna:** „SNV“ je, temeljem rezultata provedenog referenduma, utvrdio da se „srpski narod izjasnio za srpsku autonomiju na etničkim i istorijskim teritorijama na kojima živi, a koje se nalaze unutar sadašnjih granica Republike Hrvatske kao federalne jedinice SFRJ“.⁸⁵

- Prema „službenim rezultatima“, na referendumu su „krajiški Srbi“ s više od 90 posto glasova (od 756 780 evidentiranih glasača, za autonomiju je glasovalo 756 549 glasača, 172 glasača su bila protiv dok je 60 listića proglašeno nevažećim; na području „Krajine“ „za“ je glasovalo 567 127 glasača, 144 protiv dok je 46 listića proglašeno nevažećim), podupri teritorijalnu autonomiju tzv. Krajine u odnosu na RH.

Listopad je mjesec u kojem se „budi“ srpska pobuna u RH. Lokalni ekstremni Srbi, potpomognuti „dobrovoljcima“ iz Srbije, naoružavaju se oružjem dobivenim od JNA i iz policijskih pričuva. Nasilno suprotstavljanje hrvatskim vlastima događa se na područjima Knina, Bukovice, Petrinje, Dvora na Uni, Gline, Obrovca, Srba, Gračaca. Zatvaraju se cestovne i željezničke komunikacije iz Dalmacije prema Zagrebu koje vode preko kninskog područja kao i preko unskog područja gdje je pruga više puta minirana.

- 1. listopada:** „Srpsko nacionalno vijeće“ u RH donosi odluku o proglašenju „Srpske autonomne oblasti (SAO) Krajina“. Srbi blokiraju promet na prometnicama oko Knina. Na marginama sastanka UN-a, Borisav Jović je održao sastanak s predsjednikom SAD-a Georgeom Bushom koji je rekao da „želi da podvuče da SAD pružaju punu podršku jedinstvu, nezavisnosti, teritorijalnom integritetu Jugoslavije i političkim i ekonomskim reformama vlade Jugoslavije“.⁸⁶
- 2. listopada:** Održana je sjednica Predsjedništva SFRJ na kojoj je donesena odluka o preuzimanju, od SSNO-a, sustava zapovijedanja TO Slovenije. Također je doneseno naređenje kojim se traži da „Hrvatska prestane da maltretira Srbe specijalnom policijom na Baniji i da pusti pritvorene“.
- Borisav Jović prima „30-ak najuglednijih Srba iz Hrvatske koji tvrde da je oružani sukob između Srba i hrvatske vlasti na pomolu“.⁸⁷
- 3. listopada:** Predsjedništva Republike Hrvatske i Republike Slovenije predlažu saveznom Predsjedništvu konfederalni model uređenja jugoslavenske zajednice.
- Tijekom razgovora s Borisavom Jovićem, Veljko Kadijević iznosi da, s ciljem rješavanja krize u SFRJ, „treba maknuti samo sto ljudi i sve će biti u redu. Vojska, za slučaj potrebe, sprema takve planove“.⁸⁸
- 4. listopada:** JNA naređuje izuzimanje svog oružja TO koje se već nalazilo u posjedu JNA i preostalog u posjedu TO Hrvatske i Slovenije. U Sloveniji je svega oko 40% sredstava izuzeto dok je u Hrvatskoj, velika većina izuzeta od TO već u svibnju, a prije primopredaje vlasti.

- Slovenski parlament poništava 27 saveznih zakona na slovenskom teritoriju.
  - Nakon održane sjednice Predsjedništva SFRJ, predsjednik Tuđman prigovara Borisavu Joviću, na sastanku održanom u Jovićevoj uredu, „da ono što ja i Milošević radimo (misli na pobune Srba u Krajini) vodi ka građanskom ratu i razbijanju zemlje i da ćemo mi u Srbiji snositi istorijsku odgovornost“.⁸⁹ Tuđman predlaže organiziranje sastanka s Jovićem i Miloševićem jer od sastanka tih osoba ovisi sudbina Jugoslavije.
5. **listopada:** Milošević prihvaća Tuđmanov prijedlog, ali na inzistiranje Borisava Jovića ipak odustaje od organiziranja sastanka.
  8. **listopada:** Savezni sekretar za narodnu obranu general Veljko Kadijević izdaje naredbu kojom zabranjuje svako političko organiziranje u JNA.
  10. **listopada:** Na sjednici Predsjedništva SFRJ u proširenom sastavu, Slovenija i Hrvatska su podržale koncept konfederacije, Srbija i Crna Gora podržavaju koncept čiste federacije, dok Makedonija i BiH nude „nešto između“. Slobodan Milošević izjavljuje „da se uopšte ne može razgovarati o tome da srpski narod živi podjeljen u više država.“⁹⁰
  11. **listopada:** Radnici novosadske tvrtke „Naftagas“ „preuzeli“ su Inine benzinske crpke u Kninu i Kistanjama.
  12. **listopada:** Borisav Jović dobio je „potpuno pouzdanu i proverenu informaciju“⁹¹ o stajalištima i namjerama hrvatskoga političkog vodstva, odnosno HDZ-a. Informacija govori o razradi plana od strane „Vrhovništva Hrvatske“ kojim se želi učvrstiti savez sa Slovenijom, plana o razbijanju JNA i organiziranju oružanih snaga, za što je zadužen Martin Špegelj. Polazišne točke plana i jesu „Špegeljeve procjene“ o nesposobnosti JNA da „izvede briljantnu operaciju poput vojne intervencije u Poljskoj“. „Franjo Tuđman je u sve ovo još ugradio politiku tzv. cik-cak linije čija je suština stalno optuživanje Beograda, JNA i Srba da su scenaristi razbijanja Jugoslavije, kako bi se time Armija dovela u poziciju da se „ona boji nas a ne mi nje“.⁹²
  16. **listopada:** Održana je sjednica Predsjedništva SFRJ na kojoj su Hrvatska i Slovenija nastavile konfederalni model organiziranja buduće zajednice. Srpskom i crnogorskom o federalnom modelu uređenja Jugoslavije priklonili su se predstavnici BiH i Makedonije u federalnoj Jugoslaviji ostanu Slovenija i Hrvatska. Dodatno su Srbija i Crna Gora tražile „ponovnu podjelu teritorija onih republika koje žele otcepljenje, na etničkim principima“.⁹³ Prihvaćen je i referat Borisava Jovića koji će, umjesto 17. listopada, održati 21. listopada u Saveznoj skupštini.

- Na glavni zagrebački trg vraćen je spomenik banu Josipu Jelačiću, uklonjen nakon završetka 2. svjetskog rata. Trg ponovno dobiva stari naziv: Trg bana Josipa Jelačića.
19. **listopada:** Usprkos srbijanskim namjerama da proglašavanje Stjepana Mesića članom Saveznog predsjedništva na što duži rok spriječe, on je ipak, na sjednici Savezne skupštine, postao članom Predsjedništva SFRJ, i to potpredsjednik.
22. **listopada:** U SSNO u Beogradu održan je sastanak Borisava Jovića s generalom Veljkom Kadijevićem, admiralom Stanom Brovetom, generalom Blagojem Adžićem i još nekoliko njihovih suradnika o stanju u Jugoslaviji. Razmatran je način mogućeg rješavanja krize vojnom akcijom, ako ne bude drugog izlaza.
23. **listopada:** Srbijanska skupština, tajnim glasovanjem, uvodi poreze na svu robu koja u Srbiju dolazi iz Slovenije i Hrvatske. Kako tvrdi Borisav Jović, „to je korak dalje ka raspadu zemlje“.
- Na vojnoj vježbi, održanoj na poligonu „Krivolak“ u Makedoniji, general Kadijević tvrdi, u razgovoru s Borisavom Jovićem, da je „vojni tužilac pripremio detaljnu dokumentaciju za pokretanje postupka protiv generala Špegelja“.⁹⁴
25. **listopada:** Predsjedništvo RH polaže nade u strpljivu i miroljubivu politiku te ističe da ona već daje pozitivne rezultate.
26. **listopada:** Tijekom razgovora sa Slobodanom Miloševićem Borisav Jović prenosi gledišta i namjere vojnog vrha prema Hrvatskoj i Sloveniji. Milošević predlaže da se „akcija preduzme što pre, ali samo prema Hrvatskoj, da Sloveniju ostavimo na miru, i to u Hrvatskoj samo tamo gdje žive Srbi, ako do sukoba dođe, a doći će“.⁹⁵
31. **listopada:** Hrvoje Šarinić, šef Ureda predsjednika RH Franje Tuđmana, brzojavom obavještava umirovljenoga admirala Branka Mamulu o Tuđmanovoj molbi za održavanjem zajedničkog sastanka. Mamula je poziv odbio.
11. **studenoga:** Održan je prvi krug višestranačkih izbora u Makedoniji.
18. **studenoga:** Održani su višestranački izbori u BiH. Najveći broj zastupnika dobile su nacionalne stranke: SDA 86 (35 posto glasova), SDS BiH 72 (29 posto glasova), a HDZ 44 zastupnička mjesta (sa 18 posto glasova). SK BiH dobio je 6 posto glasova. Od sedam članova Predsjedništva, SDA je dobila 3 člana: Fikreta Abdića, Aliju Izetbegovića i Ejupa Ganića, HDZ je dobio 2 člana: Stjepana Kljujića i Franju Borasa, kao i SDS BiH: Nikolu Koljevića i Biljanu Plavšić.
19. **studenoga:** U beogradskom „Sava-centru“ osnovan je „Savez komunista-Pokret za Jugoslaviju“ (SK-PJ) čiji su članovi

uglavnom umirovljeni i aktivni pripadnici JNA. Vodeći su ljudi SK-PJ:

- generali i admirali: Branko Mamula, Veljko Kadijević, Stevan Mirković (koji je javno preuzeo ulogu organizatora), Perunčić, Mile Babić, Vojo Radović, Žika Mirčetić, Aleksandar Vasiljević, Blagoje Adžić, Andrija Rašeta, Simeon Tumanov, Jovan Popović, Brana Kuzmanović, Radojica Nenezović, Dušan Pekić, Todor Vračarević, Milosav Đorđević te
  - pukovnici: Boško Todorović, Dušan Vilić, Slobodan Rakočević (poznat iz afera „Opera“ i „Labrador“).
- Za predsjednika SK-PJ izabran je Dragan Atanasovski.

Tajnik jugoslavenskog odbora SK-PJ je Vukota Popović, dok je predsjednica Koordinacijskog odbora SK-PJ za Hrvatsku Mirjana Jakelić. Predsjednik SK-PJ za BiH je Gajo Sekulić.

Značajnu ulogu u stvaranju SK-PJ imala je Mirjana Marković, članica užeg rukovodstva SK-PJ gotovo od početka, supruga Slobodana Miloševića. Upravo je njezinim djelovanjem, poslije, ujedinjenjem 14 manjih stranaka uključujući i SK-PJ, organizirana nova politička stranka u Srbiji: JUL (Jugoslovenska udružena levičica).

Branko Mamula je, prema svjedočenju Nijaza Durakovića⁹⁶ aktivno radio na kolektivnom učlanjivanju SK BiH u SK-PJ. Želeći ojačati SK-PJ, Mamula je sastanke koji su prethodili osnivanju SK-PJ održavao u Beogradu (Topčider, Dom garde, Palata Federacije). Duraković, koji je nazočio na 27 tih sastanaka, tvrdi da su, njega, osim sastancima nazočili i Veljko Kadijević, Raif Dizdarević, Lazar Mojsov, Ivan Brigić, Krstan Malešević te još „27 aktivnih i umirovljenih generala i admirala“.

Nijaz Duraković čak je pristao da u „u rukovodstvo SK-PJ uđu Brigić, Berberović i Vuković. Ovog zadnjeg vidjelo se kao mogućeg predsjednika SK-PJ. Uoči osnivačke skupštine, nenadano ih je povukao i napao SK-PJ“.⁹⁷ Nasuprot njemu, Momir Bulatović, koji je također nazočio tim sastancima, uključivao je pripadnike DPS-a u „rukovodstvo SK-PJ“.⁹⁸

Cilj osnivanja stranke SK-PJ, prema kazivanju generala Stevana Mirkovića, bio je „da ona bude oslonac Armiji da sačuva Jugoslaviju pošto više nije postojala nijedna jugoslovenska partija“.⁹⁹ SK-PJ je osnovao zaštitarsku tvrtku „Komet“ (danas „Protekt“)¹⁰⁰ čiji je direktor bio Milivoje Milja Tomašević, jedan od osnivača SK-PJ, a kasnije Ratko Krsmanović, glavni tajnik JUL-a. Tvrtka je bila uključena i u ilegalnu kupovinu naoružanja.

22. studenoga: U Novom Marofu (Slovenija) održan je susret slovenskog i hrvatskog predsjednika na kojem su dogovorene aktivnosti na zajedničkom putu osamostaljivanja.

- 23. studenoga:** General Kadijević izvješćuje Borisava Jovića o nastavku priprema za pokretanje sudskog postupka protiv generala Špegelja kojeg namjeravaju vrlo brzo uhititi i optužiti pred vojnim sudom JNA. Operacija uhićenja Martina Špegelja, Josipa Boljkovca, Josipa Perkovića, Željka Tomljenovića, Ivana Dodika, Marjana Balabana, Gorana Pavlova, Ivana Jelića, Ante Bujasa, Ante Petrićevića, Branimira Glavaša, Ivana Merčepa, Đure Dečaka, Ivana Belanija, Franje Kovača i Vlade Šarabića nosi naziv „Štit“.¹⁰¹
- 25. studenoga:** Održan je i drugi krug višestranačkih izbora u Makedoniji na kojima je najveći broj glasova dobila VMRO-DPMNE (37 zastupnika), dok su bivši komunisti dobili 31 zastupnika.
- 28. studenoga:** Janez Drnovšek traži, i dobiva, „suglasnost“ Srbije (koju predstavlja Borisav Jović, a temeljem nedavnog razgovora sa Slobodanom Miloševićem) za slobodan i neometan izlazak Slovenije iz sastava SFRJ ako se većina građana Slovenije na referendumu izjasni za takvu mogućnost.
- 29. studenoga:** U Zagrebu su se susreli predsjednici Tuđman i Kučan sa saveznim premijerom Markovićem. Na susretu je od Markovića zatražena depolitizacija JNA.
- U Dvoru na Uni uhićen je Željko Ražnatović Arkan sa suradnicima zbog posjedovanja veće količine automatskog oružja i četničkog znakovlja.
  - CIA je, prema pisanju lista „New York Times“, iznijela presudbu o raspadu jugoslavenske federacije u roku od 18 mjeseci.
- 30. studenoga:** Počeo je izvanredni sabor SPC (završio je 6. prosinca) zbog unutarnjeg sukoba između mitropolita Jovana i „justinovaca“ (koji su skloni Miloševiću i agresivnoj politici s jasno izraženim teritorijalnim pretenzijama prema RH i BiH). Sabor SPC, zbog bolesti tadašnjeg patrijarha Germana, pre-rastao je i u izborni sabor. Za novog je patrijarha (tek nakon devet krugova biranja) izabran tadašnji episkop raško-prizrenski Pavle.¹⁰²
- U Zagrebu je održan posljednji dogovor pripadnika KOS-a JNA i pripadnika postrojba JNA za posebne namjene. Vodio ga je tadašnji zamjenik načelnika „Uprave bezbednosti JNA“, pukovnik Aleksandar Vasiljević, o postupcima i vremenskom rasporedu provođenja operacije „Štit“ od 23. studenoga 1990.
- 3. prosinca:** General Kadijević, budući da nije dobio političku suglasnost Predsjedništva SFRJ koju, po njegovu mišljenju, mora dobiti, privremeno obustavlja izvođenje operacije „Štit“.¹⁰³

7. **prosina:** Veljko Kadijević daje intervju TV Beograd u kojem žestoko napada Hrvatsku i predsjednika Tuđmana zbog „obnavljanja fašizma i genocida protiv Srba”.¹⁰⁴ U Hrvatskoj su te izjave dočekane kao signal za izvršenje vojnog udara. General Martin Špegelj traži od hrvatskoga političkog vrha opći napad na JNA, uključujući i napade na obitelji oficira JNA koje se nalaze po gradovima i selima u Hrvatskoj, što predsjednik Tuđman i hrvatski vrh u potpunosti odbacuju.
9. **prosina:** Održan je prvi krug višestranačkih izbora u Srbiji i Crnoj Gori. Najveći broj glasova u Srbiji dobila je Miloševićeva SPS. Najveći broj glasova u Crnoj Gori dobili su članovi SK CG. Albanci su bojkotirali izbore u Srbiji (Kosovu). Slobodan Milošević je, kao predsjednički kandidat, dobio 65,35 posto glasova.¹⁰⁵
11. **prosina:** SSNO dostavlja Predsjedništvu SFRJ „Informaciju o neovlašćenom formiranju oružanih paravojnih sastava u SFRJ”.
12. **prosina:** U Okružnom zatvoru u Zagrebu održana je tiskovna konferencija povodom pokretanja istrage protiv uhićenih srpskih terorista među kojima su Željko Ražnatović zvan Arkan, Goran Hadžić i Zoran Stevanović¹⁰⁶.
- U razgovoru s generalom Kadijevićem, Borisav Jović predlaže, a Kadijević prihvaća, da se bar desetak dana odgodi sjednica saveznog Predsjedništva, na kojoj treba biti razmotreno stanje u Hrvatskoj i podatci o organiziranju paravojnih postrojba HDZ-a, a prema operativnim podatcima JNA. Jović potpuno točno zaključuje: „Odlazemo, mada nam vreme nije saveznik. Vreme radi protiv nas”.¹⁰⁷
18. **prosina:** Do tada zabranjena, Matica hrvatska obnavlja rad.
20. **prosina:** U BiH su imenovani čelni ljudi: predsjednik Predsjedništva BiH postao je Alija Izetbegović-SDA, predsjednik Skupštine je Momčilo Krajišnik-SDS, potpredsjednik Skupštine Mariofil Ljubić-HDZ, prvi mandatar za sastav nove Vlade je Jure Pelivan-HDZ.
- U Kninu je donesen „Statut autonomne oblasti Krajine”, a Knin je postao njezinim „glavnim gradom”.
- Na prvoj konferenciji SK-PJ u članstvo je, kolektivno, ušla „armijska organizacija SK”.
21. **prosina:** U Kninu je proglašeno osnivanje „Srpske autonomne oblasti Krajina”.
22. **prosina:** Sabor Republike Hrvatske donosi odluku o proglašenju i stupanju na snagu novog Ustava¹⁰⁸ i pripadajućeg Ustavnog zakona za provedbu Ustava RH. Proglašenju Ustava nazočili su Milan Kučan i Alija Izetbegović.¹⁰⁹
23. **prosina:** U Republici Sloveniji održan je plebiscit na kojem je 88,2 posto glasača (od 93,2 posto onih koji su na referen-

dum izašli) poduprlo nezavisnost i suverenost Republike Slovenije.

- Održan je drugi krug višestranačkih izbora u Srbiji. Miloševićeva SPS je s 48,06 posto osvojenih glasova, a zahvaljujući većinskom izbornom sustavu, osvojila uvjerljivu većinu: 192 od 250 zastupničkih mjesta. Slobodan Milošević je izabran za predsjednika sa 65,35 posto glasova.

- Za predsjednika Predsjedništva Crne Gore izabran je kandidat Saveza komunista Crne Gore, Momir Bulatović, blizak Miloševićev suradnik, dobivši 76,9 posto glasova ukupnog broja birača.

26. prosinca: Srbija je tajno „upala“ u monetarni sustav SFRJ (iako je odluka objavljena u Službenom glasniku SR Srbije, ali tajnom izdanju od 28. prosinca) uzimanjem od NBJ oko 18,3 mlrd dinara (2,6 mlrd njemačkih maraka ili 1,8 mlrd američkih dolara) čime je probila financijski sustav SFRJ. Novac je potreban kako bi se namirile potrebe za plaćanjem mirovina i privremeno dizanje standarda građana uoči izbora. Ovaj upad je izazvao žestoke reakcije u tadašnjoj SFRJ.¹¹⁰ Ujedno je Skupština Srbije donijela odluku kojom je odlučila zadržati iznos od 50 posto poreza na promet za financiranje vlastitih potreba (iako ne bi smjela zadržati više od 25 posto).

31. prosinca: Ustavni sud RH donio je Rješenje (objavljeno dana 1. siječnja 1991.) po kojem tzv. SAO Krajina „pravno ne postoji“.¹¹¹

- Predsjednik slovenskog parlamenta France Bučar proglasio je nezavisnost Slovenije.

1991.:

---

4. siječnja: Predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman osniva Vijeće obrane i nacionalne sigurnosti (VONS).

- „Izvršno vijeće Krajine“ formira „SUP Krajine“.

- Veljko Kadijević traži prijam kod Borisava Jovića te ga izvješćuje o najnovijim podacima i procjenama JNA te stajalištima i planovima koje namjeravaju ostvariti u vremenu koje dolazi. Traži da:

- se narodi odrede kao nositelji suvereniteta, a ne republike ni narodnosti

- narodi odlučuju o svojoj sudbini i svom (ne)ostanku u federativnoj Jugoslaviji

- se ne dopusti Hrvatskoj stvaranje paravojnih postrojba pod krinkom pričuvnog sastava MUP-a.

General Kadijević tvrdi da je spremljen polusatni film „koji će zgranuti svet“.¹¹²

- Borisav Jović traži ubrzano djelovanje JNA protiv Republike Hrvatske.

- 9. siječnja:** Borisav Jović traži odobrenje saveznog Predsjedništva za uporabu JNA protiv RH i Slovenije. Bogić Bogičević i Vasil Tupurkovski usprotivili su se tom prijedlogu pa nije dobio dovoljan broj glasova (rezultat glasovanja bio je 4:4). Međutim, prihvaćena je odluka o desetodnevnom roku koji se daje za razoružanje svih paravojnih grupa, organizacija i postrojba koje nezakonito djeluju na području Slovenije i Hrvatske. JNA se autorizira za izvršenje te zadaće.
- 10. siječnja:** Predsjedništvo SFRJ zasjeda u proširenom sastavu. Vrh JNA traži i dobiva, odluku o razoružanju svih „paravojnih formacija u RH“, misleći na tadašnji ZNG. Predsjednik RH dr. Franjo Tuđman ističe da je „zajedništvo nametnuto silom nemoguće“ te predlaže preobrazbu „jugoslovenske federacije u savez suverenih država“ i „uključenje ovog saveza u europsku zajednicu ravnopravnih, demokratskih naroda i država“.¹¹³ Predstavnici BiH (Izetbegović, Bogičević) kažu kako BiH „hoće federaciju, ali može da bude meka“.¹¹⁴ S njihova prvog susreta, Izetbegović se u Sarajevo vraća sa sljedećim mišljenjem o generalu Kadijeviću¹¹⁵: „To je bio moj prvi susret sa generalom Kadijevićem. Vrlo obrazovan oficir, Jugoslaven po ubjeđenju, za razliku od njegovog zamjenika Adžića, koji je sasvim sigurno bio srpski šovinist. Kadijević je pokušavao sačuvati Jugoslaviju. Vidjeli smo se tada prvi put. I dogovorili se da dođem kod njega u Generalštab. Nisam o njemu ponio negativne utiske. On je branio stvar Jugoslavije, i tu smo se slagali, ali ja sam tvrdio da se država mora rekonstruirati, i tu se nismo slagali.“
- Slobodan Milošević napušta, silom srbijanskog Ustava, poziciju predsjednika Socijalističke Partije Srbije (SPS). Na tu poziciju predlaže tadašnjeg predsjednika Predsjedništva SFRJ Borisava Jovića.
  - Predsjednik SDS-a BiH dr. Radovan Karadžić najavio je smjenu Bogića Bogičevića s funkcije člana Predsjedništva SFRJ koji dolazi iz BiH.
- 12. siječnja:** U Titogradu je osnovano „Udruženje Srba iz Hrvatske“. Za predsjednika je izabran Velimir Radinović.¹¹⁶ Na sastanke u ured tog Udruženja u Beogradu, u Cvijićevoj ulici, dolazili su - s namjerom organiziranja slanja svih vrsta pomoći, a prvenstveno dobrovoljaca - predstavnici Srpske radikalne stranke Vojislava Šešelja, Srpskog pokreta obnove Vuka Draškovića, Srpske narodne obnove Mirka Jovića i Demokratske stranke Zorana Đinđića (u ime ove stranke na sastanke dolazio je Gojko Đogo).¹¹⁷
- 13. siječnja:** Počela je operacija „Pustinjska oluja“ u Kuvajtu.
- 15. siječnja:** Veljko Kadijević, u razgovoru Borisavom Jovićem, procjenjuje novonastalo stanje u RH, ističući da „Srbi u Hrvatskoj predaju oružje, a Hrvati ne.“ Stoga se Hrvatima

oružje mora silom oduzeti. „Vojska je raspoložena da ide na radikalnu opciju do rušenja hadezeovske vlasti“. Svjesni su problema pronalaženja osobe(a) koje bi trebale obnašati nametnutu vlast. Zaključuju da bi se vojna vlast u Republici Hrvatskoj trebala zadržati „najmanje godinu dana“. „Krv ćemo prolivati, ako drugačije ne bude moglo, samo za teritorije gde žive oni narodi koji žele da ostanu u Jugoslaviji.“¹¹⁸

17. **siječnja:** Na sastanku u Mokricama Hrvatska i Slovenija donose sporazum o zajedničkoj suradnji u pitanjima obrane.
  - Veleposlanik SAD-a u Beogradu Waren Zimmermann prenosi Borisavu Joviću poruku službenog Washingtona u kojoj se ističe protivljenje svakoj uporabi sile, posebno od JNA, u rješavanju političke krize u SFRJ. Naglasio je da SAD podržavaju jedinstvo SFRJ, ali ne i jedinstvo koje ugrožava demokraciju.
18. **siječnja:** Stjepan Mesić u razgovoru s Borisavom Jovićem pristaje da RH preda 20 000 automatskih pušaka. Mesić i Jović izvješćuju Kadijevića o tom dogovoru. Milošević, vrlo nezadovoljan tim dogovorom, vrlo ružnim riječima prigovara Joviću i Kadijeviću što su nasjeli na još jedan Tuđmanov trik.¹¹⁹
19. **siječnja:** Tijekom razgovora s Borisavom Jovićem, generali Kadijević i Adžić također iskazuju nezadovoljstvo postignutim dogovorom jer razmišljaju isto kao i Slobodan Milošević. Joviću prikazuju snimljeni film o aktivnostima generala Špegelja glede kupnje naoružanja. Jovićev je komentar: „Neverovatno je kako su to snimili. Ušli su im u koske“.¹²⁰
  - Stjepan Mesić traži produljenje roka za predaju oružja do 21. siječnja.
20. **siječnja:** Na zahtjev Vlade RH, Predsjedništvo SFRJ produžava rok za predaju oružja i razoružanje paravojnih grupa i organizacija u RH. Na skupu HDZ-a tadašnji potpredsjednik predsjedništva SFRJ S. Mesić ističe da je RH kupila naoružanje i podijelila ga pričuvnom sastavu policije koji se smatra regularnim djelom MUP-a. Jedine su paravojne strukture u RH „snage Srba iz Knina“.
  - Predsjednici Tuđman i Kučan potpisuju Sporazum o zajedničkoj obrani u slučaju intervencije JNA.¹²¹
21. **siječnja:** U Sarajevu je održan sastanak državnih delegacija RH i BiH radi traženja zajedničkih stajališta u rješavanju krize u SFRJ.
  - Nakon završetka hrvatsko-bosanskih razgovora u Sarajevu, Izetbegović od Borisava Jovića traži sazivanje sjednice Predsjedništva SFRJ radi „odlaganja sprovođenja naredbe o razoružavanju“, traži i da „se pregovara s Tuđmanom i Kučanom“.
  - Nakon što je Stjepan Mesić obavijestio Borisava Jovića o hrvatskim stajalištima glede potrebe razoružanja srpskih pa-

ravojnih grupa, a ne pripadnika MUP-a RH, Jović ta stajališta prenosi Kadijeviću i Miloševiću. Kadijević ističe da je potrebno „slomiti hrvatsku vlast“, dok se Milošević i Jović zauzimaju za „zaštitu srpskog stanovništva u Krajini“,¹²² odnosno za ciljano djelovanje.

21./22. siječnja: Savezna vlada zahtijeva od Narodne banke Jugoslavije „odobranje zajma“ iz „primarne emisije“ (odnosno tiskanjem) u iznosu od 5.5 mlrd dinara za potrebe financiranja JNA.¹²³

22. siječnja: Admiral Stane Brovet, u govoru koji je održao pripadnicima Centra visokih vojnih škola u Beogradu, zaprijetio je kako će bez posla ostati svi oni koji ne potpišu pristupnicu SK-PJ.¹²⁴

- U Beogradu je održan sastanak delegacija BiH i Srbije radi traženja zajedničkih stajališta u rješavanju krize u SFRJ. Nakon „istaknute pune suglasnosti da se sačuva Jugoslavija“,¹²⁵ Izetbegović izjavljuje: „Srbija uvjetuje suverenitet BiH opstankom Jugoslavije“.¹²⁶

23. siječnja: Slobodan Milošević primio je u Beogradu Milana Babića i Milu Dakića kao „predsjednika i potpredsjednika Srpskog nacionalnog vijeća“.

- U Beogradu je održan sastanak Slobodana Miloševića i Borisa Jovića na kojem je postignuta suglasnost o potrebi vojne akcije u Hrvatskoj, ali na ograničenom, „srpskom“ dijelu Hrvatske. Kadijević prenosi Joviću spremnost JNA da izvrši nužna uhićenja (koja su već počela) kao i druge aktivnosti.

- Štab vrhovne komande JNA izdaje priopćenje za javnost o tome kako će, ne raspusti li Hrvatska mobilizirane „sastave, podići borbenu gotovost jedinica na nivo koji će garantovati sprovođenje na zakonu zasnovanog krivičnog postupka i izvršenja sudskih odluka.“¹²⁷

- KOS JNA, pod optužbom sudjelovanja u tajnom i nezakonitom naoružavanju hrvatskih paravojnih postrojba, uhitio je „vojna lica, Kovača i Šabarića“¹²⁸.

- U Zagrebu su se sastale delegacije Hrvatske i Crne Gore radi traženja mogućih rješenja krize u SFRJ. Predsjednici Tuđman i Bulatović istaknu su da je dijalog moguć i uz različita stajališta.

- Predsjednik RH dr. Franjo Tuđman obraća se „Proglasom svim Hrvatima i prijateljima hrvatskog naroda širom svijeta“ u kojem ističe ozbiljnu opasnost od vojnog udara u RH.

24. siječnja: Na susretu u Beogradu predsjednici Srbije i Slovenije, Slobodan Milošević i Milan Kučan, postižu sporazum kojim se Sloveniji omogućava neometano napuštanje SFRJ. „Zajednički je konstatirano da se u razrješavanju krize mora polaziti od prava naroda na samoopredelenje, koje ne

može biti ničim ograničeno, osim jednakim i istim takvim pravom drugih naroda. (...) Slovenija uvažava interes srpskog naroda da živi u jednoj državi i da budući jugoslavenski dogovor taj interes treba poštivati".¹²⁹

- Stjepan Mesić traži od Borisava Jovića da prenese Slobodanu Miloševiću Tuđmanovu poruku u kojoj Tuđman predlaže održavanje sastanka njih četvorice kako bi se pokušalo naći rješenje krize koja potresa SFRJ.

- Predsjednik RH dr. Franjo Tuđman šalje pismo predsjedniku SAD-a Georgeu Bushu u kojem tvrdi da su prijetnje JNA o vojnom udaru u RH vrlo stvarne.

- JNA uhićuje nekoliko osoba zbog, po njima, nezakonitog uvoza oružja u RH i poticanja oružane pobune (Đuro Dečak, Antun Habijanec, Vinko Belobrč i drugi. Osim njih i Martina Špegelja, za ista djela optuženi su i Franjo Kovač, Vlado Šabarić, Ivan Baleni, Josip Kovač).

25. siječnja: Na izvanrednoj sjednici Sabora RH dr. Tuđman ističe kako je RH spremna za dijalog i obranu. Hrvatska delegacija, koja treba otputovati Beograd, dvoji glede osobne sigurnosti jer u Beogradu očekuju moguća uhićenja pa i likvidiranja. Jedino je „Špegelj rekao kako smatra da nema opasnosti“ od odlaska u Beograd.¹³⁰

- U Sarajevu je održan sastanak delegacija Crne Gore (Momir Bulatović, Svetozar Marović) i BiH (Alija Izetbegović, Bogić Bogičević, Momčilo Krajišnik) radi traženja zajedničkih stajališta u rješavanju krize u SFRJ. Delegacije su „saglasne da kao manje republike u budućoj Jugoslaviji ne smijemo biti podređeni“.¹³¹

- Prije sjednice saveznog Predsjedništva, a na inicijativu dr. Tuđmana,¹³² održan je susret i razgovor hrvatske i srpske delegacije radi traženja zajedničkih stajališta u rješavanju krize u SFRJ.

- JNA izdaje nalog za uhićenje generala Martina Špegelja, tadašnjeg ministra obrane RH, te traži odobrenje saveznog Predsjedništva za nasilno razoružanje paravojnih postrojbi u RH. Borbena gotovost JNA podignuta je na najviši stupanj. Prijedlog JNA nije dobio suglasnost potrebne većine članova Predsjedništva. Janez Drnovšek je napustio sjednicu Predsjedništva. Kadijević predlaže prekid sjednice da bi se mogao pogledati dnevnik TV Beograd¹³³ koji prikazuje tajno snimljenog ministra Špegelja kako od suradnika KOS-a, kapetana JNA Vladimira Jagara¹³⁴ (koji je navodno i rodbinski povezan s Martinom Špegeljem), pokušava kupiti oružje i uvesti ga u RH. Tijekom snimljenog razgovora Špegelj spominje i „odrede za likvidaciju čija bi zadaća bila da ubijaju više srpske časnike i otimaju njihove obitelji“.¹³⁵ Kasno uvečer, na sjednici proširenog sastava Predsjedništva (iz RH su nazočili

Franjo Tuđman, Žarko Domljan, Josip Manolić), postignut je dogovor o raspuštanju postrojba pričuvnog sastava MUP-a RH te istovremeno ukidanje borbene gotovosti JNA.

- „Srpsko nacionalno vijeće Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema“ uputilo je zahtjev, ali i podršku, Slobodanu Miloševiću „da svi Srbi ostanu u jednoj državi“.¹³⁶

- Sobranje Republike Makedonije donijelo je „Deklaraciju o nezavisnosti“ i „Platformu za pregovore o budućnosti Jugoslavije“.¹³⁷

26. siječnja: Po dolasku u zagrebačku zračnu luku (oko 1.30 sati poslije ponoći) predsjednik Tuđman je održao konferenciju za tisak. Na sjednici Sabora RH je rekao: „Bili smo na rubu građanskog rata“. Istakao je nužnost nastavka razgovora kako bi se „na demokratski i miroljubiv način našlo rješenje o mogućnosti zajedničkog suživota, ili o razlazu“.¹³⁸

- Slobodan Milošević je nepovjerljiv prema najavi susreta s Tuđmanom te ističe kako „samo vjeruje u akcije koje će ih (Hrvatsku - op.a.) prisiliti“¹³⁹ na popuštanje. Nezadovoljan je budući da je propala prilika da JNA izvede vojni udar i brzo zauzme granice zamišljene „velike Srbije“.

- Nakon susreta delegacija BiH i Slovenije u Sarajevu Izetbegović ističe kako je „BiH najpozvanija da ponudi novi koncept pregovora u Jugoslaviji“.

- Za predsjednika Makedonije, glasovanjem u makedonskom Saboru, izabran je Kiro Gligorov.

- Na konferenciji za tisak u Beogradu Vuk Drašković, predsjednik SPO, kaže: „Može slobodno iz Jugoslavije otići tko god želi i ponijeti sa sobom ono što je samo njegovo. Hrvati mogu otići, ali na svojim opancima ne mogu ponijeti ni parče srpske zemlje. Dubrovnik ne mogu odnijeti. SPO se zalaže da se Dubrovniku vrati vjekovni autonomni status“.¹⁴⁰

28. siječnja: Nakon izbora za predsjednika Predsjedništva Makedonije, Kiro Gligorov je u susretu s Borisavom Jovićem izjavio da „smatra da Jugoslavija može da opstane“.

29. siječnja: U Sarajevu su održani razgovori Izetbegović - Gligorov kojima se ističe stajalište BiH i Makedonije o ostanku tih dviju federalnih jedinica u sastavu SFRJ odnosno o „očuvanju Jugoslavije, ali bitno preuređene“.

30. siječnja: U Ljubljani su održani razgovori slovenske i crnogorske delegacije o budućnosti Jugoslavije.

31. siječnja: Vojni sud u Zagrebu izdaje nalog za uhićenjem Martina Špegelja, što Vlada RH ne prihvaća.

- U Beogradu je održana druga sjednica proširenog sastava Predsjedništva SFRJ¹⁴¹ na kojoj su teme bile stanje u SFRJ i stajališta Političke uprave JNA.¹⁴²

2. **veljače:** Rastu napetosti u Slavoniji, inicirane djelovanjem SDS-a.
6. **veljače:** Delegacija Vijeća Europe (Fernandez Ordones i Catherine Lalumiere) u svojoj izjavi tijekom posjeta SFRJ, ističe nužnost višestranačkih izbora na saveznoj razini i mirno rješenje krize kao uvjet ulaska SFRJ u Vijeće Europe.
7. **veljače:** Na sjednici Predsjedništva SFRJ Janez Drnovšek izjavljuje da će Slovenija i formalno pokrenuti postupak razdruživanja, što potvrđuje i Milan Kučan koji, prigodom prijama upriličenog za konzularni zbor akreditiran u Ljubljani, najavljuje istu mogućnost.
11. **veljače:** Vrh JNA dopunjenije postojeći plan djelovanja protiv republika Hrvatske i Slovenije, a pod izlikom zaštite od vanjske intervencije.
  - Vojni vrh iznosi nacrt „Stavova OS SFRJ o razrješenju krize u zemlji“, s političkim stajališta identičnim srbijanskom političkom vodstvu o: pravu naroda, a ne republika kao konstitutivnih elemenata Federacije i/ili narodnosti na samoopredjeljenje; o potrebi organiziranja referenduma naroda u republikama, potrebi napadnog djelovanja JNA s ciljem zaštite Ustava SFRJ i ustavnog poretka.
12. **veljače:** SDS BiH odbija potpisati „Deklaraciju o suverenosti i nedjeljivosti BiH“.
13. **veljače:** Vuk Drašković, predsjednik SPO-a, šalje otvoreno pismo predsjedniku RH dr. Tuđmanu u kojem ističe da „neovisna Hrvatska ne može odnijeti sa sobom ni djelić zemlje nastanjene Srbima. Krvlju srpskom, koja je tekla sa ustaške kame i logorima i jamama našim, postavljene su vječne i nepomične, međe Srpskoj Krajini.“¹⁴³
14. **veljače:** Prije zasjedanja Skupštine SFRJ, prilikom kontrole zastupnika, njima je oduzeto 5 komada vatrenog oružja.¹⁴⁴
15. i 16. **veljače:** Na susretima¹⁴⁵ srpskih i bošnjačkih intelektualaca, održanima u hotelu „Holiday Inn“ u Sarajevu, na temelju dogovora postignutog tijekom razgovora Izetbegović-Ćosić održanog u siječnju u Beogradu, razgovaralo se o budućnosti BiH. Predstavnici Srba iz Srbije i BiH na razgovorima su Predrag Palavestra, Slobodan Selenić, Darko Tanasković i Rajko Petrov Nogo iz Beograda te Milorad Ekmečić, Slavko Leovac i Sveta Koljević iz Sarajeva. Domaćini, BH muslimani, bili su u sastavu Avdo Sućeska, Muhsin Rizvić, Hasan Sušić, Enes Duraković i Alija Isaković. Zaključak Dobrice Ćosića, nakon završenog susreta, glasi: “preti nam rat i s muslimanima”.
  - Dobrica Ćosić nudi Aliji Izetbegoviću, tijekom sarajevskog susreta, sljedeće: “Gospodine Izetbegoviću, nemojte da se delimo. Izmešani smo i uslovljeni jedni drugima. Dajte da sačuvamo zajedničku državu. Mi, srpske demokrate, boriće-

mo se da vi budete predsjednik te zajedničke Jugoslavije koju će činiti Srbija, Bosna i Hercegovina i Crna Gora. Dođite u Beograd, borićemo se zajedno." Izetbegović taj prijedlog nije prihvatio.¹⁴⁶

16. **veljače:** U Donjem Lapcu donesena je „Deklaracija o položaju i pravima srpskog naroda u Hrvatskoj“.
18. **veljače:** Na susretu predsjednika Hrvatske i Makedonije, dr. Tuđmana i Gligorova, istaknuto da je zajednica suverenih republika još uvijek moguća te je postignuto jedinstvo o pitanju nepromjenjivosti unutarnjih granica.
19. **veljače:** Njemački kancelar Helmut Kohl šalje pismo Anti Markoviću u kojem daje potporu jedinstvu SFRJ te izražava nadu da će se to jedinstvo i novi oblici suživota naroda i narodnosti SFRJ postići bez uporabe sile.
20. **veljače:** Skupština Slovenije prihvaća izmjene Ustava kojima se Slovenija definira kao nezavisna država koja će s drugim zemljama članicama SFRJ utvrditi svoje veze na temelju međunarodnih zakona.
  - Borisav Jović, na molbu Dobrice Ćosića, prima Radovana Karadžića s kojim razgovara o stanju u BiH te daljnjim planovima za djelovanje SDS-a BiH.
21. **veljače:** Sabor RH donosi odluku o poništenju svih saveznih zakona koji su u suprotnosti s republičkima te se ističe da će RH napustiti SFRJ dana 30. lipnja 1991. godine. Pokrenut je postupak razdruživanja. Predsjednik Tuđman tada iznosi sukus politike tog vremena: „Politika se ne vodi samo srcem, politika se mora voditi i razumom, i čak i one sile koje imaju silu da nametnu svoju volju moraju razgovarati, a kamo li one snage koje svoju volju ne mogu nametnuti, koje svoje pravo ne mogu izboriti silom“.¹⁴⁷
  - Lawrence Eagleberger, zamjenik državnog tajnika SAD prvi put iznosi da „ovakva Jugoslavija nije u interesu SAD“ te treba „promeniti stanje na Balkanu kroz raspad Jugoslavije, a potom formirati državu kakva njima odgovara“.¹⁴⁸
  - Dobrica Ćosić prenosi Borisavu Joviću dojmove s nedavnog susreta srpskih i bosanskih intelektualaca, održanog u Sarajevu, kojemu je nazočio i Izetbegović. Ćosić tvrdi da Izetbegović samo želi samostalnu bosansku državu i da ne će ostati u Jugoslaviji odu li iz nje Slovenci i Hrvati. Ujedno napominje postojanje Izetbegovićevog straha od Srba i Srbije.
22. **veljače:** Na sjednici predsjednika svih republika iz SFRJ održanoj u Sarajevu, Izetbegović iznosi ideju o „asimetričnoj federaciji“ odnosno: „Srbija i Crna Gora su u klasičnoj federaciji, Slovenija i Hrvatska u konfederaciji prema prvim dvjema, a BiH i Makedonija jednako blizu i jednako udaljene od svijeta“.

23. **veljače:** U Beogradu je osnovana „Srpska radikalna stranka“ za čijeg je predsjednika izabran četnički vojvoda dr. Vojislav Šešelj.
25. **veljače:** U razgovoru s Borisavom Jovićem Veljko Kadijević iznosi novi, prilično podroban, plan JNA za nasilno obaranje vlasti u Hrvatskoj i Sloveniji. Traži se političko odobrenje za rušenje vlasti u Sloveniji i Hrvatskoj na sjednici Predsjedništva koja se treba održati 1. ožujka. Počinju se javljati naznake povezivanja samo s onima koji žele Jugoslaviju bez obzira gdje žive. Ako Makedonija i BiH ne žele milom ostati u Jugoslaviji, potrebno je „kombinovanim političkim merama – demonstracijama i pobunama“ srušiti njihovo rukovodstvo „ili ih preokrenuti u drugom pravcu“. Kadijević ipak, što u potpunosti ne odgovara srbijanskom vrhu, ne odustaje od napada na Sloveniju jer „posle akcije u Hrvatskoj, krenulo bi se na Sloveniju“.¹⁴⁹ U Hrvatskoj bi se „uvela vojna uprava“.
26. **veljače:** „Srpsko nacionalno vijeće Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema“ donosi „Deklaraciju o suverenoj autonomiji srpskog naroda“.
27. **veljače:** Izetbegović izjavljuje postojanje spremnosti za obranu nezavisnosti BiH. SDA i HDZ predlažu Deklaraciju o suverenosti koju SDS odbija. Na skupu svih tijela HDZ BiH održanom u Bugojnu, „iskristalizirao se stav da BiH treba postati suverena država ravnopravnih naroda i narodnosti“.¹⁵⁰
- Kiro Gligorov izjavljuje da je i Makedonija za savez samostalnih i suverenih država. To znači da Srbija i Crna Gora ostaju same, a Hrvatska dobiva saveznike ako se sa Slovenijom razide u načinu i tempu djelovanja.
28. **veljače:** „Srpsko nacionalno vijeće SAO Krajine“ prihvaća „Deklaraciju o razdruživanju Republike Hrvatske i SAO Krajine“, proglašava secesiju od RH i ostanak u Jugoslaviji.¹⁵¹
- Tijekom ožujka počinju „pobune“ lokalnih Srba na području Pakraca i Borova Sela koje rezultiraju većim brojem poginulih i ranjenih osoba; počinje i aktivno angažiranje JNA na srpskoj strani. Počinje se primjenjivati „kninski“ scenarij dizanja pobune iz kolovoza prošle godine i to na ciljanim područjima, kako bi JNA dobila priliku da „legalistički“, aktivnim posredovanjem između zaraćenih strana izađe na granice tzv. „velike Srbije“. Izetbegović putuje u Libiju da bi osigurao pozajmicu oko 50 milijuna američkih dolara za BiH.
1. **ožujka:** Predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman na konferenciji za strane novinare ista je da postoji namjera srbijanskog vodstva da stvori „veliku Srbiju na teritoriju BiH i dijelovima Hrvatske“.¹⁵²

- Počela je pobuna Srba u Pakracu razoružavanjem policajaca hrvatske nacionalnosti u policijskoj postaji u Pakracu. Pobuna je sutradan ugušena akcijom redarstvenih snaga.
- 2. **ožujka:** U Beogradu je, u organizaciji SPS-a, održan miting pod nazivom „Jasenovac se neće ponoviti“.¹⁵³
- 3. **ožujka:** Pod izlikom „smirivanja stanja“, oklopne postrojbe JNA izašle su na ceste grada Pakraca. Srbi potiču neredu u Osijeku i Bilju.
- 6. **ožujka:** Borisav Jović odobrava, bez sjednice Predsjedništva i bez provedenih konzultacija s članovima Predsjedništva, uporabu JNA na području Pakraca. Naknadno su, „uz manje negodovanje“, svoju suglasnost za donošenje te odluke dali Janez Drnovšek i Vasil Tupurkovski (uz stalna četiri glasa Srbije i Crne Gore).
  - U Makedoniji se javljaju zahtjevi da JNA napusti područje Makedonije.
- 7. **ožujka:** Slovenija prestaje slati svoje novake u JNA.
- 8. **ožujka:** U razgovoru za talijanski list „Repubblica“, dr. Tuđman ističe: „ U fazi smo oštrog psihološkog rata, koji vode komunisti-dogmate, koji podržavaju hegemonističke ciljeve Srbije“.¹⁵⁴
- 9. **ožujka:** Najmanje 100 000 posvjednika na ulicama Beograda, prvi dan protestira, pod vodstvom Vuka Draškovića i drugih čelnika tadašnje oporbe, protiv Miloševića i SPS-a. Jake policijske snage napadaju demonstrante. Najmanje dva demonstranta su ubijena. Uhićen je Vuk Drašković, vođa vodeće oporbene stranke SPO (Srpski pokret obnove). Tenkovi JNA su oko 19.30 sati izašli na ulice, nakon telefonske sjednice Predsjedništva SFRJ (suglasnost za korištenje JNA dali su tadašnji članovi saveznog Predsjedništva: Borisav Jović - Srbija, Nenad Bućin - Crna Gora, Jugoslav Kostić - Vojvodina, Vasil Tupurkovski - Makedonija, Bogić Bogičević - BiH, Riza Sapunxhiu - Kosovo; Janez Drnovšek iz Slovenije i Stjepan Mesić iz Hrvatske nisu pitani za mišljenje po zamisli Borisava Jovića, tada predsjedajućeg Predsjedništva SFRJ). Uhićeno je 213 osoba, među kojima i organizator mitinga Vuk Drašković.¹⁵⁵
  - Protesti su nastavljeni i sutradan kad su se proširili i u drugim gradovima u Srbiji. Policija upotrebljava suzavac.
  - Milan Babić je bio među prvima koji su Slobodanu Miloševiću poslali brzogov podrške.
- 11. **ožujka:** Održana je izvanredna sjednica Skupštine Srbije. Milošević pregovara s demonstrantima i studentskim vođama. Patrijarh SPC Pavle obraća se okupljenim studentima-demonstrantima i traži od njih da se povuku s ulice i pokušaju riješiti probleme u institucijama vlasti, nakon čega biva izviždan i ispraćen povcima: „Crvena bando“. Okupljenim se studenti-

ma u Patrijarhovo ime ispričao Atanasije Jevtić (dekan Bogoslovnog fakulteta u Beogradu) zbog čega je dobio pljesak nazočnih.¹⁵⁶

- 12. ožujka:** Izvanredna sjednica Predsjedništva SFRJ održana je na zapovjednom mjestu JNA, u podzemnim prostorijama objekta u Užičkoj 15 u Beogradu, bez Drnovšeka. Nazočni su generali Kadijević, Adžić, Đušić, Čubra, admiral Brovet i pukovnik Vuk Obradović. JNA drugi put traži odobrenje za nasilno rušenje vlasti u RH i Sloveniji uz proglašenje stanja neposredne ratne opasnosti na području cijele SFRJ, donošenje odluke o podizanju borbene gotovosti i dodatnu mobilizaciju pripadnika JNA, razoružavanje i rasformiranje nelegalnih oružanih formacija te nastavak političkih razgovora o budućem uređenju SFRJ, referendum na kojima će se narodi - a ne republike - očitovati o svojim željama. Prijedlog je odbijen (protiv su glasovali Mesić, Sapunxhiu, Tupurkovski i Bućin) a za Borisav Jović i Jugoslav Kostić, (umjesto Dragutina Zelenovića koji je otišao na drugu dužnost). Bogić Bogićević odbio je glasovati. Tadašnji ministar obrane Veljko Kadijević kasno noću, nakon održanog prvog dijela sjednice Predsjedništva, a nakon tajnih konzultacija s Borisavom Jovićem, leti u Moskvu na tajni sastanak s ruskim ministrom obrane maršalom Jazovim, gdje traži njegovu potporu za izvođenje, kako to naziva Branko Mamula „vojno-državog udara“. Kadijević ne dobiva potporu očekivao. Odmah nakon susreta s maršalom Jazovim, Kadijević se noćnim letom vraća u Beograd.¹⁵⁷ Upravo je Branko Mamula trebalo postati „novi Tito“, prvo na području Hrvatske, a potom i na području cijele Jugoslavije.
- 13. ožujka:** Na sastanku sa Slobodanom Miloševićem i Borisavom Jovićem, generali Kadijević i Adžić tvrde da će Predsjedništvo ne prihvati njihove prijedloge, „vojni udar“ tako što izvršiti će „smijenili Vladu i Predsjedništvo“ dok bi Skupština ostala, ali bez prava na zasjedanje. Budući da se očekuje odbijanje traženih odluka, Jović namjerava, nakon održane sjednice, dati ostavku čime će se otvoriti i pravni put da JNA izvrši planirani vojni udar¹⁵⁸.
- Parlament EU donosi rezoluciju kojom se ističe mogućnost da Republike iz SFRJ samostalno odluče o svojoj sudbini.
  - Ministar unutarnjih poslova Republike Srbije Radmilo Bogdanović podnosi ostavku, što je posljedica demonstracija održanih prije nekoliko dana.
  - Sa RTV Srbije otpušteno je pet urednika iz informativnog programa.
- 14. ožujka:** Nastavljajući sjednicu od 12. ožujka, savezno Predsjedništvo ponovno odbija prijedlog vodstva JNA o uvođenju „izvanrednog stanja“ u SFRJ. Drnovšek ističe da je

Slovenija, temeljem donesenih odluka, *de iure* izvan federalnog sustava SFRJ. Riza Sapunxhiu povlači svoju suglasnost za predloženi plan djelovanja JNA, pa plan dobiva samo tri glasa a čak ih je pet „protiv“.

15. **ožujka:** Sjednica Predsjedništva je nastavljena; za Srbiju, Crnu Goru i JNA i ovaj put neuspješno. Bogićević je najavio da će na predloženi Plan pristati jedino ako dođe do „izbijanja međunacionalnog sukoba ili građanskog rata“. Posljednju izjavu je na sjednici dao Veljko Kadijević rekavši: „Štab Vrhovne komande uzima sebi pravo i obvezu da odmah, nakon ove odluke, procijeni situaciju i povuče konzekvencije koje iz nje proizlaze“. ¹⁵⁹ Na zasjedanju je „odluka o uvođenju izvanrednog stanja“ konačno odbijena, a donesena je „odluka o razoružavanju nelegalnih paravojnih formacija“. Nakon sjednice Predsjedništva Borisav Jović podnosi ostavku na dužnost člana saveznog Predsjedništva.

- List SPC „Pravoslavlje“ objavljuje tekst vladike slavonskog Lukijana pod naslovom „Antisrpsko nastupanje ustaške države“. ¹⁶⁰

16. **ožujka:** Ostavku na članstvo u saveznom Predsjedništvu, vođeni primjerom Borisava Jovića, ali i u dogovoru s njim, podnose Kostić i Bućin (predstavnici Vojvodine i Crne Gore u saveznom Predsjedništvu).

- Predsjednik Milošević ističe da će Srbija poštovati savezne organe ako se dopusti da JNA štiti ustavni poredak u SFRJ. Na skupu u prostorijama beogradskog sveučilišta izjavljuje da će „legalno naoružavati Srbe u Hrvatskoj“. ¹⁶¹

- Hrvatski Srbi na području tzv. Krajine proglašavaju svoju „državu“ i donose odluku o neprihvatanju i nevaženju zakona RH na području „Krajine“, a koji su u suprotnosti sa saveznim zakonima.

- Srbijanski parlament glasuje o smjeni Rize Sapunxhiu s mjesta kosovskog člana saveznog Predsjedništva.

17. **ožujka:** Veljko Kadijević, s Blagojem Adžićem i Stanetom Brovetom, pozivaju Slobodana Miloševića i Borisava Jovića na razgovor u SSNO, da bi im izložio novi - ali temeljen na starom - Plan djelovanja JNA koji i dalje preferira opstanak SFRJ. Milošević samo traži, i dobiva, spremnost JNA da ponovno intervenira na beogradskim ulicama, ako bude novih demonstracija. General Kadijević odbio je u ime SSNO, poslati predstavnika na zakazanu sjednicu SIV-a.

- Slobodan Milošević saziva sjednicu srbijanske Skupštine, proširenu načelnicima svih općina u Srbiji, kako bi dobio potporu za svoje djelovanje prema Hrvatskoj. Izjavljuje da će „Armija ustavno postupiti ako sutra razoruža HDZ“ jer očekuje intervenciju pripadnika MUP-a Republike Hrvatske protiv osoba koje su jučer proglasile „državu Krajinu“ u Hrvatskoj. ¹⁶²

18. **ožujka:** Skupština općine Knin donosi „odluku o potpunom i trajnom odvajanju od Republike Hrvatske“.
19. **ožujka:** Štab vrhovne komande JNA izdaje priopćenje u kojem ističe namjeru nemiješanja u političke dogovore, ali i to da ne će dopustiti građanski rat ili međurepubličke sukobe.
20. **ožujka:** Borisav Jović povlači svoju ostavku na članstvo u saveznom Predsjedništvu, a na „nagovor Skupštine Srbije koja nije prihvatila ostavku“. Ostavku je zapravo povukao zato što JNA nije intervenirala, a realnom je postala mogućnost djelovanja Predsjedništva i bez njega.
- Na susretu s Milanom Kučanom i slovenskim mvp Dimitrijem Rupelom, njemački mvp Hans-Dietrich Genscher (kućni prijatelj mvp SFRJ Budimira Lončara¹⁶³) ponavlja službeno stajališta EZ o potrebi očuvanja SFRJ, iako je svjestan agresivne politike Srbije prema RH i Sloveniji.¹⁶⁴
  - Skupština SR Srbije, umjesto Rize Sapunxhiua, smijenjenog člana Predsjedništva SFRJ, izabire Sejdu Bajramovića kojeg Albanci ne priznaju kao svog predstavnika.
21. **ožujka:** Održana je sjednica proširenog sastava Predsjedništva SFRJ (7. JU-samit). Dogovorena je potreba organiziranja izravnih pregovora predsjednika republika o budućnosti Jugoslavije¹⁶⁵.
24. **ožujka:** Srbija je počela masovno plijeniti imovinu hrvatskih tvrtki na svom području (neke oštećene tvrtke su: „INA“, „Bagat“, „Varteks“, „Gavrilović“...).
25. **ožujka:** Susret Slobodana Miloševića i Franje Tuđmana u Karadorđevu¹⁶⁶ na kojem je, navodno, dogovorena „podjela BiH i rat u RH“. Međutim, po svemu sudeći, tema njihova razgovora, kao i onog u Tikvešu 15. travnja, bilo je traženje, prvenstveno s hrvatske strane, mogućnosti za mirnim rješavanjem krize u RH, pri čemu je Milošević pokušao usporiti obrambene pripreme RH. Kao posljedica razgovora, koji nije skrivan jer su i Tanjug i HINA objavili vijest o susretu, stvorena je neformalna radna grupa koja je trebala doći do prijedloga o mirnom rješavanju krize, a ne o podjeli BiH. Cilj grupe je vidljiv iz njezina sastava: dr. Dušan Bilandžić, dr. Zvonimir Lerotić, Josip Šentija, dr. Smiljko Sokol, s hrvatske te dr. Ratko Marković, dr. Smilja Avramov, dr. Kosta Mihajlović i dr. Vladan Kutlešić, sa srpske strane. Grupa je održala tri sastanka (u Osijeku, u Beogradu, u Zagrebu). Budući da su srpska stajališta bila isključiva (inzistiranje na uspostavi zapadnih granica „velike Srbije“), grupa se raspala ne postigavši nikakav dogovor. Sam Milošević o ovom susretu kaže: *„Tuđman mi je rekao da želi neovisnu Hrvatsku. Ali se jednostavno nismo mogli složiti – on je htio uništiti savezne institucije, a ja nisam mogao na to pristati. Predlagao sam, kao i prije, promjenu Ustava kojom će se dopustiti samoodređenje. Bilo je*

nagađanja da smo se dogovorili o podjeli Jugoslavije. Sad vam kažem, da smo to ondje odlučili, mogli smo odmah i učiniti“.¹⁶⁷

Milan Babić, tadašnji predsjednik tzv. RSK, prepričao¹⁶⁸ je svoj razgovor s Miloševićem koji je vođen neposredno nakon susreta u Karađorđevu: „Najozbiljniji dokaz da se odstupa od teze „svi Srbi u jednoj državi“, već marta 1991. je sadržaj dogovora između predsjednika Srbije i Tuđmana u Karađorđevu. Milošević mi je tada, pokazujući na mapi, koje dijelove Krajine će prepustiti Hrvatskoj, rekao da će zauzvrat Tuđman njemu pomoći u eliminaciji Ante Markovića. Nedugo zatim, saznao sam i to da mu je Milošević obećao da neće dirati u putni pravac Zagreb-Knin-Split. Ove političke dogovore trebalo je da naučno utemelje članovi tzv. ekspertske grupe“.

Borisav Jović o istom sastanku iznosi sljedeće: „Informacije koje ja imam bitno odudaraju od onoga o čemu se stalno priča. Meni Milošević nije rekao da li su zaista razgovarali o podjeli Bosne, ali ja lično u to ne verujem. On je meni tada uvek govorio, kao i ja njemu, sve o čemu je s drugima razgovarao i prosto ne mogu da verujem da se takav razgovor vodio. On je meni rekao da su razgovarali o tome da li da idemo na promenu predsednika savezne vlade. S obzirom da se ni Hrvatska nije slagala sa Markovićem, i ona je imala neke primedbe i Slovenija je imala neke primedbe i Srbija je imala primedbe, oni su razgovarali o tome da li da se promeni predsednik savezne vlade i dogovorili su se da se to još malo odloži“... „Za mene bi to bilo ogromno iznenađenje, jer bi takav pristanak Miloševića (na podjelu BiH - op.a.), u tom trenutku, značio bitno odstupanje od naše celokupne politike. Ja zato u to ne mogu da verujem...“¹⁶⁹

- 26. ožujka:** U Zagrebu je završena istraga protiv uhićenih Željka Ražnatovića zv. Arkan, Zorana Stevanovića, Dušana Bandića i Dušana Carića zbog pripremanja oružane pobune u Hrvatskoj.
- 27. ožujka:** Ante Marković “preživljava” glasovanje o (ne)povjerenju u saveznoj Skupštini.
- Članovi SANU-a pod vodstvom Dobrice Ćosića izlaze u javnost s inicijativom o stvaranju „Srpskog nacionalnog saveza“, za što dobivaju potporu SANU-a, UKS-a i SPC-a kao i nekoliko političkih stranaka. Zbog razlike u pogledu uređenja „velike Srbije“ i odnosa prema povratku kralja, SNS se nakon nekoliko mjeseci raspada.¹⁷⁰
- 28. ožujka:** U „Vili Dalmacija“ u Splitu održan je prvi od šest predviđenih sastanaka predsjednika svih republika iz sastava SFRJ. Pokušalo se dogovoriti uvjete pod kojima je moguće doći do zajedničkog dogovora o budućnosti SFRJ. Alija Izetbegović

izjavljuje: „Jugoslavija može opstati bez Slovenije, ali ne bez Hrvatske“.¹⁷¹

- Na područje Plitvičkih jezera stiglo je više od 50 pripadnika tzv. kninske milicije.

29. ožujka: Mile Martić zabranio je svaki kontakt pripadnicima MUP-a stacioniranim u policijskoj postaji na Plitvičkim jezerima sa sjedištem MUP-a RH u Zagrebu.

31. ožujka: „Krvavi Uskrs“ u Hrvatskoj. Na području Plitvičkih jezera pripadnici MUP-a RH pokušali su uspostaviti red. Međutim, prilikom dolaska na Plitvice, vozila pripadnika MUP-a našla su se u unakrsnoj paljbi. Tom prilikom poginuo je Josip Jović, pripadnik MUP-a RH iz mjesta Aržano kod Sinja. Međutim, „teroristička pobuna“ je ipak skršena. Prema službenim podacima, u akciji je „ubijeno 29 terorista od toga 8 u uniformama tzv. SUP „krajine“, a 21 je bio naoružani civil“.¹⁷² Uhićeni su Goran Hadžić i Borivoje Savić, obojica vođe SDS-a s područja Vukovara. Na područje Plitvica stigle su, oko 18.00 sati, oklopne postrojbe JNA iz smjera Slunja.

- Savezno Predsjedništvo donosi odluku kojom se nalaže povlačenje pripadnika MUP-a RH s Plitvica. Predsjednik RH dr. Franjo Tuđman izbjegava odlazak u Beograd jer ga vojni vrh JNA želi uhititi. Istu večer u Zagreb dolazi trojka iz saveznog Predsjedništva (Bulatović, Tupurkovski i Bogićević) da bi se postigao sporazum o prekidu neprijateljstava.

- U Borovu Selu donesena je „odluka o ujedinjenju Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema Republici Srbiji“.¹⁷³

- „Varšavski pakt“, vojna organizacija zemalja Istočnog bloka za vrijeme hladnog rata, prestaje postojati.

Travnj – Srbi postavljaju barikade na području gotovo cijele Slavonije. Kao i u dijelovima Dalmatinske zagore, Srbi i JNA uništavaju kuće u kojima stanuju Hrvati, čime pokušavaju stvoriti etnički čista područja u zamišljenim granicama „velike Srbije“. RH i Slovenija potpisuju sporazum o zajedničkoj obrani.

1. travnja: „Izvršno vijeće SAO Krajine“ donosi „odluku o prisajedinjenju SAO Krajine Republici Srbiji“¹⁷⁴ i raspisuje referendum.

2. travnja: Na „Svjetskom saboru hrvatske mladeži“, održanom u Zagrebu, predsjednik RH dr. Franjo Tuđman najavio je obranu svakog pedlja hrvatskog teritorija.

4. travnja: U Beogradu je održan drugi sastanak predsjednika republika. Tema: Referendumi i modaliteti združivanja; Tuđman i Gligorov predlažu savez suverenih i nezavisnih država.

- Tijekom susreta s „europskom trojkom“, Jacques Poos, mvp Luxemburga ističe: „Želim da vas uverim da EZ neće podržati

raspad Jugoslavije, niti će prihvatiti posebne pregovore sa njenim pojedinim delovima, ukoliko bi došlo do toga".¹⁷⁵

5. **travnja:** Održan je jedan od ključnih sastanaka Slobodana Miloševića i Borisava Jovića s Veljkom Kadijevićem i Blagojem Adžićem u Jovićevo uredu. JNA jamči zaštitu od hrvatske policije „srpskim gradovima koji su sad pod srpskom vlašću“ u Hrvatskoj. JNA više ne traži odluku Predsjedništva, već samo naputak o djelovanju koji im treba izdati predsjednik Predsjedništva Borisav Jović.
  - Osnovana je Narodna zaštita RH.
  - Udruga 11 parlamentarnih i izvanparlamentarnih srpskih oporbenih političkih stranaka, „Srpski nacionalni front“, donosi odluku o formiranju „Srpske nacionalne garde“ radi „odbrane novouspostavljene zapadne granice Srbije“.¹⁷⁶
6. **travnja:** Boraveći u Kninu, predsjednik Srpske radikalne stranke dr. Vojislav Šešelj najavio je dolazak svojih 10 000 četnika koji će pomoći „Krajini“.
8. **travnja:** Predsjedništvo Sabora RH prosvjedovalo je zbog protuustavnog miješanja Narodne skupštine Srbije u unutarnju problematiku RH te poticanja na nasilnu promjenu republičkih granica i oružanu pobunu protiv RH.
10. **travnja:** Na sjednici Vrhovnog državnog vijeća predloženo je osnivanje Zbora narodne garde (ZNG) s osnovnom zadaćom zaštite ustavnog poretka i teritorijalnog integriteta RH.
  - Temeljem razgovora iz Karađorđeva, u lovačkom dvorcu kod Osijeka održan je prvi radni sastanak hrvatsko-srpske grupe stručnjaka (Lerotić, Šentija, Bilandžić, Sokol – Avramov, Mihajlović, Marković, Kutlešić). Razgovori su trebali pridonijeti mirnom rješenju krize u Hrvatskoj.¹⁷⁷
11. **travnja:** Održan je treći susret predsjednika republika na Brdu kod Kranja (Slovenija). Tema: razrada modela razdruživanja i referendum. Potvrđeno je postojanje dvaju bitno različitih stajališta.
  - Na sjednici Skupštine BiH govori se o namjeri nekoliko općina s područja sjeverozapadne Bosne da se priključe tzv. Krajini u RH.
12. **travnja:** Predsjednik RH dr. Franjo Tuđman sazvao je drugu sjednicu međustranačkog vijeća na kojem je čelnike oporbenih stranaka izvjestio o političkoj situaciji u Jugoslaviji. Ujedno je postignut i visok stupanj dogovora o raspisivanju referenduma o razdruživanju.
13. **travnja:** Temeljem razgovora iz Karađorđeva, u Beogradu (na Dedinju) održan je drugi radni sastanak hrvatsko-srpske grupe stručnjaka (Lerotić, Šentija, Bilandžić, Sokol – Avramov, Mihajlović, Marković, Kutlešić) sa istom temom kao i prvi: traženja načina za postizanjem mirnog rješenja krize u Hrvatskoj.¹⁷⁸

15. **travnja:** Održan je susret Slobodana Miloševića i Franje Tuđmana u Tikvešu, sa sličnim ciljem kao i prethodni koji je održan u Karađorđevu 25. ožujka.
16. **travnja:** U Zagrebu je održan susret Tuđman-Izetbegović. Tema je očuvanje Bosne i Hercegovine.¹⁷⁹
17. **travnja:** Sabor RH je donio Deklaraciju o osudi Narodne skupštine Republike Srbije zbog miješanja u unutarnje stvari RH. Ujedno je prihvaćen zaključak o ubrzavanju postupka razdruživanja RH od SFRJ.
18. **travnja:** Održan je četvrti susret predsjednika republika u „Vili Biljana“ u Ohridu (Makedonija). Tema: predloženo je održavanje referendumu u svim republikama u SFRJ do kraja svibnja.
20. **travnja:** Predsjednik RH donosi odluku kojom od redarstvenih snaga MUP-a RH ustrojava Zbor narodne garde (ZNG) RH.
- Temeljem razgovora iz Karađorđeva, u Zagrebu je održan treći, i posljednji, radni sastanak hrvatsko-srpske grupe stručnjaka (Lerotić, Šentija, Bilandžić, Sokol – Avramov, Mihajlović, Marković, Kutlešić) sa istom temom kao i prva dva: traženja načina za postizanjem mirnog rješenja krize u Hrvatskoj. Nije postignut nikakav dogovor zbog čvrstih, „velikosrpskih“, stajališta članova srbijanske delegacije koji nisu odustajali od srpske okupacije dijela Republike Hrvatske.¹⁸⁰
21. **travnja:** Skupu u selu Jagodnjak (Slavonija) nazočili su dr. Vojislav Šešelj, Milan Paroški, zastupnik u srbijanskoj skupštini, i Stanko Cvijan, ministar Srba izvan Srbije iz Vlade RS. Šešelj je optužio službeni Beograd jer ne želi pripojiti Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem Srbiji, a Paroški je poručio da sve „one koji kažu da ovo nije srpsko treba ubiti kao kera kod tarabe“.¹⁸¹ Zbog toga je govora dr. Šešelj bio na kratko uhićen. Nakon tri dana, 24. travnja, podnesena je kaznena prijava protiv Šešelja, Paroškog i Jovana Ostojića zbog izazivanja vjerske i nacionalne mržnje te pozivanja na razbijanje teritorijalne cjelovitosti RH.
23. **travnja:** Skupština Crne Gore izabire Branka Kostića za novog člana saveznog Predsjedništva.¹⁸²
26. **travnja:** Srbi iz BiH osnivaju „Skupštinu zajednica opština Bosanska Krajina“ sa sjedištem u Banjoj Luci.¹⁸³
28. **travnja:** Pripadnici tzv. „krajinske milicije“ uz pomoć oklopnih postrojba JNA marširaju kroz Kijevo (selo kod Knina nastanjeno Hrvatima). JNA je izvela oklopno-mehanizirana sredstva i na šire područje Zadra (kod Obrovca i kod Benkovca).
29. **travnja:** Održan je peti sastanak predsjednika republika, u „Plavom dvorcu“ na Cetinju (Crna Gora). Tema: razdruživanje. Izetbegović i Gligorov najavljuju svoj zajednički, kompromisni prijedlog o rješenju krize u SFRJ.¹⁸⁴ Predsjednik RH

napustio je konferenciju za tisak jer su ga stalno vrijeđali novinari koji podupiru stvaranje „velike Srbije“.

Svibanj – JNA se u potpunosti stavlja na stranu srpskih pobunjenika i terorista. Njihove bojne aktivnosti usmjerene su prema hrvatskim ciljevima na gotovo cijelom području RH (od Slavonije preko Banije i Dalmacije do krajnjega juga Hrvatske). Sve više Hrvata s privremeno okupiranih područja RH napušta svoje domove. Etničko čišćenje uzima maha i postaje dio političkih stajališta i načina djelovanja srbijanskih vođa.

1. **svibnja:** Srpski pobunjenici kod Borova Sela ubijaju dva pripadnika MUP-a RH, a dvojicu zadržavaju kao zarobljenike.
2. **svibnja:** U zasjedi koju su organizirali srpski pobunjenici i „šešeljevci“ pridošli s područja Srbije, kod Borova Sela ubijeno je 14 pripadnika MUP-a RH a 23 su ranjena. Naknadno je, 28. svibnja, za sudjelovanje u tom zločinu osumnjičeno 40 osoba.
  - Tijekom leta prema opkoljenom Kijevu, izrešetali su pobunjenih Srbi helikopter kojim je letio Vladimir Šeks, potpredsjednik Hrvatskog sabora, je od strane pobunjenih Srba.¹⁸⁵
  - Osnovana je „Patriotska liga“, vojno krilo SDA iz kojega će kasnije nastati „Armija BiH“.
3. **svibnja:** Srpska narodna stranka, koja djeluje na slobodnom području RH, izdala je proglas kojim se srpski narod u RH poziva na odricanje od nasilja kao sredstva i metode djelovanja.
  - JNA ulazi na područje Borova Sela i postavlja svoje oklopno-mehanizirane postrojbe prema Vukovaru.
  - Četnički pokret iz Srbije izdaje priopćenje kojim tvrdi da se pripadnici njihovih „dobrovoljačkih postrojbi“ već nalaze u istočnoj Slavoniji te potvrđuju njihovo sudjelovanje u masakru pripadnika MUP-a RH od 2. svibnja.¹⁸⁶
4. **svibnja:** Savezno Predsjedništvo odobrava posredavanje JNA u hrvatsko-srpskim sukobima na području Republike Hrvatske.
  - Načelnik Generalštaba JNA, general Blagoje Adžić, telefonski prijeti predsjedniku Tuđmanu da „je podignuta borbeno gotovost JNA i da će JNA postupati po pravilima borbene upotrebe u slučaju napada na pripadnike i objekte JNA“.¹⁸⁷
5. **svibnja:** Oklopno-mehanizirane postrojbe JNA (oko 40 tenkova) krenule su sa šireg područja Mostara prema srednjoj Dalmaciji što je izazvalo velike prosvjede lokalnoga hrvatskog stanovništva (kod mjesta Prolog koje se nalazi na cesti Mostar - Široki Brijeg). To je usporilo, ali i djelomično zaustavilo vojne aktivnosti. Na intervenciju Alije Izetbegovića, tenkowska kolona je propuštena.¹⁸⁸

- U izjavi novinskoj agenciji „France press“, Kiro Gligorov izjavljuje kako će se „Makedonija konstituisati kao nezavisna država, ukoliko se Slovenija i Hrvatska budu otepile od Jugoslavije“.¹⁸⁹
- 6. **svibnja:** Štab vrhovne komande JNA naredio je mobilizaciju odgovarajućih postrojba JNA te podizanje stupnja borbene gotovosti zbog potrebe „učinkovite zaštite mira“.
  - SDS BiH u selu Bosansko Petrovo Selo (ispod planine Ozren) proglašava SAO Ozren.
- 7. **svibnja:** Počela je sjednica Predsjedništva SFRJ u proširenom sastavu koja je, s prekidima, trajala tri dana. Sjednica je pokazala praktički nepremostive razlike u stajalištima koja se zastupaju na sjednicama. Ipak je u ranim jutarnjim satima 9. svibnja donesen niz zaključaka kojima se nastoji smiriti razbuktalo ratno stanje u Republici Hrvatskoj uzrokovano agresijom JNA i pobunom dijela lokalnih Srba te njihovim međusobnim potpomaganjem.
  - Mirko Jović, vođa „Srpske narodne obnove“, u TV intervjuu YUTEL¹⁹⁰-u potvrdio nazočnost i sudjelovanje dobrovoljaca koje je organizirala njegova stranka u ubojstvima pripadnika MUP RH dana 2. svibnja u Borovom selu.
- 8. **svibnja:** Vlada Republike Srbije u pismu saveznoj Vladi traži zaštitu srpskog naroda u RH i utvrđivanje svih oblika kojima hrvatske vlasti vrše „teror“ nad Srbima. Ujedno se pokreće inicijativa za smjenom savezne Vlade pred saveznom Skupštinom.
- 9. **svibnja:** Savezno Predsjedništvo donijelo je odluku da se u Hrvatskoj odmah zaustavi svako kretanje oružanih formacija i naoružanih građana, osim legalnih organa unutarnjih poslova. JNA je dobila ovlaštenje za djelotvorno provođenje te odluke koja je donesena jednoglasno.
  - Nakon povratka s liječenja u Karađorđevu, Veljko Kadijević¹⁹¹ poziva Borisava Jovića i Slobodana Miloševića i ponovno im iznosi namjere vojnog vrha o izvođenju vojnog udara u Hrvatskoj, ali i u Sloveniji. Kao jednu od mogućnosti, Kadijević predlaže da „Komitet za obranu Jugoslavije“ admirala Branka Mamule privremeno, na rok do jedne godine, preuzme ulogu koju sada ima Predsjedništvo SFRJ. Kadijević ustraje na stvaranju ustavnih i zakonskih „uvjeta“ koji mogu dovesti do potrebe za izvođenjem vojnog udara. Milošević opet traži da se „Slovenija legalno odvoji“, što Kadijević teško prihvaća jer bi s odlaskom Slovenije Titova Jugoslavija prestala postojati.
  - Na području BiH, kod mjesta Prolog i Šuica, uglavnom nastanjenih Hrvatima, ponovno su zaustavljene oklopno-mehaničane postrojbe JNA na svom putu prema južnoj Hrvatskoj.

10. **svibnja:** Skupština SFRJ odbija proglašavanje novih članova Predsjedništva SFRJ: Jugoslava Kostića, Branka Kostića i Sejde Bajramovića. Odluka o njihovu proglašenju ipak je naknadno donesena. Počinju konzultacije među „srpskim članovima Predsjedništva“, zajedno s Miloševićem, o neizboru Stjepana Mesića za predsjednika Predsjedništva SFRJ.¹⁹²
12. **svibnja:** Srbi na području tzv. Krajine održavaju referendum o ostanku u SFRJ i priključenju Srbiji. U Zagrebu je osnovano Društvo hrvatsko-srpskog prijateljstva.
13. **svibnja:** Na sastanku srpsko-crnogorskog političkog i vojnog vrha (Borisav Jović, Slobodan Milošević, Momir Bulatović, Veljko Kadijević, Jugoslav Kostić, Vukašin Jovanović, koji mijenja smijenjenog člana Predsjedništva i koji se u tom trenutku nalazio na dužnosti potpredsjednika Skupštine Srbije) predlagana su dva moguća pristupa izboru Stjepana Mesića za predsjednika Predsjedništva. Jedino je Veljko Kadijević predlagao da se Mesić svakako izabere, dok su svi ostali bili protiv.
  - Tadašnji zapovjednik banjalučke logističke baze obavještava tadašnjeg pukovnika JNA Stjepana Šibera da je Blagoje Adžić preuzeo svu vlast u JNA te da „s Nikolom Uzelcem, tadašnjim komandantom banjalučkog korpusa (5. korpus JNA) radi što god želi“, posebno na područjima Banja Luke, Mrkonjić Grada i Manjače.¹⁹³
  - Na sastanku političkog vodstva SDA i MBO, koje su vodili predsjednici stranaka Alija Izetbegović i Adil Zulfikarpašić, o krizi u BiH, Izetbegović je, kao jedno od mogućih rješenja, spomenuo i „da se Srbima dadne srpsko, Hrvatima hrvatsko, a da nama Muslimanima ostane ono što mi prosperitetno možemo kontrolirati“.¹⁹⁴
14. **svibnja:** Vlada RH poslala je oštar prosvjed Vladi Republike Srbije zbog toleriranja protuhrvatskih demonstracija i boravka na području Srbije osoba koje su počinile ubojstva i zločine na području RH.
15. **svibnja:** Srbija odbija prihvatiti Stjepana Mesića za novog predsjednika saveznog Predsjedništva, a sukladno pravilima i poslovniku rada saveznog Predsjedništva o rotirajućem predsjedavajućem. Mesić je dobio četiri glasa (Mesić, Drnovšek, Bogićević i Tupurkovski), dok su tri člana bili protiv. Crnogorski je predstavnik bio suzdržan. Nakon Mesićeva neizbora Kadijević i Adžić bili su vrlo ljuti. Adžić je, najvjerojatnije u polušali, rekao kako bi istog trena „slatko uhapsio“ Miloševića i Jovića.¹⁹⁵
16. **svibnja:** Štab vrhovne komande JNA, pod vodstvom načelnika generala Blagoja Adžića, izradio je i dostavio zapovjednicima operativnih postrojba JNA u Sloveniji „Plan mjera protiv Slovenije“.¹⁹⁶

- 19. svibnja:** U Republici Hrvatskoj održan je Referendum o nezavisnosti. Od ukupnog broja birača (3.652.255), na referendum je izašlo njih 3.030.288 (odnosno 82,97 posto). Referendumsko je pitanje glasilo: „*Jeste li za to da Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez s drugim republikama (prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije za rješenje državne krize u SFRJ)*“. Za nezavisnost glasovao je 2.853.631 glasač (što je 94,17 posto glasača. Protiv su bila svega 126.572 glasa (ili 4,18 posto). Na drugo postavljeno pitanje o želji za ostankom u Jugoslaviji, a sukladno prijedlogu Srbije i Crne Gore, 2.786.814 glasača (91,97 posto) je glasovalo protiv, dok ih je za ostanak u Jugoslaviji glasovalo 164.949 (odnosno 5,44 posto). Srbi iz tzv. Krajine su ga bojkotirali.
- U mjestu Golubić kod Knina „*martićevci*“ (pripadnici „*milicije RSK*“) su održali „*vojnu paradu*“.
- 20. svibnja:** Na vojnom sudu u Zagrebu izrečene su presude uhićenim Virovitičanima, optuženima „*za oružanu pobunu*“. Antun Habijanec je „*dobio*“ 3,5 godine, Đuro Dečak 3 godine, Franjo Kovač 2,5 godine, Vlado Šabarić 15 mjeseci, Vinko Belobrč 12 mjeseci Josip Kovač 39 mjeseci.
- Na sjednici Glavnog odbora SPS-a, Slobodan Milošević i službeno napušta dužnost predsjednika stranke. Za predsjednika je izabran Borisav Jović (dana 24. listopada 1992. postaje potpredsjednik stranke, Milošević ponovno postaje njezin predsjednik).
- 21. svibnja:** U komentaru „*Glasa Amerike*“ ističe se kako je autonomija, a ne nezavisnost, možda ono čemu bi Hrvati i Slovenci trebali težiti. Srbi trebaju shvatiti da nisu najbrojniji u Jugoslaviji, a kosovski bi Albanci trebali prihvatiti činjenicu da Albanija nije njihova država.
- 22. svibnja:** Vlada RH donosi odluku o neprimjenjivanju Zakona o općenarodnoj obrani na području RH.
- Zastupnici u srbijanskom parlamentu prihvatili su prijedlog da se na sljedećoj sjednici podupre tzv. SAO Krajina i njezino pripajanje Srbiji.¹⁹⁷
- 23. svibnja:** Oko 20 pripadnika pulske policijske uprave odbilo je otići u pomoć kolegama u slavonskim PU, a potporu su zatražili u pulskom sjedištu Srpske demokratske stranke, kao i od Slobodana Miloševića i Vlade Republike Srbije. Dio njih se odmah priključio tzv. „*martićevcima*“ u Kninu.
- Oklopno-mehanizirane postrojbe JNA izašle su na ulice u Mariboru i opkolile sjedište TO Slovenije odakle je otet jedan od zapovjednika TO Slovenije. Skupština Slovenije stavlja

moratorij na odlazak državljana Slovenije na služenje vojnog roka u JNA.

24. **svibnja:** Predsjedništvo Slovenije priopćava kako „JNA više nije slovenska“.
  25. **svibnja:** Štab vrhovne komande JNA naredio je zaustavljanje djelovanja postrojba JNA na području Slovenije i dostavu podrobnih analiza djelovanja angažiranih postrojba.
  27. **svibnja:** Srbija preko Sejde Bajramovića pokušava sazvati, nelegalnu, sjednicu Predsjedništva SFRJ za 29. svibnja. Pozivu se nisu odazvali S. Mesić, J. Drnovšek, B. Bogićević i V. Tupurkovski.
  28. **svibnja:** Na nogometnom stadionu u Kranjčevićevoj ulici u Zagrebu javno je predstavljen Zbor narodne garde (ZNG) Republike Hrvatske, zametak budućih oružanih snaga Republike Hrvatske (OS RH).
    - Narodna skupština Republike Srbije izdala je priopćenje o susretu njezinih predstavnika i predstavnika srbijanske vlade s „delegacijom SAO Krajine“ o temi održanog referenduma o priključenju „SAO Krajine“ Srbiji, a kojeg su rezultati „izraz političke volje srpskog naroda u Krajini“.¹⁹⁸
    - Francuski predsjednik Francois Mitterrand i njemački kancelar Helmut Kohl poslali su zajedničko pismo svim članovima saveznog Predsjedništva i svim predsjednicima republika u SFRJ, u kojemu ponovno ističu potrebu očuvanja SFRJ i traženja miroljubivog rješenja novih oblika suživota u SFRJ.¹⁹⁹
  29. **svibnja:** Prvi posjet „delegacije EZ“ Beogradu sa svrhom izbora Stjepana Mesića za predsjednika Predsjedništva. Posjet je bio neuspješan. Zanimljiva je izjava Borisava Jovića tijekom razgovora s delegacijom EZ, da Hrvatska snosi veliku krivicu „jer ne prihvata bilo kakvu promenu granice“. Jović tada iznosi i stajališta da Slovenija može izići „jer nema teritorijalnih problema ni sa jednom republikom“.²⁰⁰
  30. **svibnja:** U svom govoru u srbijanskoj skupštini Slobodan Milošević ističe da su unutrašnje granice proizvoljne i da nikad nisu bile državne.
  31. **svibnja:** Hrvatski sabor prihvatio je Deklaraciju o kršenju prava hrvatske manjine u Republici Srbiji i AP Vojvodini i Kosovu.
1. **lipnja:** Radovan Karadžić je na skupu SDS-a BiH u Trebinju (BiH) pozvao Dubrovnik da se „pridruži Zajednici općina Istočne i stare Hercegovine“.²⁰¹
    - Predsjedajući EZ-a, mvp Luksemburga Jacques Poos izjavio kako bi cijepanje Jugoslavije bio anakronizam te da „EZ ne smije učiniti ništa čime bi to postigla“: Jugoslaviju vidi „kao savez država koji nastaje na demokratski način“.²⁰²

3. **lipnja:** Alija Izetbegović i Kiro Gligorov objavljuju zajednički prijedlog pod nazivom „Platforma o budućoj jugoslovenskoj zajednici“.²⁰³
4. **lipnja:** U Kninu je počelo prikupljanje potpisa za povratak ratnog zločinca, četničkog vojvode Momčila Đujića.
- Vijeće ministara EZ-a sa svoga je dnevnog reda izbrisalo točku o prijemu SFRJ u EZ.²⁰⁴
6. **lipnja:** Održan je šesti sastanak predsjednika republika u „Vili Stojčevac“ kod Sarajeva. Predsjednici BiH i Makedonije, Izetbegović i Gligorov, nude kompromisno rješenje o federalnoj konfederaciji kako bi opstala SFRJ („Platforma o budućoj jugoslovenskoj zajednici“).
7. **lipnja:** General Kadijević potvrđuje Slobodanu Miloševiću i Borisavu Joviću namjeru JNA da svojom intervencijom spriječi rušenje vlasti u Srbiji ako dođe do takve situacije na očekivanom mitingu srbijanske oporbe 9. lipnja.
9. **lipnja:** Oko 200 pripadnika „Martićevih specijalaca“ postrojilo se u Bosanskom Grahovu i Drvaru. Martić izjavljuje da je time „granica između RSK i RS ukinuta“. Alija Izetbegović tim povodom da „Bosna i Hercegovina nije u stanju braniti samu sebe“.
10. **lipnja:** SDA na skupu u sarajevskom Domu milicije organizira „Nacionalno vijeće odbrane“ iz kojeg naknadno spajanjem s „Patriotskom ligom“, u trećoj fazi, nastaje Armija BiH.²⁰⁵
11. **lipnja:** Pripremajući se za susret u Splitu, Milošević se sastao s Borisavom Jovićem, Dobricom Ćosićem i Radovanom Karadžićem. Zauzeto je ovo stajalište: traži se očuvanje Jugoslavije u kojoj će biti i BiH jer se ne će dozvoliti „da se srpski narod silom izdvoji iz Jugoslavije“.²⁰⁶
12. **lipnja:** U Splitu je održan sastanak: Tuđmana, Izetbegovića i Miloševića o očuvanju mira na području SFRJ. Izetbegović je tijekom razgovora u Splitu prihvatio kantonalno unutarnje uređenje BiH, ali se, po dolasku u sarajevsku zračnu luku, predomislio i odbio ga.²⁰⁷
14. **lipnja:** U Zagrebu su objavljene presude uhićenim srpskim teroristima. Željko Ražnatović Arkan je osuđen na kaznu od 20 mjeseci zatvora. Svi osuđeni pušteni su na slobodu do pravomoćnosti presude.
- Savezna je Vlada zbog činjenice da Slovenija više ne uplaćuje prihode od carina u savezni proračun, donijela odluku kojom zabranjuje uvoz robe prije plaćanja carina izravno saveznoj Vladi.
15. **lipnja:** Na susretu predsjednika Tuđmana i Kučana u Zagrebu dogovoreno je da obje republike proglase nezavisnost najkasnije s danom 26. lipnja 1991.

- 19. lipnja:** U Beogradu je nastavljen sastanak iz Splita Tuđmana, Izetbegovića i Miloševića o očuvanju mira na području SFRJ. I ovaj put bez ikakvoga dogovora.
- 19./20. lipnja:** Održana je ministarska konferencija KESS-a u Berlinu na kojoj se daje „podrška jedinstvu i teritorijalnom integritetu“ SFRJ. Dan prije američki državni tajnik James Baker na „Aspen institutu“ u Berlinu podupire jedinstvenu SFRJ. Bundestag (gotovo konsenzusom njemačkih političkih stranaka: CDU, CSU, FDP, SPD, Zeleni) donosi rezoluciju kojom se prvi put prihvaća ideja da narodi u SFRJ sami odluče o svojoj budućnosti, uz spominjanje prava na odcjepljenje (radi se većim dijelom o izvješću zastupnika Norberta Gansela (SPD) od 23. svibnja 1991.).²⁰⁸ Talijanski mvp Gianni de Michelis izjavio da bi „jednostrano proglašenje nezavisnosti od Hrvatske i Slovenije bilo kršenje načela KESS-a.“²⁰⁹ U svom izlaganju Budimir Lončar, savezni sekretar za vanjske poslove, poziva na „očuvanje cjelovitosti SFRJ“²¹⁰.
- 20. lipnja:** Srpsko-crnogorski vrh (Slobodan Milošević, Borisav Jović, Branko Kostić, Jugoslav Kostić, Momir Bulatović), zbog očekivanih odluka Hrvatske i Slovenije o izlasku iz SFRJ, plaši se moguće zlouporabe situacije na financijskom tržištu SFRJ od strane Hrvatske i Slovenije. Ističe i potrebu stvaranja srpske vojske ako JNA ne želi postaviti svoje postrojbe na nove srpske granice Jugoslavije. Dogovoreno je da se Sloveniji i Hrvatskoj omogući izlazak iz Jugoslavije. Slovenija može izaći iz SFRJ cijela, a Hrvatska može izaći iz SFRJ samo bez „srpskih dijelova Hrvatske“.
- Predsjednik RH imenovao je general-pukovnika Martina Špegelja zapovjednikom Zbora narodne garde RH.²¹¹
- 21. lipnja:** Iznenada u jednodnevni posjet Beogradu stiže državni tajnik SAD-a James Baker koji ističe jasnu potporu SAD-a jedinstvenoj SFRJ. Ta je izjava dovela do toga da su „nade nas koji smo težili preuređenoj, ali očuvanoj federativnoj državi, bile dodatno ohrabrene“.²¹²
- Na konferenciji za tisak predstavnici SDS-a BiH izjavljuju kako samo Slobodan Milošević ima pravo predstavljati Srbe iz BiH u pregovorima o budućnosti Jugoslavije.²¹³
- 23. lipnja:** EZ jednoglasno odlučuje da ne će priznati nove države koje nastanu raspadom SFRJ ako Slovenija i Hrvatska proglaše svoju nezavisnost. Hans-Dietrich Genscher upozorava Budimira Lončara i traži da JNA ne poduzima nepromišljene aktivnosti te drži da bi se savezna Vlada, prije donošenja svih odluka vezanih na odluke slovenskog i hrvatskog sabora, trebala posavjetovati sa EZ-om ili „s posebice zainteresiranim zemljama članicama“.²¹⁴
- 24. lipnja:** Nastavljen je sastanak započet 20. lipnja Slobodana Miloševića, Borisava Jovića, Momira Bulatovića, Branka

Kostića, Jugoslava Kostića, ali ovaj put s Veljkom Kadijevićem i Blagojem Adžićem. Kadijević se u svojim planovima djelovanja JNA oslanja na ruskog ministra obrane Jazova i na uspjeh pobune protiv Gorbačova, što bi i njega dodatno potaknuo na vojni udar. Kao i Adžić, ustraje na izboru Mesića za predsjednika Predsjedništva, dok Adžić drži da „JNA treba braniti sve jugoslovenske narode, a ne samo Srbe“.

- Srbi s okupiranih područja RH i BiH („Vlada RSK“ i „Izvršno vijeće SAO Bosanske Krajine“) u Banjoj Luci potpisuju sporazum o suradnji s krajnjim ciljem ujedinjavanja tih područja u jednu „državnu tvorevinu“. Referendum o pitanju ujedinjenja treba biti održan ne kasnije od 1. rujna 1992. Time se i formalno potvrđuje jedinstvenost područja (okupirani dijelovi RH kao i veliko područje BiH) s kojih se napadaju slobodna područja RH.

- U svom govoru pred Hrvatskim saborom Ante Marković založio se za nepromjenjivost unutarnjih i vanjskih granica SFRJ. U Bruxellesu je potpisan do tada najopsežniji financijski protokol između SFRJ i EZ, „težak“ gotovo 1 milijardu američkih dolara.

25. lipnja: Na 17. zajedničkoj i skupnoj sjednici svih vijeća (trajno zasjedanje), koja je počela 18. lipnja, Sabor RH, između ostalog, donio je Ustavnu odluku o suverenosti i samostalnosti RH te Povelju o pravima Srba i drugih nacionalnosti u RH. Republika Slovenija također proglašava samostalnost i nezavisnost.²¹⁵

- Tijekom rasprave u Saveznom vijeću Skupštine SFRJ zastupnik iz Crne Gore Mijat Šuković zatražio je intervenciju vojske Hrvatskoj i Sloveniji. Prihvaćen zaključak kojim se od savezne Vlade i JNA traži poduzimanje mjera i radnja za „sprječavanje prekrajanja Jugoslavije“.²¹⁶

- Savezno izvršno vijeće donijelo je „odluku o neposrednom obezbeđivanju izvršavanja saveznih propisa o prelaženju državne granice na teritoriji Slovenije“ budući da su slovenske institucije počele proces preuzimanja graničnih prijelaza pod svoj nadzor. U točki 2. te odluke predviđeno je „angažovanje i određenih jedinica JNA“.

- U noći između 25. i 26. lipnja JNA organizira i štiti prebacivanje oko 400 saveznih policajaca i 270 saveznih carinika koji moraju preuzeti nadzor nad graničnim prijelazima SFRJ na području Slovenije.²¹⁷

26. lipnja: Savezna Skupština ne prihvaća secesiju Hrvatske i Slovenije.

- Slobodan Milošević i Borisav Jović odvrću JNA (generala Veljka Kadijevića) od napada na Sloveniju.

- Predsjednik Tuđman odbija Špegeljev zahtjev po kojem bi Hrvatska trebala objaviti rat JNA i povezati se sa Slovenijom

jer smatra da se radi o triku kojim se Hrvatska želi isprovocirati na djelovanje da bi, pred međunarodnom javnošću, JNA dobila pravni temelj za rušenje hrvatske vlasti.

- Srbijanska skupština postavila je ultimatum saveznoj Vladi da će „ako ne intervenira u sukobima u Hrvatskoj, Vlada Srbije poduzeti sve mjere u zaštiti srpskog naroda u svim dijelovima Jugoslavije“.²¹⁸

- Tijekom susreta Milošević-Ćosić, na inicijativu Dobrice Ćosića, izbio je ozbiljan sukob različitih političkih mišljenja. Milošević je zadovoljan jer se ispunjavaju njegova očekivanja razvoja političke situacije u SFRJ, dok je Ćosić nezadovoljan jer je s odlaskom Slovenije i Hrvatske propala Jugoslavija.²¹⁹

27. lipnja: U zoru počinje vojna intervencija JNA u Sloveniji.²²⁰

JNA pokreće oko 1900 vojnika i starješina, sa zadatkom da tu odluku „sprovedu u život“. U roku od 48 sati JNA i SSUP su preuzeli nadzor i kontrolu nad 133 od 137 zadanih graničnih prijelaza. JNA ne kreće s većim brojem vojnika i postrojba budući da „gotovih jedinica brigadnog ranga formiranih od mirnodopskog sastava u JNA nije bilo slobodnih, jer su potrebe za takvim jedinicama u Jugoslaviji svakodnevno rasle otvaranjem novih kriznih žarišta posebno u Hrvatskoj“.²²¹

- Republika Hrvatska je pozvala JNA da se vrati u vojarne i prestane ometati pripadnike MUP-a RH u obavljanju svojih dužnosti uspostavljanja pravnog poretka.²²²

- Pripadnici slovenske policije i TO opkolili su vojarne JNA. Uskratili su im struju, vodu i energiju. Izbio je otvoreni sukob, tijekom kojeg je srušen jedan helikopter JNA u Ljubljani.

- Slobodan Milošević i Borisav Jović još pritišću Veljka Kadijevića kako bi on odustao od rušenja slovenske Vlade i usmjerio se isključivo na ispunjavanje ciljeva srpske politike: izlaženje JNA na granice „velike Srbije“ koje Milošević i Jović zovu „buduće granice Jugoslavije“.²²³ Kadijević počinje shvaćati, a temeljem odluka donesenih u slovenskom parlamentu i Hrvatskom saboru, da Jugoslavija propada te da Mesićev izbor više nema smisla.

- U Bosanskom Grahovu održana je „zajednička sjednica skupština SAO Krajine i Bosanske Krajine“ na kojoj je donesena „Deklaracija o ujedinjenju“,²²⁴ a na prijedlog Milana Babića iz Knina i Anđelka Grahovca iz Banje Luke. Tom je „deklaracijom“ predviđeno ujedinjenje „SAO krajine“ i „Zajednice općine Bosanske Krajine“ u jednu političku cjelinu. „Deklaraciju“ su naknadno, na intervenciju dr. Radovana Karadžića, odbili isti oni zastupnici iz BiH koji su je prethodno podržali, sada s obrazloženjem da je „naštetila razvoju dobrih odnosa između Srba i Muslimana u BiH“. Ta je

“Deklaracija” otvoreno pokazala srpske namjere prema Hrvatskoj i BiH.

- Pokrenut je tzv. „Mehanizam KESS-a za izvanredna stanja”, temeljem prijedloga Hansa-Dietricha Genschera, zbog stanja u SFRJ.²²⁵ Savezna Vlada predlaže tromjesečni moratorij na sve odluke vezane uz odcjepljenje i razdruživanje.

- SAD su pozvale sve strane u SFRJ na suzdržanost, ali su prvi put javno istaknu potporu hrvatskim i slovenskim težnjama za autonomijom i suverenitetom.

- Propao je još jedan srpski pokušaj manipulacije saveznim Predsjedništvom i preuzimanja kontrole nad tim tijelom. Sjednici koju je navodno savzao Vasil Tupurkovski, nisu se odazvali predstavnici Hrvatske, Slovenije i Makedonije, koju predstavlja upravo Tupurkovski. On je kasnije izjavio kako s pozivanjem na sjednicu nema nikakve veze; njegov je potpis krivotvoren.

28. lipnja: EZ odlučuje posredovati između JNA i slovenske TO. Predstavnici EZ-a (Jacques Poos iz Luksemburga, Gianni de Michelis iz Italije, Hans van der Broek iz Nizozemske) dolaze u Beograd i Zagreb, tražeći da se odluka o nezavisnosti odgodi za tri mjeseca.

- Britanski premijer John Major izjavljuje kako je „najvažnije sačuvati jugoslovensku federaciju”.²²⁶

30. lipnja: Stjepan Mesić, u funkciji ustavnog predsjednika Predsjedništva SFRJ, naredio je Štabu Vrhovne komande JNA obustavu vojnih operacija, kao i povlačenja postrojbi JNA u vojarne.

- Održana je zatvorena sjednica Savjeta za zaštitu ustavnog poretka Predsjedništva SFRJ na kojoj je prvi put, javno, od Borisava Jovića istaknuto pravo Slovenije da mirnim putem napusti SFRJ. Protiv takve su odluke JNA i Hrvatska. Hrvatska zato što bi ostala sama protiv moćnih, združenih, Srbije, Crne Gore i JNA, a vrh JNA zato što i dalje podržava „Titovu Jugoslaviju”. Iz istog razloga kao i Hrvatska, tome se počinju opirati i članovi Predsjedništva iz BiH i Makedonije.

30. lipnja/1. srpnja: Održana je maratonska sjednica saveznog Predsjedništva na kojoj se, pod pritiskom delegacije EZ-a, ipak donosi odluka o izboru Stjepana Mesića na dužnost predsjednika Predsjedništva u sljedećih godinu dana. Mesić je dobio dodatne glasove Jugoslava Kostića i Sejde Bajramovića, što je bilo u skladu s prethodnim dogovorima Miloševića sa srpskim članovima Predsjedništva.

U srpnju su počeli snažni sukobi u RH između hrvatskih vojnih i policijskih postrojbi, s jedne, te JNA, potpomognute mnogobrojnim i različitim srpskim i srbijanskim paravojnim grupama

i postrojbama, s druge strane. JNA otvoreno prelazi s područja Srbije na područje RH. Posebno se žestoko napadaju mjesta i gradovi u Slavoniji. Nasilna iseljavanja i pokušaji stvaranja etnički čistih srpskih područja dobivaju zamah. Slobodna područja Hrvatske počinju prihvaćati velik broj prognanika i izbjeglica. Izetbegović putuje po islamskim zemljama tražeći pomoć za BiH, Turska otvara konzulat u Sarajevu.

1. **srpnja:** JNA počinje s povlačenjem u vojarne na području Slovenije.
  - Raspušten je Varšavski pakt.
- 1./2. **srpnja:** U SSNO SFRJ održan je kasni noćni sastanak u organizaciji ministra obrane generala Veljka Kadijevića. Sastanku su nazočili admiral Branko Mamula,²²⁷ general Blagoje Adžić, admiral Stane Brovet, general Marko Negovanović, general Aleksandar Vasiljević, general Vuletić, pukovnik Vuk Obradović te još nekoliko generala i odgovornih časnika iz Štaba vrhovne komande JNA i Ministarstva obrane. Za neuspjeh JNA u Sloveniji prvog su krivca našli u „konfuznosti generala Adžića“, a potom u Vladi Ante Markovića. Dogovoreno je pripremanje JNA za ponovno provođenje vojnog udara u Sloveniji i stvaranja uvjeta za napadno vojno djelovanje prema Hrvatskoj: „...biti spreman za sljedeći skok u rejon Zagreba, ako bi to situacija u Sloveniji i Hrvatskoj zahtijevala. U širem rejonu Zagreba - Karlovac, Varaždin, Križevci, Dugo Selo, Zagreb – bilo je dovoljno oklopnih, artiljerijskih, pješadijskih i policijskih snaga da se odupru svakom pritisku do pristizanja snaga iz dubine“.²²⁸
2. **srpnja:** Načelnik Štaba vrhovne komande JNA general Blagoje Adžić najavljuje nastavak rata protiv Slovenije, temeljem zaključaka noćnog sastanka u SSNO, po kojima „prvo treba vojnički poraziti vojne formacije Slovenije, a potom napustiti Sloveniju“. Ponovno dolazi do sukoba JNA i slovenske TO u Kokovskoj šumi kod slovensko-hrvatske granice.
  - Pri pokušaju napuštanja zagrebačke vojarne „Maršal Tito“, oklopno-mehanizirane postrojbe i pješništvo JNA napalo je okupljene prosvjednike koji su pokušali spriječiti njihov izlazak iz Zagreba i odlazak u Sloveniju. Tom je prilikom ubijen jedan (Raveno Čuvalo), a ranjeno devet civila. Poginula su dva pripadnika JNA.
  - Na zasjedanju EZ-a u Rimu odlučeno je da se u Jugoslaviju pošalju promatrači.
3. **srpnja:** Na području Baranje dolazi do operativnog razvoja 12 K JNA (Novi Sad) uz topničko djelovanje na Erdut (RH) s područja Bogojeva (Srbija). Iz Beograda kreće „kolona od 180 tenkova i drugih oklopnih vozila“, navodno prema Sloveniji, ali se zadržava na granici s Hrvatskom jer je njihov

„pravi zadatak bio zauzeti položaje kod hrvatsko-srpske granice za predstojeći rat protiv Hrvatske“.²²⁹

- Glavni tajnik CDU Volker Ruehe traži od EZ priznanje RH i Slovenije.

4. srpnja: Savezno Predsjedništvo naređuje povlačenje slovenskih postrojba s granice SFRJ, što Slovenija odbija. Međutim, ipak su prekinuti oružani sukob.

Miloševićeva SPS priznaje Sloveniji pravo na nezavisnost.

5. srpnja: Vlada RH zahtijeva od JNA povlačenje u vojarnu.

- U uvjetima kad je JNA ponižena u Sloveniji, kad je moral vrlo nizak, kad srbijanska oporba traži od Miloševića osnivanje srpske vojske koja treba braniti Srbe u Hrvatskoj, Milošević i Jović organiziraju „odlučujući“ sastanak s Kadijevićem. Od Kadijevića se traži: povlačenje JNA iz Slovenije, koncentriranje glavnih snaga JNA „na liniji: Karlovac - Plitvice na zapadu; Baranja, Osijek, Vinkovci – Sava na istoku i Neretva na jugu“; potpuno uklanjanje Hrvata i Slovenaca iz JNA. Veljko Kadijević je te prijedloge „bez ikakve diskusije“ prihvatio. Kadijević traži i dobiva pozitivno obećanje, pomoć u dodatnoj mobilizaciji u Srbiji te organiziranje „mitinga za Jugoslaviju“ u Sarajevu.²³⁰

- Na Vojnoj akademiji JNA u Beogradu general Blagoje Adžić, načelnik ŠVK JNA, održao je predavanje časnicima (njih oko 150) koji su prebačeni na svoje položaje u postrojbe JNA u Sloveniji do 8. srpnja, što je bila priprema za novu intervenciju protiv slovenskih vlasti. U govoru je istakao potrebu vojne intervencije zbog očuvanja SFRJ koja je u „ratu zbog, i sa njima, secesionista iz Slovenije i Hrvatske“.

- EZ uvodi embargo na oružje svim republikama s područja SFRJ.

6. srpnja: Na TV Beograd Slobodan Milošević daje sljedeću izjavu: „Srbija ne smije povjerovati da rata neće biti“. Zauzeo se za „obranu svih Srba ma gdje oni žive“.²³¹ Gotovo istovrsnu izjavu, iste večeri na TV Beograd, daje i general Veljko Kadijević koji, kao jamstvo mira, najavljuje mobilizaciju.

7./8. srpnja: Potpisan je „Brijunski sporazum“ hrvatskih, slovenskih, srpskih, saveznih i vojnih predstavnika (riječ je o trećem posjetu tzv. Trojke EZ-a području SFRJ od 28. lipnja), koji *de facto* priznaje neovisnost Slovenije te promatra RH i Sloveniju kao subjekte međunarodnog prava i običaja. Dogovoreno je sljedeće: narodi Jugoslavije će sami odlučiti o svojoj budućnosti, u razgovore postizanju mirnog rješenja krize trebaju biti uključene sve strane, savezno Predsjedništvo mora preuzeti potpunu odgovornost nad JNA, sve sukobljene strane moraju se kloniti bilo kakvog oblika uporabe sile, sve baze JNA moraju se deblokirati, a JNA se mora povući u vojarnu te mora doći do demobilizacije svih postrojba TO. EZ postav-

lja svoje vojne promatrače. Dogovoren je tromjesečni moratorij na odluku Hrvatske i Slovenije o proglašenju nezavisnosti.

- Predstavnik Srba iz BiH traži od JNA zaštitu za Srbe u BiH.
- General Kadijević traži uvođenje željezne stege u postrojba JNA te mobilizaciju JNA na dobrovoljnoj osnovi.

9. srpnja: U Crnoj Gori počela je mobilizacija pripadnika JNA. Tijekom srpnja i kolovoza, uspješnost odziva na mobilizaciju iznosila je 110 posto. U agresiju na Hrvatsku uputilo se oko 60 000 pripadnika JNA iz Crne Gore.²³²

- Veljko Kadijević izvješćuje Borisava Jovića o svom nedavnom, ali i današnjem, telefonskom razgovoru s ruskim ministrom obrane Jazovim koji mu je negativno odgovorio na zahtjev za tajnom kupovinom dodatnog naoružanja od Rusa. Ministar Jazov najavljuje „Jugoslaviji“ samo diplomatsku pomoć SSSR-a.

10. srpnja: Slovenski je parlament prihvatio „Brijunski sporazum“.

- Izetbegović ustrojava Vijeće za obranu kao dio SDA. Na području BiH počela se provoditi nasilna mobilizacija pripadnika JNA.

11. srpnja: Parlament BiH prihvatio je „Brijunski sporazum“.

- Na sastanku sa Slobodanom Miloševićem, Borisavom Jovićem i Brankom Kostićem, Veljko Kadijević iznosi nove procjene i namjere vrha JNA. Na međunarodnom planu želi se osloniti na Francusku i SSSR kako obranio buduću Jugoslaviju. Prihvaća povlačenje JNA iz Slovenije, ali po „vojnim pravilima“. Kadijević je ponovno izložen kritikama nazočnih zbog sporosti u povlačenju JNA iz Slovenije, kašnjenja reorganizacije i posrbljivanja JNA, kao i kašnjenja u postavljanju na „granice buduće Jugoslavije“, s posebnim naglaskom na „istočnoslavonsku liniju fronta“.

12. srpnja: Alija Izetbegović i Adil Zulfikarpašić postižu dogovor o inicijativi za traženjem sporazuma sa Srbima s namjerom spriječavanja raspada Jugoslavije.²³³

13. srpnja: Predsjedništvo SFRJ prihvaća „Brijunski sporazum“.

- Nizozemska, kao zemlja predsjedatelj EZ-a, predlaže drugim zemljama članicama razmatranje mogućnosti dogovornih promjena unutarnjih granica između postojećih Republika iz sastava SFRJ.²³⁴

1. „Predsjedajući i dalje smatra da je nužno pomiriti različita načela Završnog dokumenta iz Helsinkija i Pariške povelje koja bi se mogla primijeniti na stanje u Jugoslaviji. On posebno važnim smatra izbjegavanje selektivne primjene načela. Načelo samoodređenja npr. ne može se odnositi isključivo na postojeće republike i istovremeno biti smatrano neprimjenjivim na nacionalne manjine unutar tih republika.

2. Jednako je teško zamisliti da bi se Jugoslavija mogla mirno raspasti na šest nezavisnih republika u njihovim sadašnjim granicama. I Srbija i srpski elementi u federalnoj upravi, a isto tako i JNA, jasno su dali do znanja da se neće nikada pomiriti s nastankom nezavisne Hrvatske sa 11 posto Srba unutar njezinih granica.

3. Nije izgledno niti da bi labavo ustrojena Jugoslavija, sastavljena od šest suverenih republika, ublažila ovu srpsku zabrinutost. Što je veći stupanj hrvatske suverenosti, to je veća potreba za čvrstim garancijama za srpsku manjinu u Hrvatskoj. Što je labavija federalna struktura, to će teže biti dati takva jamstva.

4. Čini se da trenutačna zbivanja upućuju na dobrovoljnu promjenu unutrašnjih granica kao moguće rješenje.“

- Ostale zemlje članice EZ-a ovaj su prijedlog odbile. Međutim, David Owen, koji je kasnije postao supredsjedatelj Mirovne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, u nastavku teksta, tvrdi kako je „uporno ostajanje kod međunarodnih granica šest republika bivše Jugoslavije, ... , bila ludost veća od sama preuranjena priznanja“.

- U Sarajevu su, u uredu Nikole Koljevića, počeli razgovori predstavnika Bošnjaka, Muhameda Filipovića i Adila Zulfikarpašića, s vodstvom SDS-a BiH, Radovanom Karadžićom, Nikolom Koljevićem i Momčilom Krajišnikom.²³⁵ Teži se postizanju srpsko-muslimanske nagodbe o budućem statusu BiH u budućoj državnoj zajednici. Razgovori su nastavljani poslijepodne u uredu Alije Izetbegovića, koji se složio sa svim što je izneseno i odobrio sutrašnji susret Miloševića i Zulfikarpašića. Radovan Karadžić je rekao kako „se više ne može zaustaviti ideja o spajanju srpske krajine u Hrvatskoj s krajinom bosanskom“.²³⁶

14. srpnja: U Beogradu je Slobodan Milošević primio na razgovor Adila Zulfikarpašića kako bi postigli sporazum između Srba i Muslimana u BiH sa svrhom ostajanja BiH u sastavu nove državne zajednice. Dogovorili su sljedeće: Muslimani Sandžaka dobiti će kulturnu i administrativnu autonomiju; MBO želi posredovati između „sukobljenih strana u Hrvatskoj“, imenovanje Muslimana zapovjednicima postrojba JNA u Mostaru, Tuzli, Sarajevu i Banjoj Luci, da prvi predsjednik Predsjedništva Jugoslavije bude iz BiH te da ima ovlasti slične onima koje ima predsjednik Francuske.²³⁷

- DS i SPO predlažu, a zbog ratne situacije u Republici Hrvatskoj, stvaranje Vlade nacionalnog jedinstva u Srbiji.

15. **srpnja:** U Zagreb je stigla prethodnica Promatračke misije EZ-a.
17. **srpnja:** U Hrvatskoj počinje djelovati promatračka misija EZ-a sa 48 promatrača i 61 službenikom.
18. **srpnja:** Predsjedništvo SFRJ sa šest je glasova za prihvatilo odluku o povlačenju JNA iz Slovenije u roku od 90 dana. Protiv odluke je glasovao jedino Stjepan Mesić, a po nalogu iz Zagreba, jer je Tuđman procijenio da je to posljedica tajnog dogovora Milošević-Kučan kojim se Slovenija pušta iz Jugoslavije dok Hrvatska ostaje sama protiv Srbije i Crne Gore. Prilikom glasovanja suzdržan je bio Bogić Bogičević jer se JNA povlači na područje BiH.
- Na susretu u Bonnu dr. Franjo Tuđman traži od Helmutha Kohla i Hansa-Dietricha Genschera snažnije uključenje EZ u političke procese koji se događaju u SFRJ zbog straha od vjerojatnog djelovanja JNA i Srbije.
19. **srpnja:** JNA se počinje povlačiti iz Slovenije. U BiH je, nedugo nakon povlačenja iz Slovenije, veliki broj pripadnika JNA okrenutih prema RH. Osim trija postojećih korpusa JNA sa sjedištem u BiH, u toj se republici nalaze još četiri korpusa JNA (Užički i Podgorički korpus koji su na područje BiH upali iz Srbije odnosno iz Crne Gore te 14. ljubljanski i 10. zagrebački).²³⁸ Stvorena je *ad hoc* radna skupina o SFRJ na razini stručnjaka zemalja članica EZ-a.
20. **srpnja:** Vukovarski Srbi napustili grad uz pratnju postrojbi JNA koje su se u tom trenutku nalazile na samim prilazima gradu.
21. **srpnja:** Veleposlanik Henry Weinandts imenovan je pregovaračem EZ-a za područje SFRJ.
22. **srpnja:** U Ohridu je održana sjednica proširenog sastava saveznog Predsjedništva koju je napustio hrvatski predsjednik zbog kontinuiranih terorističkih djelovanja protiv Hrvatske.
25. **srpnja:** JNA počinje s topničkim napadima na Erdut s područja Vojvodine. Hrvatska Vlada osuđuje djelovanje JNA, odnosno njihovu otvorenu agresiju na Republiku Hrvatsku.
26. **srpnja:** Predsjedništvo BiH zabranjuje slanje novih ročnika u JNA.
- Ministri EZ-a, predložili su organiziranje mirovne konferencije o Jugoslaviji.
28. **srpnja:** Po nalogu Vlade Republike Hrvatske, u kratkom je roku, izgrađena cesta Bogdanovci - Marinci koja se tijekom opsade Vukovara pokazala strateškom cestom za opskrbu tog područja MTS i ljudstvom.²³⁹
29. **srpnja:** Član Predsjedništva SFRJ Branko Kostić posjetio je Borovo Selo, mjesto koje služi kao baza srpskim teroristima u Slavoniji, koji svakodnevno pobiju više desetak hrvatskih branitelja.

- Makedonski parlament (Sobranje) zahtijeva povlačenje vojnika JNA makedonske nacionalnosti s bojišta u RH.

30. srpnja: Prije sjednice Predsjedništva SFRJ, Veljko Kadijević izvješćuje Miloševića i Jovića o procesu transformacije JNA u „vojsku onih koji žele da ostanu u Jugoslaviji“.²⁴⁰ Milošević prekora Kadijevića zbog sporosti promjena koje se prema Kadijevićevim riječima provode.

- Na sjednici Predsjedništva SFRJ Branko Kostić izabran je za predsjednika Komisije za nadgledanje prekida vatre u Hrvatskoj. Mesić je napustio sjednicu Predsjedništva zbog izbora Kostića koji se svrstao na agresorovu stranu.

- U Hrvatskoj je na djelu otvorena agresija Srbije i Crne Gore u suradnji s JNA kojima, slabije opremljene i slabije organizirane, hrvatske redarstvene i vojne snage pružaju grčevitu obranu. Borbe se vode gotovo na svim područjima Hrvatske, a najteže i dalje vode na području Slavonije (Vukovar, Vinkovci, Osijek, Gradiška, Pakrac), Banije i Dalmacije.

- 1. kolovoza:** Tijekom 18. zajedničke sjednice svih vijeća Hrvatskog sabora predlaže se uvođenje ratnog stanja i objava rata Srbiji što predsjednik RH dr. Franjo Tuđman ne prihvaća. Sastavljanjem Vlade demokratskog jedinstva, s premijerom dr. Franjom Gregurićem, stvara se široka politička koalicija. U Vladu su ušli predstavnici stranaka SDPH, HNS, HSLS, HKDS i nekoliko izvanstranačkih ministara. Vlada je sastavljena 4. kolovoza.²⁴¹
- 2. kolovoza:** Stjepan Mesić zahtijeva povlačenje JNA u vojarne na području RH. Srpsko-crnogorski blok u Predsjedništvu ne prihvaća taj zahtjev.
- 3. kolovoza:** Savezno Predsjedništvo objavilo je novu rezoluciju o prekidu vatre i osiguravanju primirja. Protiv rezolucije je glasovao jedino S. Mesić.
- 4. kolovoza:** Milošević bojkotira razgovore s predstavnicima EZ-a i odbija dati suglasnost za proširenje mandata Promatračke misije EZ-a i na područje RH.
- 5. kolovoza:** Francuska u VS UN-a predlaže uvođenje “interposition forces” u SFRJ. Prijedlog odbija SSSR.
- Potpredsjednik Predsjedništva SFRJ Branko Kostić i admiral Stane Brovet posjećuju Knin.
- 6. kolovoza:** Vlada RH traži oslobađanje hrvatskih državljana koji se još nalaze u JNA. Savezno Predsjedništvo traži prekid neprijateljstava i primirje. Vijeće ministara EZ-a traži od EK uvođenje gospodarskih i financijskih sankcija za strane koje ne poštuju primirje.

- 7. kolovoza:** Predsjednik RH dr. Franjo Tuđman susreo se s predstavnicima Srpske narodne stranke u Hrvatskoj čiji članovi osuđuju četnički pokret i velikosrpske ambicije.
- U Hrvatskoj je potpisano primirje.
- 8. kolovoza:** Vlada RH zahtijeva mjere za zamrzavanje odnosa sa Srbijom.
- Nakon što su zrakoplovi JNA nekoliko puta povrijedili mađarski zračni prostor da bi borbeno djelovali po hrvatskim ciljevima, Mađarska ulaže formalni protest.
  - Na sastanku sa Slobodanom Miloševićem, Borisavom Jovićem i Kostićem, generali Kadijević i Adžić izvješćuju o tijeku procesa reorganizacije JNA i pregrupiranja na području BiH i Srbije. Milošević ih upozorava da je taj proces i dalje neprihvatljivo spor jer se Hrvatska svakim danom sve više naoružava.
- 8./9. kolovoza:** Izvanredna skupština OESS-a traži poštovanje primirja. Na Odboru visokih dužnosnika KESS-a predstavnici SSSR-a traže nemiješanje u unutarnja pitanja SFRJ, kao što, je pitanje unutarnjih granica čime ide na ruku srpskim namjerama promjena granica, primjenom sile, a što je neprihvatljivo za EZ.
- 12. kolovoza:** Na susretu u Beogradu predstavnici Srbije i Crne Gore potpisali su "Memorandum o stvaranju treće Jugoslavije".
- U Beogradu je došlo do susreta Slobodana Miloševića, Radovana Karadžića, Nikole Koljevića, Momčila Krajišnika te Adila Zulfikarpašića i Muhameda Filipovića. Tijekom susreta postignuta je suglasnost o „Inicijativi za mirno i demokratsko rešenje jugoslovenske krize“ (tzv. Beogradska inicijativa²⁴² ili pak "Istorijski sporazum između Muslimana i Srba"). Na prijedlog Slobodana Miloševića, bošnjački su predstavnici prihvatili ponudu da prvi predsjednik „zamišljene nove Jugoslavije bude Bošnjak iz Bosne“.²⁴³ Nakon što su Hrvati iz BiH, nedugo nakon tog sastanka, javnost obavijestilo postojanju tog sporazuma i potpuno ga odbacili, Izetbegović povlači suglasnost koju je prije dao Filipoviću i Zulfikarpašiću.²⁴⁴
- 14. kolovoza:** U Beograd su na trosatni susret s Dobricom Ćosićem došli predsjednik Skupštine Slovenije Franc Bučar i Dimitrije Rupel.²⁴⁵ Susret je organiziran na zahtjev Slovenaca, „uz saglasnost i dogovor s Kučanom i Drnovšekom“. Cilj je razgovora pokušaj prevladavanja srpsko-slovenskog sukoba te iskazana namjera Slovenaca „spremnih na striktnu neutralnost u hrvatsko-srpskom sporu da bi od Srbije dobili podršku za svoje otcepljenje“. Milošević, nakon što ga je Ćosić obavijestio o rezultatima razgovora, zadovoljan prihvaća razgovor s predstavnicima Slovenije.

Podloga za te razgovore izgleda ovako:

- “1. Slovenija se ne meša u unutrašnje odnose drugih naroda i pitanja unutrašnjih granica, niti će se postavljati na stranu bilo kojeg jugoslovenskog naroda u rešavanju jugoslovenske agonije. Slovenija neće dozvoliti da se instrumentalizuje u jugoslovenskim međunacionalnim sporovima.
2. Slovenija se na osnovu nacionalnih interesa, bez predrasuda i emocije, dogovara sa Srbijom o međusobnim odnosima. Pri tome, ona poštuje odlučujuću ulogu Srbije u rešavanju jugoslovenske situacije i kompatibilnosti slovenačkih i srpskih interesa.
3. Slovenija smatra da je moguće rešenje srpsko-hrvatskih odnosa samo na temelju samoopredeljenja naroda iz kojeg treba da proizađu različiti oblici autonomija.
4. Slovenija smatra realnim i razumnim da dođe do federativnog povezivanja Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Makedonije. Slovenija priznaje pravo Hrvatskoj da se opredeli prema toj federaciji.
5. Slovenija će se samostalno i suvereno opredeljavati prema tim državnim subjektima. Slovenija je spremna da aktivno saraduje u procesima konstituisanja tih subjekata, ako oni tu saradnju žele.
6. U smislu prethodnih načela, Slovenija i Srbija žele razrešavati međusobne jugoslovenske odnose bez posredovanja stranih faktora, a pogotovu federacije.”

- Provodi se mobilizacija pričuvnog sastava JNA i milicije u Srbiji. Mobilizirane prevoze na područje RH.

- 16. kolovoza:** Srpski teroristi na području sela Medari ruše helikopter s promatračima EZ-a. Pilot Roy Pyffers lakše je ranjen.

- Alija Izetbegović najavljuje održavanje referenduma o budućnosti BiH u SFRJ. Po naređenju generala JNA Nikole Uzelca, naoružanje i streljivo deset općina iz Bosanske krajine preuzeto je iz skladišta JNA i podijeljeno lokalnim i mobiliziranim Srbima.²⁴⁶

- 17. kolovoza:** Predsjednik RH dr. Tuđman u Beogradu potpisuje mirovni sporazum koji Srbi odbijaju potpisati.

- 18. kolovoza:** Milan Martić ultimativno zahtjeva od Hrvata iz Kijeva da napuste svoje mjesto. Oklopno-mehanizirane postrojbe JNA preko most Savi kod Gradiške i s područja BiH prelaze na područje RH.

- 19. kolovoza:** U Zagrebu su se dogodile dvije jake eksplozije: na židovskom dijelu zagrebačkoga groblja Mirogoj i ispred ulaza u zgradu Židovske općine u Zagrebu.²⁴⁷

- U SSSR-u je pokušao državni udar i smjenjivanje Mihaila Gorbačova. Vlast preuzima Državni komitet za izvanredno

stanje (potpredsjednik Janjajev, potpredsjednik Vijeća obrane Oleg Baklanov, premijer Vladimir Pavlov, šef KGB-a general Vladimir Kriučkov, mup maršal Dimitri, ministar obrane maršal Jazov, Boris Pugo, Starodubčev i Ticijakov).

- Na području BiH djeluje 20 brigada Teritorijalne obrane (TO), a ne 14 koliko bi ih trebalo biti.²⁴⁸

20. **kolovoza:** Na proširenoj sjednici saveznog Predsjedništva dogovorena su načela vođenja razgovora o traženju rješenja krize političkim putem: pravo naroda na samoopredjeljenje do odcjepljenja, nepriznavanje nasilnih promjena granica.
  - Vlada tzv. RSK, pod predsjedanjem njezina predsjednika Milana Babića, donosi odluku o ustrojavanju jedinstvenog sustava teritorijalne obrane (TO) kao „Oružanih snaga Krajine koje bi činile dio jedinstvenog sistema Oružanih snaga SFRJ“.²⁴⁹ Zapovjednik je TO, po položaju, Milan Babić, a Milan Martić postavljen je za njegova zamjenika, zaduženog za „jedinice milicije u štabu TO“.
21. **kolovoza:** Pokušaj puča protiv Gorbačova koji su izvršili komunisti nezadovoljni novim programom, tzv. „perestroikom“, nije uspio. Gorbačov se vratio na vlast. Organizatori puča su uhićeni.
22. **kolovoza:** Predsjednik RH dr. Franjo Tuđman ultimativno od JNA traži trenutno napuštanje RH ili će JNA proglasiti okupatorskom vojskom. Izetbegović optužuje Miloševića da želi 'uzeti' BiH. Pripadnici tzv. „vRSK“ upadaju na područje Velike Kladuše (BiH).
24. **kolovoza:** Ministar vanjskih poslova SR Njemačke Hanns-Dietrich Genscher najavljuje veleposlaniku SFRJ u Njemačkoj da će Njemačka priznati Sloveniju i RH ako JNA ne prestane s agresivnim ratnim aktivnostima, iako je prije tri dana, na susretu s potpredsjednikom BiH Ejupom Ganićem, Genscher podržao pregovore o labavoj povezanosti republika unutar SFRJ.²⁵⁰
25. **kolovoza:** Počinje bitka za Vukovar - JNA pojačana srpskim paravojnim postrojbama počinje opći napad na područje vukovarske općine.
26. **kolovoza:** Združene snage krajiških Srba i JNA, pod zapovjedništvom Milana Martića i potpukovnika JNA Ratka Mladića, napadaju selo Kijevo kod Knina. Vlada RH počinje mobilizaciju.
  - „Napadom na hrvatsko selo Kijevo, kod Knina, krajem avgusta, JNA se definitivno priklanja jednoj od zaraćenih strana - srpskoj, a rat ulazi u novu fazu, koju karakterišu velike žrtve i razaranja“.²⁵¹
27. **kolovoza:** Na Brijunima se hrvatski predsjednik dr. Tuđman susreo s generalom Kadijevićem. „Razgovarao sam i raspravljao, a i nastaviti ću sve dotle dok osjećam da mogu spasiti

makar jedan život, bez obzira s kim bih morao pregovarati“, izjavio je dr. Tuđman. Razgovor je prošao bez dogovora i zaključaka.²⁵²

- Na svojoj sjednici ministri vanjskih poslova EZ-a ističu da se ne će priznati nasilne promjene granica te predlažu sazivanje Mirovne konferencije o Jugoslaviji za 1. rujna. Osnovano je Arbitražno povjerenstvo EZ-a od pet članova, pod predsjedanjem predsjednika francuskog ustavnog suda Roberta Badintera, glede arbitriranja u pravnim pitanjima.

- 29. kolovoz:** Na poziv francuskog predsjednika F. Mitterranda, i u njegovoj nazočnosti, u Parizu su se susreli dr. Franjo Tuđman i Slobodan Milošević.²⁵³
- 31. kolovoza:** Dva zrakoplova MIG JRV prisilno, u vojni dio zagrebačke zračne luke, spustili civilni zrakoplov „Uganda airlines“ zbog sumnje, koja se pokazala opravdanom, šverc oružja. Uhićen je Anton Kikaš, kanadski državljanin hrvatskoga podrijetla Anton Kikaš i odveden u Srbiju gdje je zatvoren.

Cijeli rujan vode se nesmiljene borbe za obranu Republike Hrvatske. JNA napada položaje branitelja, ali i naseljena mjesta i gradove na cijelom području RH. Teške bitke vode se na područjima Vukovara, Osijeka, Vinkovaca, Daruvara, Kostajnice, Petrinje, Siska, Gospića, Okučana, Perušića, Ličkog Osika, Nove Gradiške, Pakraca, Sunje, Zadra, Šibenika, Ploča, Slavenskog Broda, Otočca, Novske, Karlovca, Ogulina, Splita, Solina, Kaštela, Dubrovnika, Župe Dubrovačke. Sva mjesta i gradovi koji se, kao „unutarnji i pogranični pojas“ nalaze u okviru područja poznatog pod nazivom „velika Srbija“. Tijekom rujna (ali i listopada) „dobrovoljci Srpske radikalne stranke“ Vojislava Šešelja, prebacuju se iz Srbije na privremeno okupirana područja Hrvatske transportnim zrakoplovima JNA koji polijeću iz vojne zračne luke na Batajnici (Srbija), a slijeću u zračnu luku Udbina koja je pod kontrolom „SAO Krajine“.²⁵⁴

- 1./2. rujna:** Potpisano je primirje za područje RH (na sastanku u Beogradu), a „Promatračkoj misiji EZ“ omogućeno je djelovanje na području RH. Na zrakoplov kojim se predsjednik Tuđman vraćao iz Beograda u Zagreb pucano je s položaja JNA.²⁵⁵
- 3. rujna:** EZ prihvaća „Deklaraciju o nepovredivosti granica“ i, na prijedlog nizozemskog.mvp Hansa van den Broeka, imenuje lorda Petera Caringtona predsjednikom Mirovne konferencije o Jugoslaviji. Iako su predsjednici Tuđman i Kučan uvjerali.mvp EZ da Srbija ne će obustaviti svoje operacije, oni im nisu povjerovali vjerujući u sposobnosti lorda Carringtona²⁵⁶.
- Vlada RH zahtijeva hitan sastanak Predsjedništva SFRJ da bi spriječila agresiju JNA na Hrvatsku.

4. **rujna:** OESS se pridružuje embargu EZ na uvoz oružja u zemlje bivše Jugoslavije.
5. **rujna:** Slovenija organizira prihvatne centre jer zbog napada JNA i srpskih paravojskih grupa i organizacija očekuje dolazak izbjeglica iz Hrvatske.
  - Na sastanku sa Slobodanom Miloševićem, Borisavom Jovićem, Mommirom Bulatovićem, Brankom Kostićem i Blagojem Adžićem, Kadijević ponovno iznosi procjenu stanja i namjere vrha JNA. Traži dodatnu mobilizaciju u Srbiji i Crnoj Gori, uz „usklađenost politike i propagande“ te prijelaz na ratno financiranje JNA (u tom su trenutku imali na računu u NBJ oko 60 mlrd dinara ratne pričuve).²⁵⁷
  - Na zajedničkoj sjednici „vlada SAO Krajine i SAO Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema“ odano je puno priznanje vladama Srbije i Crne Gore, Saveznoj Vladi te „celokupnom srpskom narodu što su nesebično moralno i materijalno podržali ugrožene Srbe Sjeverne Dalmacije, Like, Korduna, Banije, Slavonije, Baranje, Zapadnog Srema, kao i Srbe Hrvatske... u njihovoj sadašnjoj teškoj borbi za slobodu“.²⁵⁸
7. **rujna:** Počela je „Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji“ u Haagu na koju su došli svi članovi saveznog Predsjedništva kao i svi predsjednici republika. Potpisana je „Deklaracija o mirnom rješavanju jugoslavenske krize“.
  - U Kninu je, na razgovorima s vodstvom tamošnjih Srba predvođenih Milanom Babićem, boravio veleposlanik Wijnandts.²⁵⁹
- 8./9. **rujna:** Na području Bosanske Krupe (u mjestu Bosanska Otoka) uhićen je Mile Martić, tadašnji „ministar unutrašnjih poslova RSK“. S njim je uhićen i pukovnik KOG JNA Dušan Smiljanić, zadužen za nabavu naoružanja za potrebe „vRSK“. Nakon 16-satnog zadržavanja, Marić je pušten, po nalogu tadašnjeg saveznog sekretara za unutrašnje poslove Petra Gračanina i ministra unutarnjih poslova BiH Alije Delimustafića²⁶⁰, pa nije izručen Hrvatskoj, nego „Komisiji SSUP-a i SSNO-a, na čelu s načelnikom Uprave sigurnosti JNA generalom Aleksandrom Vasiljevićem, koja ga je vojnim helikopterima vratila u Knin“.²⁶¹
9. **rujna:** Održan je referendum za nezavisnost u Makedoniji. Od oko 95 posto izašlih glasača, njih oko 71 posto odlučilo se za nezavisnost. Referendumsko je pitanje glasilo: „Podržavate li suverenu i samostalnu makedonsku državu sa pravom da stupi u buduću savez suverenih država Jugoslavije?“.²⁶²
10. **rujna:** Općine s područja BiH uz rijeku Savu, uglavnom naseljene Srbima, od republičkog štaba TO BiH traže financijsku naknadu za svoje pripadnike koji su ratovali na području RH (Bosanska Gradiška, Bosanski Novi, Bosanska Dubica, Šipovo, Mrkonjić Grad) protiv hrvatskih obrambenih snaga.

Pomoću logistike 17 K JNA (Tuzla) popunjava se ljudstvom kninski korpus JNA.²⁶³

- EZ je imenovao članove Arbitražne komisije (tzv. Badinterova komisija) koji će sudjelovati u radu Mirovne konferencije. Članovi su suci ustavnih sudova (ustavnih vijeća) iz Belgije, Francuske, Italije, Njemačke i Španjolske.

11. rujna: Predsjednik Tuđman pismom izvještava lorda Carringtona i Hansa van den Broeka o nastavku rata Srbije i JNA protiv Hrvatske.

- U Kninu je na razgovorima s vodstvom tamošnjih Srba, ponovno boravio veleposlanik Wijnandts.²⁶⁴

12. rujna: Nastavak sastanka Slobodana Miloševića, Borisava Jovića, Momira Bulatovića, Branka Kostića, Veljka Kadijevića i Blagoja Adžića od 5. rujna. Henry Wijnandts pokazao je Veljku Kadijeviću pismo predsjednika Tuđmana Hansu van den Broeku.²⁶⁵

- Lord Carrington šalje Fitzroya MacLeana na sastanak s Kadijevićem i Brovetom. MacLean im prenosi poruku da bi više trebalo „pritisnuti“ Francusku, jer je Francuska kolebljiva, a sve kako bi Francuska i Velika Britanija, zajedno zaustavile Njemačku.²⁶⁶ Carrington se protivio „preranom priznanju neovisnosti Hrvatske i Slovenije“ jer je „inzistirao da se neovisnost ne prizna sve dok se ne nađe ustavno rješenje, na razini cijele Jugoslavije, koje bi bilo prihvatljivo svim republikama“²⁶⁷ što je potpuno pogodovalo samo i isključivo srpskoj strani. Carrington u svom pismu Hansu van den Broeku izravno povezuje problem preuranjenog priznanja Hrvatske koje će djelovati kao „iskra koja će zapaliti BiH“ jer ni Milošević ni JNA to neće prihvatiti.²⁶⁸

13. rujna: Predsjednik Tuđman donio je odluku o blokiranju vojnih postrojba JNA, vojarna i zračnih luka kojima se služe jer se JNA gotovo u potpunosti stavila na stranu Srbije.

14. rujna: Počinje blokada vojarna u RH.

- Na susretu u Veneciji njemački mvp Genscher i talijanski mvp Gianni de Michellis razgovaraju o situaciji u Jugoslaviji. Genscher izjavljuje da će propadnu li pregovori zbog nastavka agresije, nastupiti vrijeme za priznanje. Nizozemska, predsjedajuća EZ, tu je izjavu protumačila kao jednostrano napuštanje zajedničkog gledišta EZ čime će se „obehrabriti glasove umjerenosti u Sloveniji i Hrvatskoj“. Time je Nizozemska stala na stranu Srbije i srpske agresivne politike.²⁶⁹

15. rujna: U borbama s hrvatskim braniteljima na području Gospića ubijen je Đorđe Božović zv. Giške, zapovjednik srpske paravojne dobrovoljačke postrojbe poznate pod nazivom „Srpska dobrovoljačka garda“.²⁷⁰

- 16. rujna:** Osnovana je „SAO Krajina“ sa sjedištem u Banjoj Luci. Potom je osnovana „SAO Hercegovina“ pa „SAO Romanija“ sa sjedištem u Sarajevu.
- Stjepan Mesić izjavljuje: „Jugoslavija više ne postoji“.
  - U Crnoj Gori je izvršena nova mobilizacija „zbog pogoršanja stanja u zemlji“.²⁷¹
- 17. rujna:** U Igalu (Crna Gora), uz posredovanje lorda Carringtona, potpisano je novo primirje za područje Hrvatske. Potpisnici su predsjednici Tuđman i Milošević te general Veljko Kadijević. JNA se povlači iz Osijeka. Zrakoplovstvo JNA djeluje na području cijele Hrvatske, dok je JRM zapriječila sve hrvatske luke i zaustavila sav pomorski promet duž hrvatske obale. Pobunjeni Srbi su zauzeli HE „Peruča“.
- 18. rujna:** Sbranje Makedonije i formalno proglašava nezavisnost.
- Oko 20 000 pripadnika JNA²⁷² dolazi na područje grada Mostara gdje se razmještaju na strateška mjesta (ukupno je na područje BiH iz Srbije i Crne Gore ušlo oko 100 000 pripadnika JNA od kojih je 50 000 nastavilo put kroz BiH prema Hrvatskoj, dok su ostali zauzeli položaje u BiH).
- 19. rujna:** Gardijski korpus JNA, s brojnim drugim postrojbama napušta Beograd i kreće prema granici s RH, smjerom preko Šida. S dolaskom na područje Hrvatske (u Slavoniju) prelaze u operativni raspored. Njihov je cilj izbijanje na šire područje Zagreba (preko Slavonije) i spajanje s drugim postrojbama JNA koje se kreću iz pravca BiH kao i iz unutrašnjih dijelova RH.²⁷³
- Nepriznati (od srbijanskih vlasti) parlament Kosova proglašava nezavisnost i ističe namjeru organiziranja referenduma.
  - U Bonnu je nakon susreta francuskoga predsjednika Mitterranda i njemačkog kancelara Kohla dana izjava o potpori opstanku SFRJ istaknut zahtjev da se priznanje veže s pravima etničkih manjina, što potpuno odgovara Miloševićevim željama.²⁷⁴
  - U Beogradu je na zatvorenoj sjednici Vlade SFRJ Ante Marković predstavio prikupljene podatke o povezanosti Slobodana Miloševića, Radovana Karadžića i generala Nikole Uzelca s ciljem naoružavanja Srba s područja BiH (koje se aktivno i vrlo uspješno, sudeći prema podatcima ovog autora, provodi tijekom cijele godine).²⁷⁵
- 20. rujna:** Nastavak sastanka Slobodana Miloševića, Borisava Jovića, Momira Bulatovića, Branka Kostića, Veljka Kadijevića i Blagoja Adžića od 12. rujna. Adžić izvješćuje nazočne o razvoju ratne situacije u Hrvatskoj. Budući da mobilizacija nije uspjela nisu se „ostvarili svi postavljeni ciljevi“.²⁷⁶

- a) presijecanje Slavonije pravcem Okučani-Pakrac-Daruvar
  - b) izbijanje na liniju Vinkovci-Osijek i dolinom Drave spajanje s vojskom do Daruvara
  - c) probijanje pravcem Petrovac-Karlovac i spajanje s postrojbama s tog područja, kojima bi se priključile postrojbe koje dolaze iz Slovenije, s ciljem presijecanja Zagreba s južne strane
  - d) probijanje prema Jadranu na liniji Zadar-Šibenik-Split
  - e) presijecanje Hercegovine i Hrvatske na liniji Mostar-Ploče^{.277}
    - Zapovjednik banjalučkog korpusa JNA, general Nikola Uzelac proglašava opću mobilizaciju vojnih obveznika u dobi od 20 do 60 godina na području „Bosanske krajine“.^{.278}
- 20./21. rujna:** Postrojbe JNA s mobiliziranim Crnogorcima (ukupno oko 60 000 ljudi) pod zapovjedništvom generala Radomira Eremije, zapovjednika Podgoričkog korpusa, kreću iz Crne Gore prema Trebinju odakle počinju napade na južni dio RH.
- Europski parlament zahtijeva od svojih članica da razmatre mogućnost međunarodnog priznanja republika Hrvatske i Slovenije.
- 22. rujna:** Predsjednik Tuđman i general Kadijević su dogovorili, deseti po redu, početak prekida vatre za 15.00 sati. JNA djeluje napadnim operacijama velike snage na područjima Zagreba i Zadra.
- 23. rujna:** Uspješnim djelovanjem hrvatske protuzrakoplovne obrane na cijelom području Republike Hrvatske srušena su čak 22 zrakoplova JRV.
- 24. rujna:** Veljko Kadijević je tijekom razgovora sa Miloševićem, Jovićem i Kostićem pokazao „zbunjeno, skoro izgubljeno“ lice. Razočaran je zbog neuspjeha JNA, brojnih dezertera, zbog potrebe smjenjivanja „2000 oficira“. Upozorava da će JNA „izgubiti rat protiv Hrvatske“ bez motivacije i uspješne mobilizacije, iako je u posljednje vrijeme JNA mobilizacijom^{.279} „dobila 50 000“ ljudi. Jović i Milošević iz političkih razloga odbijaju preimenovanje JNA u „vojsku Srbije i Crne Gore“, što traži Štab vrhovne komande JNA.
- U napadima na Vinkovce upotrijebio je JRV bojne otrove. JNA je iz pravca istočne Hercegovine i Crne Gore napala Dubrovnik i Župu Dubrovačku.
- 25. rujna:** Rezolucija broj 713 VS UN-a uvodi embargo na oružje za sve republike iz sastava bivše SFRJ, uz isticanje da se „nikakva teritorijalna korist ili mijenjanje granica u Jugoslaviji ne može provoditi silom“.
- Predsjednici Tuđman i Milošević, zajedno s generalom Kadijevićem, nastavili su, u lgalu započete, pregovore o primirju u Hrvatskoj.

- 27. rujna:** Srbijanski parlament objavljuje djelomičnu mobilizaciju.
- 27./28. rujna:** Slobodan Milošević nasiln pokušava smijeniti neodlučnog projugoslavenski orijentiranog Veljka Kadijevića i postaviti Blagoja Adžića na mjesto saveznog ministra obrane. Četrdesetak časnika, pripadnika gardijske brigade, noću upada u SSNO i preuzima kontrolu nad zgradom Ministarstva te Štabom vrhovne komande, tražeći promjenu na vrhu SSNO. Zanimljivo je da grupu Miloševićevih poslušnika predvodi Veselin Šljivančanin, tadašnji major KOS-a, pripadnik iste brigade. Pokušaj smjene propao je jer je zbog Adžić odbio sudjelovati u tom planu.
- 28. rujna:** Na Kadijevićevo traženje održan je sastanak Slobodana Miloševića, Borisava Jovića, Momira Bulatovića, Branka Kostića, Veljka Kadijevića i Blagoja Adžića. Kadijević izvješćuje nazočne da su „svi srpski krajevi u Hrvatskoj oslobođeni“. Kadijević se žalio da su u prošla tri dana pokušana tri „puča svuda s istim parolama i zahtjevima“²⁸⁰ (u ratnom zrakoplovstvu, u VMA i u Gardijskoj brigadi). Kadijević optužuje Mihalja Kertesa da stoji iza zahtjeva za njegovom i Brovetovom smjenom.
- 29. rujna:** Kontraadmiral JRM Vladimir Barović na otoku Visu počinio je samoubojstvo. U oproštajnom je pismu, između ostalog, napisao da je „agresija JNA protiv Hrvatske za njega djelo suprotno crnogorskoj časti“.²⁸¹
- Na sastanku²⁸² održanom u uredu predsjednika srbijanske Vlade D. Zelenovića, a kojem su uz njega nazočili Goran Hadžić, Željko Ražnatović zvan Arkan te osoba poznata pod nadimkom Kum (blizak Arkanu), bila je i Dobrila Gajić-Glišić, po nalogu ministra obrane Srbije generala Tomislava Simovića. Ona je dobila zadaću medijske promocije Gorana Hadžića kao novog vođe pobunjenih Srba u istočnoj Slavoniji te potom i u svim okupiranim dijelovima Republike Hrvatske.

Tijekom mjeseca listopada u Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike BiH u višemjesečni „nadzor i pomoć“ dolaze „stručnjaci iz saveznog SUP-a“. Njihova je zadaća prikupljanje podataka o sposobnostima i mogućnostima rada SDS R BiH. Došli su temeljem dogovora mup BiH Alije Delimustafića („aktivnog suradnika KOS-a“) i saveznog mup Petra Gračanina. U „inspekciji“, su ostali sve do siječnja 1992. godine.²⁸³

- 1. listopada:** JNA u 02.00 sata šalje ultimatum RH u kojem prijeti uništavanjem svih vitalnih objekata na području RH. JNA počinje granatiranje Dubrovnika. Napala je sela Marinci i Cerići u vukovarskoj općini. Nakon okupacije tih sela JNA je zapravo zatvorila obruč smrti oko Vukovara.

- Predsjednik Tuđman odgovorio je na ultimatum da JNA može napustiti RH na način utvrđen potpisanim sporazumom u Haagu, a pod nadzorom EZ.²⁸⁴
  - Postrojbe JNA popunjene Crnogorcima, napadaju i uništavaju sela Hrasno i Ravno (BiH, uglavnom naseljena stanovništvom hrvatske nacionalnosti kao i drugih pet hrvatskih sela u južnoj Hercegovini) na svom putu prema Dubrovniku.
  - Crnogorski pisac Jevrem Brković bilježi: „Desilo se ono što nitko normalan nije želio: Crna Gora je od jutros u ratu s Hrvatskom! Jugo armija i crnogorski rezervisti napali Hrvatsku duž čitave granice sa Crnom Gorom“.²⁸⁵
  - Na 143. sjednici krnjeg Predsjedništva SFRJ (nazočili su Borisav Jović, Branko Kostić, Jugoslav Kostić, Sejdo Bajramović, generali Veljko Kadijević i Blagoje Adžić te admiral Stane Brovet) utvrđeno je da „se zemlja nalazi u stanju neposredne ratne opasnosti“.²⁸⁶
- 2. listopada:** U SFRJ, odlukom Predsjedništva SFRJ (u kojem djeluju samo 4 člana (Srbija, Crna Gora, Vojvodina, Kosovo), uvedeno je izvanredno stanje, odnosno „stanje neposredne ratne opasnosti“. Prihvaćene su „Polazne osnove za rješavanje državno-pravne krize u Jugoslaviji“ s „Platformom o položaju Krajine u budućoj Jugoslaviji“.²⁸⁷
- Predsjednik Crne Gore Momir Bulatović zahtijeva promjenu hrvatsko-crnogorske granice.
  - Predsjednik Tuđman traži od predsjednika SAD-a Georgea Busha i pape Ivana Pavla II pomoć i pokretanje diplomatskih koraka koji bi onemogućili daljnju agresiju JNA na RH.
- 3. listopada:** Na 144. sjednici krnjeg Predsjedništva SFRJ (nazočili su: Borisav Jović, Branko Kostić, Jugoslav Kostić, Sejdo Bajramović, generali Veljko Kadijević i Blagoje Adžić, admiral Stane Brovet), odlučeno je „da Predsjedništvo prelazi na uslove rada za vreme neposredne ratne opasnosti ... čime se otklanja mogućnost blokade rada i preuzima na sebe određene ingerencije Skupštine SFRJ, koja se ne može sastati“.²⁸⁸
- Veljko Kadijević daje izjavu kojom ističe cilj JNA: „svrgavanje neofašističke hrvatske vlasti“.
  - Ministarsko vijeće EZ-a zahtijeva žuran sastanak s predsjednicima Hrvatske i Srbije, kao i generalom Kadijevićem u Haagu.
- 4. listopada:** Lord Carrington se u Haagu susreće s predsjednicima Tuđmanom i Miloševićem te s generalom Kadijevićem. Zatražen je prekid neprijateljstava i vatre te rješenje za prevladavanje pitanja o promjeni Ustava. Dogovorena je deblokada vojarna JNA u RH i prestanak ratnih sukoba.

- Predsjednik Vlade Crne Gore Milo Đukanović izjavljuje: „Hrvatska vlast je, po svaku cijenu, htjela rat i – ima ga. Samo ovog puta ćemo ih pobijediti i završiti zajednički život sa njima nadam se za sva vremena“.²⁸⁹

- Krnje Predsjedništvo SFRJ donosi odluku o mobilizaciji pričuvnog sastava.²⁹⁰

- Vlada Republike Srbije šalje otvoreno pismo Vladi Republike Hrvatske. Pismo je potpisao predsjednik Vlade Dragutin Zelenović.²⁹¹

"Na svojoj sednici od 4. oktobra 1991. godine, Vlada Republike Srbije upoznala se sa opasnostima kojima je izloženo civilno stanovništvo i grad Dubrovnik, koji predstavlja deo istorije srpskog i hrvatskog naroda, kao i veličanstveni spomenik svetske kulturne baštine. Vaša odluka da u gradu od neprocenjive istorijske i kulturne vrednosti smestite vaše paravojne formacije, crne legije i mnogobrojne strane plaćenike i da sa tog prostora započnete oružane napade na naseljena mesta u Hercegovini i Boki Kotorskoj predstavlja krajnje necivilizovan, nehuman i nedostojan čin. Nadamo se da ste i sami postali toga svesni i da ćete uložiti potreban napor da sprečite te vaše oružane formacije da razore Dubrovnik, kao što su to učinile i sa mnogim drugim gradovima.

Upućujući vam ovaj poziv da sprečite razaranje Dubrovnika, Vlada Republike Srbije izražava čvrsto uverenje da će svi pripadnici JNA i TO uložiti maksimalne napore da se sačuva ovaj istorijski grad."

- U Ministarstvo obrane Republike Srbije²⁹² s vukovarskog ratišta dolazi Željko Ražnatović zvan Arkan. Tražeći generala Đorđevića, nakratko ga prima ministar general Simović, na čiji upit „što rade sa zarobljenicima“, Arkan, pokazujući pokretom ruke rez po grlu, kaže kako oni „ne uzimaju zarobljenike“.

5. listopada: Predsjednik Tuđman pozvao je sve hrvatske građane na obranu Republike Hrvatske.

- Vlada Republike Srbije pozvala je građane Dubrovnika da napuste grad kako bi ga spasili od daljnjih razaranja.

5./6. listopada: Ministri vanjskih poslova EZ-a na sastanku u dvorcu Haarzuoilens (Nizozemska) izdaju deklaraciju u kojoj osuđuju djelovanje krnjeg Predsjedništva SFRJ i ističu da nisu spremni priznati ni jednu odluku koju donese takvo Predsjedništvo. Poduprta je ideja „kako političko rješenje treba tražiti u perspektivi priznanja“.²⁹³

6. listopada: Tijekom sastanka Mađarske, Poljske i Čehoslovačke, zatražena je intervencija međunarodnih snaga kako bi prestala ratna djelovanja u Hrvatskoj te bila priznata neovisnost Hrvatske i Slovenije.

- U svom TV obraćanju bosanskohercegovačkoj javnosti, Alija Izetbegović traži da se građani BiH ne odazivaju pozivima na mobilizaciju ističući „Zapamtite, ovo nije naš rat. Neka ga vode oni koji žele da ga vode. Mi ne želimo taj rat.“²⁹⁴

- Borisav Jović predlaže Slobodanu Miloševiću prelazak u „mirovnu ofenzivu“ i pripremu za rat ako ne bude drugog izlaza.

- Predsjedništvo SFRJ, iako bez Drnovškera i Mesića, donosi jednoglasnu odluku kojom „Predsjedništvo prelazi na rad u uslovima neposredne ratne opasnosti“ što, po Ustavu SFRJ, omogućava ustavno i zakonsko djelovanje u brojčano „svakom sastavu koji je moguć“.²⁹⁵ Time su pravno stvoreni uvjeti za donošenje legalnih odluka samo srpskih članova Predsjedništva. Bogićević i Tupurkovski su se kasnije neuspješno bunili.

7. listopada: Dva zrakoplova JNA raketirala su Banske dvore (Ured Predsjednika Republike Hrvatske) i uže središte grada Zagreba. Pukim slučajem, predsjednik Tuđman preživljava raketiranje, iako se samo nekoliko minuta prije trenutka napada s Antom Markovićem i Stjepanom Mesićem nalazio u dijelu zgrade koji je najviše nastradao u napadu. JNA poriče sudjelovanje u tom napadu i tvrdi kako „je hrvatska Vlada sama postavila eksploziv unutar zgrade i u okolne ulice“.²⁹⁶

- Predsjednik Predsjedništva SFRJ Stjepan Mesić najavljuje svoju ostavku.

- Predsjednik SSSR M. Gorbačov opominje Jugoslaviju i traži zaustavljanje rata protiv Hrvatske.

8. listopada: Sabor RH na tajnom zasjedanju (19. zajednička sjednica svih vijeća), održanom u zgradi Ine u Šubićevoj ulici u Zagrebu, donosi odluku kojom raskida sve državno-pravne sveze temeljem kojih je s drugim republikama tvorio SFRJ. Donosi i Zaključke kojim JNA i Republiku Srbiju proglašava agresorima na Republiku Hrvatsku.²⁹⁷

- Cyrus Vance imenovan je posebnim predstavnikom glavnog tajnika UN-a za SFRJ.

9. listopada: Sabor RH najavljuje izdavanje hrvatske novčane jedinice i hrvatske putovnice.

- Vlada BiH ističe da BiH mora ostati neutralna u ratu koji se vodi na jugoslavenskim prostorima.

10. listopada: OESS izjavljuje da pitanja ljudskih prava u SFRJ nisu isključivo unutarnje pitanje SFRJ.

- Predsjednik Gorbačov poziva predsjednike Tuđmana i Miloševića na razgovor u Moskvu.

- Na novom susretu, a u organizaciji lorda Carringtona u Haagu, predsjednici Tuđman i Milošević te general Kadijević dogovorili su se da JNA napusti područja RH u roku od 30 dana.

- 11. listopada:** Pokušaj prolaza prvog humanitarnog konvoja prema opkoljenom Vukovaru. JNA je zaustavila konvoj i nije omogućila prolazak dogovorenim putem (dogovor Mate Granić, Imra Agotić - general Andrija Rašeta). Konvoj se trebao vratiti odmah sutradan, ali ga je JNA zadržala u vukovarskoj vojarni.²⁹⁸
- JNA nije čete potpisivanje ikakvog dokumenta jučer u Haagu i ističe namjeru ostajanja na području Republike Hrvatske. Predsjedništvo EZ-a tvrdi da postoji snimka usmenog dogovora koji je, isto kao i pismeni dogovor, obvezujući za sve strane.
  - Skupština BiH (Hrvati i Muslimani) izglasava odluku o suverenosti BiH i o njezinoj demilitarizaciji.
- 12. listopada:** Dva predstavnika „RSK“ u Parizu obavljaju „neslužbene“ razgovore s organizatorima Mirovne konferencije.
- 13. listopada:** U 06.00 sati prvi je put pokušana deblokada Vukovara preko sela Marinci. U deblokadi su sudjelovale postrojbe OZ Osijek, pojačane pripadnicima ZNG-a i MUP-a RH iz drugih dijelova RH, a pod zapovjedništvom pukovnika Mile Dedakovića zvanog Jastreb. Zbog povratka konvoja iz smjera Vukovara 11. listopada, a pod vodstvom promatrača EZ-a Francuza Roberta Michela, naređeno je prekidanje proboja. U pokušaju proboja i povlačenju, hrvatske snage izgubile su 43 pripadnika (odnos snaga na bojnopolju iznosio je otprilike 5400 pripadnika hrvatskih oružanih snaga te oko 45 000 pripadnika neprijateljskih snaga).²⁹⁹
- Milan Babić dolazi u Beograd na sastanak sa Slobodanom Miloševićem radi „usklađivanja stavova“, prije Babićeva sastanka s veleposlanikom Wijnandtsom. Na sastanku su bili Miloševićev savjetnik Kutlešić, Smilja Avramov, Ratko Marković, Kosta Mihajlović i Vasilije Krestić. Milošević traži od Babića da pokaže kako će, uz određene uvjete, prihvatiti Carringtonov plan što Babić odbija.³⁰⁰
- 14. listopada:** U Hrvatskoj su uhićeni pripadnici i suradnici srbijanskih obavještajnih službi poznati kao „grupa Labrador“.
- Počela je sjednica Parlamenta BiH, na kojoj se Radovan Karadžić oštro usprotivio najavama traženja međunarodnog priznanja BiH riječima „kako će ta odluka odvesti muslimanski narod u propast, jer se Muslimani u slučaju rata ne mogu braniti“.³⁰¹
- 15. listopada:** Na sastanku u Moskvi, u nazočnosti predsjednika SSSR-a M. Gorbačova, predsjednici Tuđman i Milošević potpisali su sporazum o prekidu vatre.
- Nakon što je oko 02.00 sati predsjednik Parlamenta Momčilo Krajišnik (SDS BiH) prekinuo sjednicu, ona je ipak nastavljena sa zastupnicima iz redova SDA i HDZ BiH. Donosi

se odluka kojom Parlament BiH predlaže nezavisnost, prihvaćanjem „Memoranduma o suverenoj BiH“.

- Na sastanku u Sarajevu, Alija Izetbegović i Veljko Kadijević postigli su dogovor o zajedničkim policijskim i vojnim ophodnjama. Izetbegović je tada rekao Kadijeviću: „Bosnu prepuštam tvom srcu i duši“.³⁰²

- JNA je okupirala Cavtat.

16. listopada: Lord Carrington predstavlja “Arrangements for a General Settlement”.

- SANU (u „Politici“) objavljuje „pismo svjetskoj javnosti“ pod naslovom „Nekoliko osnovnih činjenica o položaju srpskog naroda u Hrvatskoj“, u kojem podupiru srpsku agresiju na RH i komadanje RH (iako je pismo, prema tvrdnjama tadašnjeg glavnog tajnika SANU-a Dejana Medakovića, napisano 9. rujna 1991.).³⁰³

- Republika Crna Gora traži dio hrvatskog teritorija.

- JNA službeno obustaje od crvene zvijezde petokrake i drugih oznaka SFRJ.

17. listopada: Započeo je egzodus oko 10 000 hrvatskih prognanika i izbjeglica iz lloka i susjednih sela. Izbjegllice svjedoče o masovnim ubojstvima hrvatskog stanovništva; počinitelji su lokalni Srbi, srpske paravojne postrojbe (uglavnom „arkanovci“) i JNA.

18. listopada: Zastupnici SDS-a u BiH ustanovljuju vlastiti parlament „obznanjaju“ namjeru održavanja referenduma u roku od 30 dana.

- Održana je Mirovna konferencija o Jugoslaviji u Haagu. Milošević nije prihvatio Carringtonov plan tzv. “Arrangements” dok ga je Momir Bulatović prihvatio. Plan predlaže neku vrstu konfederativnih veza ti „poseban status autonomija za određene skupine i područja“ na cijelom području SFRJ. Momiru Bulatoviću odnosno Crnoj Gori, u pauzi sjednice, talijanski mvp de Michellis ponudio je pomoć u iznosu od 40 mlrd talijanskih lira u raznim projektima ako prihvati Carringtonov plan.³⁰⁴

- EZ, SAD i SSSR donose zajedničku Deklaraciju o Jugoslaviji kojom odlučno odbacuju promjenu granica uporabom sile.

- Papa Ivan Pavao II. traži međunarodno priznanje Hrvatske i Slovenije.

19. listopada: Prema Vukovaru iz smjera Đakova kreće drugi humanitarni konvoj. Nakon velikih muka, konvojem se iz opkoljenog Vukovara uspijeva spasiti 103 živa ranjenika (jedan je umro na putu zbog dugog povratka okolnim putovima iz Vukovara prema Vinkovcima). JNA je zloupotrijebila konvoj i izašla na nove položaje prema hrvatskim braniteljima koji su morali ukloniti minska sredstva s puta kojim je prolazio konvoj. Konvoj je stigao na slobodno područje RH tek

sutradan oko 02.00 sata ujutro, nakon 14-satnog putovanja.³⁰⁵

- General Špiro Niković, temeljem naloga SSNO-a, donosi "zapovijed o pretpotčinjavanju" postojećih srpskih dobrovoljačkih postrojba s područja „TO Banije i Korduna“ operativnom zapovjedništvu 1. OG čime postaju „organski dio JNA“.³⁰⁶

- Slovenija kao novčanu i obračunsku jedinicu uvodi tolar.

20. listopada: U svom beogradskom uredu Slobodan Milošević primio je Milana Babića. Razlog posjeta je dogovor o stajalištima koja bi Milan Babić trebao zastupati na skorom susretu s predstavnicima međunarodne zajednice. Prema kazivanju Milana Babića, takvu je vrstu susreta imao svaki put neposredno prije i neposredno poslije svojih razgovora s predstavnicima međunarodne zajednice. Na ovom sastanku Milošević je tražio od Babića da službeno posjeti Banjaluku kako bi podržao bosanske Srbe u odbijanju Carringtonovoga plana.

- Skupština AP Kosovo izabrala je privremenu višestranačku vladu.

- Sandžački muslimani najavili su održavanje referenduma za 25. listopad.

21. listopada: Srbija je zabranila održavanje referenduma na Sandžaku. Organizatorima prijete uhićenja.

22. listopada: Prema procjenama hrvatske vlade, dijelove RH zahvaćene plamenom rata i sukoba već je napustilo oko 320 000 osoba, uglavnom Hrvata, koji su pred srbijanskom agresijom i terorom na privremeno okupiranim područjima morali napustiti svoje domove.

- Albanski parlament priznao je neovisnost Republike Kosovo.

23. listopada: Predsjednik Crne Gore Momir Bulatović traži povlačenje crnogorskih rezervista s bojišta u Hrvatskoj, između ostalog i zato što su dvije „veće postrojbe iz Danilovgrada“, s više od 1000 pripadnika, a neposredno nakon Bulatovićevog prihvaćanja Carringtonovog plana, prebačene na drugo ratište u Hrvatskoj, na područje Banije.³⁰⁷

- U Palači Federacije u Beogradu Slobodan Milošević traži od Milana Babića da prilikom susreta, održanog isti dan na istom mjestu ali nešto kasnije,³⁰⁸ s predstavnicima međunarodne zajednice predloži dopunu srpskih stajališta s četiri nove točke, četiri nova prijedloga. Od predstavnika međunarodne zajednice traži se donošenje odluke kojom Jugoslavija i dalje postoji. U tri navrata (14. listopada u Parizu, 18. listopada u Den Haagu te krajem listopada u Parizu), a prije održavanja plenarne sjednice, Milan Babić susreo se s veleposlanikom Wijnnaendtsom radi razgovora o prihvaćanju Carringtonova plana.³⁰⁹

- 24. listopada:** „Poslanici“ Kluba Srpske demokratske stranke (u BiH) i Kluba Srpskog pokreta obnove u Skupštini BiH donijeli su „odluku o formiranju Skupštine srpskog naroda u BiH“.³¹⁰
- Vlada RH predstavila je nove hrvatske službene dokumente: putovnicu, osobnu iskaznicu, prometnu i vozačku dozvolu, krsni list i nove registarske pločice.
  - Narodna banka Jugoslavije prebacila je devizne rezerve na tajni račun u Kini.
- 25. listopada:** Posljednji vojnik JNA napustio je Republiku Sloveniju crnogorskim trajektom iz luke Kopar. U tom se trenutku u sastavu postrojba JNA koje napadaju Hrvatsku nalazi oko 200 000 vojnika i 100 000 rezervista. U posljednjih nekoliko dana postrojbama JNA su se pridružile dodatne tri brigade za potrebe vođenja rata u Hrvatskoj.³¹¹
- Plenarna sjednica haške konferencije završila je odbijanjem prijedloga lorda Carringtona od srpske delegacije. General Veljko Kadivić nije ni došao u Haag.
  - Pilot JRV Rudolf Peršin, leteći svojim MIG-om 21, dezertirao je. Krenuvši na ratni zadatak (prema području RH) s područja Bihaća, odletio je u Austriju.
  - General JNA Pavle Strugar objavljuje ultimatum kojim traži predaju oružja s područja grada Dubrovnika.
  - Srpska radikalna stranka Vojislava Šešelja počinje slati „dobrovoljce“ na šire područje Podravske Slatine. Do 5. prosinca tamo boravi ukupno 470 njihovih pripadnika.³¹²
- 25./27. listopada:** Sandžački Muslimani glasuju na referendumu o autonomiji Sandžaka.
- 26. listopada:** SDS donosi odluku o naoružavanju srpskog naroda u BiH i obavlja druge pripreme za uspješno vođenje budućih ratnih operacija.
- Savezno Predsjedništvo ističe potrebu mobiliziranja dodatnih 220 000 osoba za potrebe ratnih djelovanja JNA na području Hrvatske.
  - Savezna Vlada spriječila je prebacivanje 100 mil američkih dolara s računa NBJ u Riznici SAD-a na račun Narodne banke Kine.
- 27. listopada:** Tijekom razgovora četveročlanog Predsjedništva SFRJ s članovima ŠVK (20-ak generala i admiralata JNA) zatražena je dodatna mobilizacija oko 250 000 ljudi.
- 28. listopada:** Ministarsko vijeće EZ-a daje ultimatum Srbiji: ili će prihvatiti mirovni plan ili će joj nametnuti sankcije, a Konferencija će nastaviti svoj rad bez Srbije.
- Zrakoplovi JRV-a bacili su kasetnu bombu na mjesto Barcs u Mađarskoj, iako je u to vrijeme u Budimpešti, u službenom posjetu Mađarskoj boravio srbijanski mvp.
- 29. listopada:** Vlada BiH izvješćuje saveznu Vladu u Beogradu o proglašavanju nezavisnosti BiH.

- Na referendum o autonomiji Sandžaka izašlo je oko 80 posto birača, od kojih je 90 posto glasovalo za autonomiju.
- Zrakoplovi JRV-a opet su napali selo Barcs u Mađarskoj. Mađarska je uložila službeni protest.
- Ministarsko vijeće EZ-a poslalo ultimatum Srbiji u kojem, između ostalog, ističe da ne će dopustiti iskorištavanje Mirovne konferencije za nastavak ratnih aktivnosti.
- Tijekom razgovora srbijanskog (Milošević, Bakočević, Jović) i crnogorskog (Bulatović, Đukanović, Vukičević, Kostić) političkog vodstva Momir Bulatović „priznaje“ razloge zbog kojih je podržao Carringtonov plan: „Nemamo šta da krijemo. Rekli su nam da ćemo biti na ličnoj dobiti, da će naša partija biti tretirana kao demokratska, da ćemo dobiti pare za razvoj Crne Gore, da ćemo dobiti Prevlaku mirnim putem, a da Crna Gora neće trpeti blokadu ako do nje dođe protiv Srbije“.³¹³
- Slobodan Milošević traži od Milana Babića da ode u Pariz i razgovara s veleposlanikom Wijnandtsom koji ga tamo čeka.

30. listopada: U Parizu je došlo do susreta „predstavnik SAO Krajine“ Milana Babića i Gorana Hadžića s veleposlanikom EZ-a Wijnandtsom (koji je imao dužnost pregovaranja sa Srbima iz okupiranih dijelova Hrvatske - op.a.). Na ovaj su način i Babić i Hadžić, „bočnim pristupom“, uključeni u pregovarački proces.³¹⁴

- Tijekom razgovora Babić je, po nagovoru Sobodana Miloševića, morao, kao prvu točku prijedloga, tražiti: da „SAO Krajina“ dobije poseban status unutar Jugoslavije, razmjешtaj mirovnih snaga duž crte bojišnice, ostanak JNA i TO na području „SAO Krajine“ te neprimjenjivanje hrvatskih zakona na području „SAO Krajine“. Prema kazivanju Milana Babića, veleposlanik Wijnandts mu se odmah, prije nego je Babić išta rekao, obratio riječimai: „Gospodine Babić, mi možemo sve prihvatiti. I možemo prihvatiti prvu točku vašeg prijedloga“.³¹⁵

- Srbija i Crna Gora predlažu amandmane na Carringtonov plan koje lord Carrington proglašava neprihvatljivima.

- Član saveznog Predsjedništva Branko Kostić, povodom prijetnji EZ, izjavio je da će „srpski narod rado jesti korijenje ako EZ nametne sankcije Srbiji“.³¹⁶

- Milošević se usprotivio Kadijevićem općem napadu na Hrvatsku i rušenju hrvatskih gradova s ciljem rušenja Vlade u Zagrebu jer i dalje traži „samo“ zaštitu „granica buduće Jugoslavije“.

31. listopada: Delegacija Vlade BiH posjetila je uništeno selo Ravno (naseljeno Hrvatima iz BiH).

1. **studenoga:** Na naslovnoj stranici glasnika SPC-a „Pravoslavlje“ objavljuje se otvoreno pismo koje je patrijarh SPC Pavle poslao lordu Carringtonu, a u kojem ponavlja da Srbi ne mogu živjeti s Hrvatima u Hrvatskoj te se ističe jasna potreba pripajanja dijelova sadašnje Hrvatske „matici srpskog naroda, Republici Srbiji“. Navodno su stvarni autori pisma mitropolit Amfilohije i vladika Atanasije Jevtić.³¹⁷
  - Američki senator Al Gore predlaže rezoluciju o priznavanju Hrvatske i Slovenije te zamrzavanje srpske imovine u SAD.
2. **studenoga:** Drugi put se organizira pokušaj deblokade Vukovara, napadnim djelovanjem preko sela Marinci (kao i prilikom prvog pokušaja deblokade). Operacija počinje 2. studenog i traje, s prekidima, do 16. studenog. Odnos snaga iznosi oko 3100 (OS RH) prema oko 32 000 (neprijateljske, agresorske snage).³¹⁸
  - Borisav Jović predlaže Slobodanu Miloševiću - kako bi se zadržalo postignuto i pripremljeno za nadolazeće međunarodno priznanje Hrvatske, dovođenje mirovnih snaga UN-a, tzv. „plavih kaciga“ na područje Hrvatske.
4. **studenoga:** Ministri vanjskih poslova zemalja članica EZ-a predlažu uvođenje sankcija Srbiji i Crnoj Gori ako i dalje budu nepopustljive prema nastojanjima EZ-a za mirovnim rješenjem stanja u SFRJ, dok se za „kooperativne republike“ predlaže nagrađivanje uvođenjem pozitivnih mjera.³¹⁹
  - Na vukovarskom ratištu poginuo je general JNA Mladen Bratić.
5. **studenoga:** Konferencija o SFRJ u Haagu. Konferencija je odgođena na neodređeno vrijeme jer je Milošević odbio plan EZ-a. Postignut je i 12. po redu sporazum o prekidu vatre (ovaj put između RH i JNA) koji treba stupiti na snagu sutradan u 17.00 sati.
6. **studenoga:** Vlada Republike Srbije donosi „Zaključak“ kojim ukida status izbjeglica muškarcima u dobi od 20 do 60 godina, a koji su sposobni za borbu.³²⁰
  - Njemački kancelar Kohl, spoznavši stvarno stanja na područje SFRJ, najavljuje njemačko priznanje Slovenije i Hrvatske uz traženje priznavanja prava etničkim manjinama u RH od službenog Zagreba.³²¹
  - Predstavnici RH i saveznih vlasti potpisali su sporazum o razmjeni po načelu „svi za sve“.
7. **studenoga:** SSNO donosi naredbu po kojoj je obvezno skidanje „Titovih slika sa zidova ureda te promjena dotadašnjih simbola JNA na kapama i šapkama: skidaju se zvijezde petokrake te se stavlja jugoslavenska zastava, ali bez zvijezde petokrake“.³²²
  - Veljko Kadijević predlaže Predsjedništvu SFRJ da se odmah „proglasi ratno stanje i opšta mobilizacija“.³²³

- Republika Srbija izdala je proglas o stvaranju vlastite vojske što je izazvalo čuđenje među pripadnicima JNA.
- 8. studenoga:** Na marginama sastanka Vijeća NATO saveza u Rimu, održana je sjednica mvp zemalja članica EZ-a gdje je donesena odluka o uvođenju trgovačkih sankcija Srbiji. Također su istaknuli kako "the prospect of recognition of the independence of those Republics wishing it, can only be envisaged in the framework of an overall settlement", a na pritisak SAD-a. Tada je, prvi put u svojoj povijesti, NATO objavio vlastitu deklaraciju o krizi u SFRJ u kojoj su ponovljen prijašnja stajališta EZ-a bez spominjanja priznanja.³²⁴
- 9. studenoga:** Sabor RH je na svojoj 20. zajedničkoj sjednici svih vijeća prihvatio „Rezoluciju o ratu protiv Hrvatske i potrebi međunarodne intervencije za mir u Hrvatskoj“ i donio „Zaključke o Haškoj mirovnoj konferenciji i pozivu na obranu domovine“³²⁵ kojom se odobrava dosadašnje djelovanje RH na Konferenciji.
  - Na sjednici Predsjedništva SFRJ donesen je prijedlog pozivanja mirovnih snaga UN-a radi „zaštite Srba u Krajini“.
- 9./10. studenoga:** Srbi u BiH održavaju referendum o ostanku u SFRJ. Vlada u Sarajevu ne priznaje rezultate referenduma. Dana 9. studenog, skupština srpskog naroda u BiH proglašava nezavisnost „Srpske Republike u BiH u okviru Savezne države Jugoslavije“.
- 11. studenoga:** Općinski štab TO Banjaluka podnosi izvješće RŠ TO BiH u Sarajevu iz kojeg je vidljivo da je s područja te općine do 11. studenoga, poginulo 20, a ranjeno 150 pripadnika TO u borbama na području RH.³²⁶
  - U Vojvodini i BiH prosvjedovalo se protiv opće mobilizacije u JNA, a Vlada BiH mobilizaciju je proglasila nezakonitom.
  - EFTA i G-24, po uzoru na EZ-u, uvode gospodarske sankcije Jugoslaviji.
  - Predsjednik Tuđman poslao je pismo lordu Carringtonu u kojem traži žuran nastavak Mirovne konferencije, zaustavljanje agresije na Hrvatsku uz isticanje posebne pomoći za Vukovar i Dubrovnik jer su ratne operacije JNA i Srba dosegle stupanj sveopćeg rata.
- 12. studenoga:** Osnovana je HZ bosanska Posavina.
  - Ministri vanjskih poslova EZ-a od VS UN-a odlučili su zatražiti da razmotri prijedlog o slanju mirovnih snaga UN-a u Jugoslaviju, što je isti dan, također od UN, zatražio predsjednik Predsjedništva SFRJ Stjepan Mesić. Cyrus Vance traži od VS UN-a da se „Mesićev zahtjev“ proglasi nezakonitim.
- 14. studenoga:** Lord Carrington i general Kadijević postigli su dogovor o primirju uz uvjet da se prekine blokada vojarna kojima se služi JNA u RH. Vlada RH daje suglasnost na taj dogovor o primirju.

- Predsjednik Predsjedništva BiH Alija Izetbegović traži od lorda Carringtona slanje mirovnih snaga UN-a i u BiH.
- 15. **studenoga:** Na sastanku s Mitterrandom Kohl iznosi namjeru Njemačke da prizna RH zbog snažnih pritisaka iz raznih dijelova njemačke javnosti. Mitterrand je izrazio žaljenje što se Kohl nije odupro tim pritiscima. Bundestag je jednoglasno podržao prijedlog njemačke vlade o priznanju Hrvatske i Slovenije u njihovim "konstitucionalnim granicama".
  - Članovi Predsjedništva SFRJ iz tzv. „srpskog bloka“ pokrenuli su postupak (pred Skupštinom SFRJ) za smjenu Ante Markovića s mjesta saveznog premijera kao i Budimira Lončara s mjesta saveznog sekretara za vanjske poslove, dvojicu posljednjih Hrvata u saveznoj institucijama.
- 16. **studenoga:** U Crnoj Gori, usprkos protivljenju crnogorskog parlamenta, izvršena je mobilizacija pričuvnog sastava JNA.
- 17. **studenoga:** Vukovar, nakon tromjesečnih razornih napada okupiraju postrojbe JNA i pripadnici TO s područja Slavonije i Srbije, kao i razne dobrovoljačke-paravojne i četničke postrojbe. Izvršena su masovna ubojstva ranjenika i zarobljenika.³²⁷
  - Na sjednici EZ-a, njemački kancelar Kohl i njegov mvp Hans Dietrich Genscher uspijevaju dobiti privolu drugih zemalja članica EZ za priznanje Hrvatske i Slovenije koje je odgođeno za 15. siječnja 1992.
- 18. **studenoga:** JNA, uz pomoć dobrovoljačkih četničkih postrojba iz Srbije i lokalnih Srba, ulazi i u posljednji dio Vukovara koji se bori: Borovo naselje. Na širem području Vukovara prestao je svaki oblik otpora srpskim okupatorima. Napade na Vukovar i njegovo šire, slobodno područje, od sredine listopada predvodio je general JNA Života Panić koji je bio i zapovjednik prve vojne oblasti JNA. Panić je potpuno uvezao djelovanje JNA i srpskih paravojnih grupa.
  - Vrhovno državno vijeće objavljuje da je Stjepan Mesić dao ostavku na mjesto predsjednika saveznog Predsjedništva.
  - Osnovana je „Hrvatska zajednica Herceg-Bosna“.
  - Cyrus Vance je otputovao u Beograd na sastanak sa Slobodanom Miloševićem i generalom Kadijevićem.
  - Agencija Reuters iz svog beogradskog ureda objavljuje lažnu vijest o ubojstvu 41 djeteta srpske nacionalnosti u Vukovaru. Sutradan se ta vijest iz sjedišta agencije demantira, a novinar beogradskog ureda, Vjekoslav Radović, dobiva otkaz.
- 20. **studenoga:** Srpske paravojne i dobrovoljačke postrojbe, pod zaštitom JNA, u predjelu Vukovara zvanom Ovčara masovno ubijaju Hrvate i druge nesrbe, zarobljene ranjenike i bolesnike iz vukovarske ratne bolnice kao i iz drugih dijelova grada.
  - Vlada BiH traži zaštitu UN-a.

- U Ministarstvu obrane Republike Srbije general-potpukovnik Tomislav Simović ministar, prima delegaciju Srba iz Republike Srpske, koju mu šalje Radovan Karadžić, a zadužena je za koordinaciju organiziranja i naoružavanja Srba iz BiH. Postižu se dogovori o povezivanju u skladu sa zajedničkim interesima.³²⁸

21. studenoga: JNA je srušila Maslenički most kod Zadra kako bi jug Hrvatske dovela u potpunu prometnu izolaciju.

- U Sarajevu je „Skupština srpskog naroda u BiH“ donijela „odluku o verifikaciji proglašanih srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini“ (SAO Krajina, SAO Hercegovina, SAO Romanijsko-Birčanska, SAO Sjeverna Bosna). Ujedno su donijeli i „odluku o priznanju Republike Srpske Krajine kao federalne jedinice Jugoslavije“ te „odluku o pripremama za formiranje Republike Srpske Bosne i Hercegovine“.³²⁹

- Na sjednici u Kninu „Skupština SAO Krajine“ smjenjuje Velibora Matijaševića te bira novog „predsjednika Skupštine SAO Krajine“, Milu Paspalja iz Gline.³³⁰

- U Ministarstvu obrane Republike Srbije održan je sastanak kako bi se dogovorile oko aktivnosti na „vraćanju života u SAO Krajinu“, s posebnim naglaskom na Vukovar. Sastanku su, između ostalih, nazočili ministar general-potpukovnik Tomislav Simović i general Milan Pujic.³³¹

- Njemačko Ministarstvo vanjskih poslova traži žurnu sjednicu VS UN-a zbog rata u Hrvatskoj.

22. studenoga: Na susretu s njemačkim premijerom Kohlom i mvp Genscherom, u Bonnub Alija Izetbegović trudi se „upozoriti njemačku stranu na opasnosti priznanja“, ističući zanimanje da se „Hrvatska barem pridruži labavoj federaciji s ostalim republikama“³³² jer na svaki mogući način želi spriječiti priznanje Republike Hrvatske.

23. studenoga: Potpisan je sporazum o prekidu vatre u Ženevi. Potpisnici su predsjednici dr. Franjo Tuđman i Slobodan Milošević, general Veljko Kadijević te Cyrus Vance kao posebni izaslanik glavnog tajnika UN-a. Na razgovorima su sudjelovali i Marack Goulding i lord Peter Carrington. HV će deblokirati vojarne, a JNA će se povući iz RH.

- Na redovitoj sjednici SANU-a donesena je izjava, koju je objavio glavni tajnik Dejan Medaković, a kojom se SANU ograđuje od proturatnih izjava svojih 18 članova koji su početkom studenoga izašli u javnost „apelom za mirno rešenje sukoba u Jugoslaviji“. Medaković je kako je to stajalište pojedinaca, a ne Akademije.³³³

- Borisav Jović naglo je otputovao u jednodnevni radni posjet Kini, gdje ga je primio predsjednik kineske Vlade Li Peng. Svrha je posjeta traženje kineske potpore na predstojećim

zasjedanjima VS UN-a, a sve kako bi Kina iskoristila svoje pravo veta.

- 24. studenoga:** Tijekom susreta u Parizu njemački kancelar Kohl je rekao da Njemačka ne će čekati ostatak EZ-a kako bi priznala Sloveniju i Hrvatsku.

  - U svojoj „Poslanici hrvatskom narodu i svim građanima Hrvatske“, predsjednik Tuđman iznosi i sljedeće: „Zbog nepovoljnog odnosa snaga, i radi izbjegavanja novih razaranja i žrtava, činili smo sve, jačajući usporedo našu obranu, da probleme pokušamo riješiti i pregovorima. Na to nas je poticala i međunarodna zajednica, bez čijeg uključivanja, priznanja i pomoći teško možemo izaći iz ovoga nametnutoga rata“.³³⁴
- 25. studenog:** Na neformalnoj sjednici VS UN-a dogovoren je razmjena mirovnih snaga UN na kriznim područjima.

  - U drugoj je razmjeni zarobljenika za Antona Kikaša, poslovnog čovjeka iz Kanade koji je pokušao prokrijumčariti oružje u RH i kojeg je uhitila JNA, hrvatska strana oslobodila generala Aksentijevića i druge ratne zločince iz JNA.
  - Gradonačelnik Petrinje dr. Radovan Marković poslao je pismo Željku Ražnatoviću zvanom Arkan u kojemu prihvaća prijedlog o dolasku pripadnika njegove postrojbe na područje Petrinje „s ciljem sudjelovanja u obrani grada“. Predviđen je „ulazak te postrojbe“ u sastav „2. motoriziranog bataljona 622. motorizirane brigade“.
- 26. studenoga:** Veleposlanik SFRJ pri UN-a u pismu VS UN-a zahtijeva slanje mirovnih snaga UN-a na područje bivše SFRJ.

  - Vlada RH utemeljuje Ured za prognanike i izbjeglice čija je zadaća zbrinjavanje prognanika i izbjeglica jer se u tom trenutku u Hrvatskoj, na skrbi ovlaštenog ministarstva, nalazi oko 200 000 prognanika.
  - Predsjednik HOO-a Antun Vrdoljak prima pismo predsjednika MOO-a Juana Antonia Samarancha u kojemu on potvrđuje nastup hrvatskih športaša na OI u Barceloni 1992.
- 27. studenoga:** Vijeće sigurnosti UN-a donosi odluku o slavlju mirovnih snaga u RH (UNPROFOR) Rezolucijom broj 721.

  - Predsjednik SSSR-a M. Gorbačov optužio je zapadne zemlje za rat protiv Hrvatske, ističući da rata ne bilo da neke zapadne zemlje nisu podupirale separatizam u Jugoslaviji.³³⁵
- 28. studenoga:** JNA počinje povlačenje iz RH. Predsjednik Tuđman prihvaća odluku o dolasku mirovnih snaga UN-a u Hrvatsku.
- 29. studenog:** Njemačka i Italija dogovorile su se o donošenju odluke o priznanju Hrvatske i Slovenije do 18. prosinca.
- 30. studenog:** Izetbegović je ponovno izabran za predsjednika SDA.

1. **prosinca:** Održan je sastanak Heksagonale (Italija, Čehoslovačka, Mađarska, Austrija, Poljska i Jugoslavija) na kojem je donesen zaključak da SFRJ više ne postoji, a Hrvatska i Slovenija su dobile status promatrača, što je bila više nego jasna najava skorog priznanja.³³⁶
2. **prosinca:** EZ ukida sankcije RH, Makedoniji i BiH.
  - Cyrus Vance je ponovno u Beogradu razgovarao s Miloševićem i Kadijevićem, ispitujući kakvo je stanje uoči dolaska mirovnih snaga UN-a u Hrvatsku.
4. **prosinca:** Po naređenju generala JNA Pavla Strugara, pukovnik Spase Tatalović odvozi oružje i streljivo iz skladišta TO općine Mostar čime je potpuno razoružana TO Hercegovine³³⁷.
- 4./5. **prosinca:** Sabor RH donosi Zakon o zaštiti prava manjina u RH, kao ispunjavanje uvjeta EZ za dobivanje međunarodnog priznanja. Mesić, odlukom Sabora RH, 8. listopada podnosi ostavku na dužnosti i članstvo u Predsjedništvu SFRJ. Sabor prihvaća dolazak i razmještaj snaga UN-a na područje Hrvatske.
  - Nakon dvomjesečnog sudjelovanja u ratnim operacijama na području Hrvatske oko 200 srbijanskih rezervista demonstrira u Beogradu protiv rata u Hrvatskoj.
  - Tijekom razgovora Slobodana Miloševića i Borisava Jovića iskristalizirala se potreba „zamjene pripadnika JNA“ tako da se oni podrijetlom iz BiH onome i upute da bi poslužili osnivanju srpske vojske u BiH. Nalog je odmah predan Veljku Kadijeviću na izvršenje.
6. **prosinca:** Dubrovnik je izložen najsnažnijem topničko-raketnom napadu.
  - Izetbegović traži slanje mirovne misije UN-a u BiH.
  - SAD uvele gospodarski embargo svim republikama bivše SFRJ.
7. **prosinca:** Arbitražno povjerenstvo, tzv. Badinterova komisija, iznosi svoje prvo mišljenje: SFRJ je u procesu raspadanja, a postojeće Republike postaju države sljednice.
8. **prosinca:** Potpredsjednik Vlade RH dr. Mate Granić i general Andrija Rašeta u nazočnosti predstavnika promatračke misije EZ-a, veleposlanika Van Houtena te predstavnika VS UN-a veleposlanika Okune potpisuju sporazum o uvjetima povlačenja JNA iz Hrvatske.
9. **prosinca:** Neslužbeni sastanak lorda Carringtona s predsjednicima svih šest republika bivše SFRJ u Haagu. Postignut je dogovor o nastavku Konferencije o Jugoslaviji.
10. **prosinca:** General Veljko Kadijević izdaje zapovijed³³⁸ o korištenju postrojba JNA s ciljem: zaštite srpskog stanovništva, mirnog razrješenja krize u SFRJ i stvaranja uvjeta za očuvanje SFRJ za one narode koji to žele.

- Na granici s BiH, ponovno su razmijenjeni zarobljenici: Hrvatska je oslobodila 123 pripadnika JNA, a prihvatila 661 zatvorenika, uhićenog na širem području Vukovara.
  - Predsjednik Makedonije Kiro Gligorov u svom pismu Arbitražnoj komisiji EZ-a zahtijeva priznanje Makedonije kao neovisne države.
- 11. prosinca:** Cyrus Vance podnosi izvješće glavnom tajniku UN-a Perezu de Cuellaru u kojem piše da „se još nisu stekli uvjeti za dolazak mirovnih snaga UN-a“ jer još nije stupio na snagu prekid vatre što su ga potpisali predsjednici Tuđman i Milošević te general Kadijević. Zato je Glavni tajnik predložio VS UN-a donošenje odluke kojom se mirovne snage UN-a ne će uputiti u RH te zatražio odgodu procesa priznavanja novih država.³³⁹
- „Skupština srpskog naroda BiH“ donosi preporuku JNA o potrebi očuvanja teritorijalne cjelovitosti Jugoslavije³⁴⁰ i pružanja pune zaštite onima koji žele ostati u Jugoslaviji.
- 11./12. prosinca:** U Maastrichtu je potpisan sporazum o stvaranju EU. Nizozemska još uvijek vjeruje u „mogućnost stvaranja nove federacije na Balkanu“ dok Njemačka ne odustaje od priznanja Hrvatske i Slovenije.³⁴¹
- 12. prosinca:** U Karlovcu su još jednom razmijenjeni zarobljenici. Hrvatska je predala 288 neprijateljskih, a prihvatila 141 hrvatskog vojnika.
- Četiri člana saveznog Predsjedništva (koliko ih je i ostalo) produljili su vojni rok u JNA za ročnike na neodređeno vrijeme, a pričuvni sa 45 dana na 6 mjeseci.
  - Glavni tajnik UN-a Perez de Cuellar, predložio je VS UN-a donošenje odluke kojom se mirovne snage UN ne upućuju u RH te zatražio odgodu procesa priznavanja novih država.
- 13. prosinca:** Predsjednici Tuđman i Kučan su objavili da je očuvanje Jugoslavije uzrok nestabilnosti, dok bi priznanje Hrvatske i Slovenije zaustavilo eskalaciju ratnih aktivnosti.
- Njemački.mvp Hans-Dietrich Genscher poslao je pismo glavnom tajniku UN-a Perezu de Cuellaru u kojem tvrdi da su i Hrvatska i Slovenija ispunile sve uvjete za dobivanje međunarodnog priznanja.
- 15. prosinca:** Predsjednik RH dr. Franjo Tuđman upućuje pismo svjetskim državicima u kojem ih izvješćuje republike Hrvatske da preuzima obvezu poštovanja svih načela Povelje KESS-a, Pariške povelje i Povelje UN-a.
- U Bruxellesu je održana ministarska sjednica.mvp zemalja EZ. Njemačka je odlučila priznati Hrvatsku i Sloveniju čemu se „Britanija žestoko usprotivila“, optužujući Njemačku za razbijanje „duha Maastrichta“. Nizozemski.mvp Hans van den Broek je također „preuranjeno priznanje smatrao kobnim“. Tim se procjenama pridružio i lord Carrington.³⁴²

- 16. prosinca:** Island, kao prva međunarodno priznata država, priznaje Republiku Hrvatsku kao nezavisnu državu.
- Izvanredno zasjedanje ministarstvo vanjskih poslova EZ-a na kojem se donose tri deklaracije, među kojima je i "Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union".
  - Glavni tajnik UN-a Perez de Cuellar i njegov posebni izaslanik Cyrus Vance te lord Carrington, uz veliku potporu SAD-a, jako se protive donošenju odluke o priznanju Hrvatske i Slovenije.³⁴³
- 17. prosinca:** EZ utvrđuje zajedničko stajalište prema SFRJ: priznat će svaku republiku koja to zatraži i koja ispuni kriterije EZ-a.
- 19. prosinca:** Njemačka Vlada donosi odluku da će 23. prosinca donijeti odluku o međunarodnom priznanju onih republika koje to žele i koje se obvežu poštovati načela EZ-a.
- „Odlukom o proglašenju Ustava Republike Srpske Krajine“ potpisanim od „predsjednika Ustavotvorne skupštine RSK Mile Paspalja“, a ujedinjavanjem „SAO Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema“ sa „SAO Krajinom“ proglašava se nezavisnost „RSK“ i traži njezino međunarodno priznanje od Srbije i Ujedinjenih naroda.³⁴⁴ Za prvog „predsjednika RSK“ izabran je dr. Milan Babić.
  - U svom priopćenju srbijanski Parlament ne prihvaća odluke EZ-a o priznanju republika iz sastava bivše SFRJ.
- 20. prosinca:** Vatikan priznaje Hrvatsku i Sloveniju. BiH traži priznanje od EZ-a.
- Savezni premijer Ante Marković podnosi ostavku jer „ne želi prihvatiti proračun za 1992. koji naziva ratnim proračunom“.³⁴⁵
- 21. prosinca:** SDS najavljuje stvaranje Republike Srpske u BiH, najkasnije do 14. siječnja sljedeće godine.
- 22. prosinca:** U optjecaj je pušten hrvatski dinar kao prijelazna hrvatska valuta.
- Vlada RH žurnom je porukom američkom državnom tajniku Jamesu Bakeru zatražila, zbog velike opasnosti za cijeli nizvodni slijev, sprječavanje rušenja HE Peruča kod Sinja.
- 23. prosinca:** Njemačka priznaje nezavisnost Hrvatske i Slovenije. Slovenija prihvaća novi Ustav. Grčka stavlja veto na priznanje Makedonije.
- Članovi tzv. „srpske skupštine u BiH“ donose odluku o formiranju „srpske BiH“ najkasnije do 14. siječnja 1992.
- 24. prosinca:** Parlament Crne Gore odbacuje Carringtonov plan „kao neprimereno mešanje u unutrašnje stvari Jugoslavije“.³⁴⁶
- U Sarajevu je održan sastanak delegacija SSNO-a i BiH, kojem su nazočili Alija Izetbegović, Biljana Plavšić, Ejup Ganić, Stjepan Kljujić, Momčilo Krajišnik, Jure Pelivan i

Radovan Karadžić iz BiH te generali Veljko Kadijević, Blagoje Adžić, Aleksandar Vasiljević, admiral Stane Brovet i pukovnik Slobodan Jevtović u ime SSNO-a. Dogovoreno je zajedničko „angažiranje državnih organa BiH i JNA“ kako bi se spriječili eventualni međunacionalni i drugi sukobi“ te „rasformiranje svih paravojnih formacija“.³⁴⁷

25. **prosinca:** Veljko Kadijević izvještuje Slobodana Miloševića i Borisava Jovića da je već 90 posto pripadnika JNA podrijetlom iz BiH ili državljana BiH „dislocirano u BiH“, a u skladu s uputom primljenom 5. prosinca.
28. **prosinca:** Glavni tajnik UN-a Javier Perez de Cuellar i dalje tvrdi kako ne postoje uvjeti za slanje mirovnih snaga UN-a u Hrvatsku.
30. **prosinca:** Predsjednik RH dr. Tuđman ističe da se „proces priznavanja Hrvatske više ne može zaustaviti“.³⁴⁸
  - Mirko Jović, predsjednik SNO-a i zapovjednik „Belih orlova“, u Beogradu izjavljuje da će „rat završiti kad srpska vojska uđe u Zagreb“.
  - Potpredsjednik saveznog „krnjeg“ Predsjedništva Branko Kostić prijeti priznavanjem „RSK“.
31. **prosinca:** Liječnica Vesna Bosanac, ravnateljica ratne bolnice u Vukovaru koja je cijelo vrijeme agresije na Vukovar provela u bolnici, ističe: „U Vukovar ćemo se vratiti i ponovo ga izgraditi“.
  - Predsjedništvo SFRJ prihvaća „Koncept angažovanja mirovnih snaga UN u Jugoslaviji“ kakav je predložio C. Vance.
  - Nakon sjednice Predsjedništva SFRJ Veljko Kadijević, a u razgovoru s Borisavom Jovićem, Brankom Kostićem, Jugoslavom Kostićem i Sejdom Bajramovićem najavljuje podnošenje ostavke „iz zdravstvenih razloga“.

1992.:

---

1. **siječnja:** Slobodan Milošević i general Veljko Kadijević u Beogradu su potpisali „Vanceov mirovni plan“ rasporeda mirovnih snaga UN-a na području RH.
  - U 26 gradova Republike Hrvatske oglasena je zračna opasnost.
  - Boutros Boutros Ghali, egipatski diplomat, preuzeo je dužnost glavnog tajnika UN.
  - Predsjedanje EZ-om preuzeo je Portugal koji je odmah zatražio da se održavanje „Mirovne konferencije o Jugoslaviji“ prebaci iz Haaga u Bruxelles.
  - SAD od svih sukobljenih strana traže poštovanje preuzetih obveza i započinjanje istinskog dijaloga kako bi se postiglo političko rješenje krize. Jim Moody, član američkog Kongresa,

obavio je smotru četničkih postrojbe u Erdutu u pratnji Željka Ražnatovića zvanog Arkan.

2. **siječnja:** U Sarajevu su, u nazočnosti Cyrusa Vancea, sporazum o bezuvjetnom prekidu vatre potpisali ministar obrane RH Gojko Šušak i general-pukovnik JNA Andrija Rašeta. Sporazum stupa na snagu 3. siječnja u 18.00 sati. Riječ je o provedbi sporazuma koji su, u Ženevi 23. studenog 1991., potpisali predsjednik Tuđman i general Kadijević. Cyrus Vance je uvjeren u uspjeh ovog, 14-og po redu mirovnog sporazuma. Njime se na području RH stvaraju demilitarizirana područja i UNPA zone kao područja pod zaštitom UN-a.
3. **siječnja:** Načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske general zbora Anton Tus naredio je bezuvjetni prekid vatre koji stupa na snagu istoga dana u 18.00 sati.
Bez obzira na potpisano primirje, neprijateljske snage i dalje "žestoko tuku hrvatske gradove".³⁴⁹
- U Beogradu je potpisana „Konvencija o novoj Jugoslaviji“ koja je, prema riječima Radovana Karadžića, otvorena za sve one koji žele ostati u Jugoslaviji.
4. **siječnja:** JRM napustila je ratnu luku Lora u Splitu.
- Milan Babić, „predsjednik RSK“, protivi se dolasku snaga UN-a na „svoj teritorij“.
5. **siječnja:** Primirje je od petka 3. siječnja do nedjelje 5. siječnja prekršeno čak 84 puta.
6. **siječnja:** Predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman čestitao je Božić pravoslavnim vjernicima.
7. **siječnja:** Tijekom unaprijed najavljenog leta Beograd-Zagreb, u 14.10 sati na području sela Podrute (Hrvatska), srušen je, vidljivo označen, helikopter europske promatračke misije. Drugi helikopter europske promatračke misije uspio se spasiti od napada. Helikoptere je napao zrakoplov JRV, MIG 21 kojim je upravljao major Emir Šišić. U pogođenom helikopteru poginulo je svih pet osoba, četiri državljanina Republike Italije te jedan francuski. Italija je, kao odgovor, povukla veleposlanika iz Beograda u Rim na konzultacije. Zbog toga događaja koji je iskorišten kao isprika, predsjednik krnjeg Predsjedništva SFRJ Branko Kostić donio je naredbu o smjeni generala Zvonka Jurjevića s dužnosti zapovjednika RV i PVO JNA.³⁵⁰
- U Češkom Selu kod Petrinje četnici su uhitili 12 časnika europske promatračke misije.
8. **siječnja:** General armije i savezni sekretar za narodnu obranu Veljko Kadijević podnio je ostavku na tu dužnost iz „zdravstvenih razloga“ (bolovao je i liječio se zbog srčanih problema krajem travnja i početkom svibnja 1991.). Do imenovanja novog ministra obrane tu će dužnost obavljati

general-pukovnik Blagoje Adžić, načelnik Štaba vrhovne komande JNA.

- VS UN-a oštro je osudilo rušenje helikoptera promatračke misije EZ-a, dok je Rezolucijom broj 727 odobreno raspoređivanje prve skupine od 50 vojnih promatrača u bivšoj SFRJ, kao prethodnice dolasku oko 10 000 pripadnika „plavih kaciga“.

- U otvorenom pismu Slobodan Milošević optužio je Milana Babića, „predsjednika RSK“, za opstrukciju Vanceova plana. Optužio ga je i za sve posljedice koje će donijeti mogući nastavak ratnih sukoba stanovništvu „SAO Krajine“. Milošević je pozvao mjerodavne u „SAO Krajini“ da smijene Milana Babića.³⁵¹ Punu potporu u odbijanju primjene „Vanceova plana“ Milan Babić je dobio od Demokratske stranke Zorana Đinđića.³⁵²

- U Zagrebu je, na poticaj dr. Nikole Koljevića, održan susret hrvatske i delegacije Srba iz BiH.³⁵³ Sastanku su nazočili Josip Manolić, Milan Ramljak, Gojko Šušak, Zvonko Lerotić, Franjo Boras i Nikola Koljević. Cilj sastanka je, kako ga je oblikovao Nikola Koljević, pokušaj nalaženja rješenja hrvatsko-srpskih odnosa na području cijele bivše SFRJ. Koljević je istaknuo namjeru stvaranja „tripartitne zajednice u BiH s posebnim i zajedničkim institucijama“ (odnosno konfederacije triju konstitutivnih jedinica). Istovremeno je predsjednik Tuđman, koji se povremeno pridruživao razgovorima, tražio da se prestane s napadima na Hrvatsku s područja Bosne i Hercegovine.

9. siječnja: U nastavku Mirovne konferencije, u Bruxellesu je zaključeno da je priznanje Hrvatske i Slovenije gotova stvar. Slobodan Milošević, pokušavajući odgoditi donošenje odluke o priznanju, traži da se Mirovna konferencija o Jugoslaviji preseli u UN.

- Predsjednik Tuđman javno izjavljuje kako je s Miloševićem postigao dogovor o tome da „pitanje Srba u Hrvatskoj jeste pitanje manjina, a ne teritorija“. Milošević nikad nije negirao tu izjavu predsjednika Tuđmana.³⁵⁴

- „Skupština srpskog naroda u BiH“ proglasila je, na sjednici u Sarajevu, „Republiku srpskog naroda u Bosni i Hercegovini kao federalnu jedinicu Jugoslavije“.³⁵⁵

10. siječnja: Postrojbe JNA sastavljene od Crnogoraca, koje su napadale grad Dubrovnik i dubrovačko zaleđe, počinju se povlačiti prema Crnoj Gori. Prema svjedočenjima pripadnika tih postrojba, u vojne knjižice im je vrijeme provedeno u agresiji na Hrvatsku upisano kao ratni staž.³⁵⁶

- Vijeće ministara EZ-a donijelo je odluku o ukidanju gospodarskih sankcija protiv Crne Gore zbog „doprinosa stvaranju neophodnih uvjeta za nastavak rada Konferencije o Jugoslaviji“.³⁵⁷

- Na sastanku u Beogradu Radovan Karadžić prenosi Slobodanu Miloševiću sadržaj zagrebačkog razgovora Nikole Koljevića.³⁵⁸
  - Na dužnost zapovjednika (*de facto* od 4. siječnja) novouspostavljene „Druge vojne oblasti JNA sa sedištem u Sarajevu, koja je obuhvatala prostore zapadne Slavonije, Banije, Korduna, Like, Kninske krajine (sa izlaskom na more) i Bosne i Hercegovine“³⁵⁹ postavljen je general Milutin Kukanjac, dotadašnji zapovjednik 3. vojne oblasti JNA (kojoj je sjedište bilo u Skoplju).
11. **siječnja:** Nikola Koljević u razgovoru s Franjom Borasom prenosi stajalište Slobodana Miloševića koji se ne slaže s predloženim načinom unutarnjeg i vanjskog uređenja BiH.³⁶⁰
    - Skupština muslimanskog nacionalnog vijeća Sandžaka traži poseban status unutar Srbije.
  12. **siječnja:** U Pečuhu (Mađarska) postignut je dogovor između Hrvatske vojske i JNA o uspostavi stalne veze radi brzog rješavanja svih spornih pitanja. Sjedište časnika za vezu JNA u Zagrebu će biti u Hotelu „I“. Hans van der Broek, nizozemski mvp, nakon ministarskog sastanka EZ-a istaknuo je da, prema izvješću Arbitražne komisije, Hrvatska u dovoljnoj mjeri ne udovoljava zahtjevima za zaštitu ljudskih prava manjina.
    - Milan Babić odgovara otvorenim pismom Slobodanu Miloševiću na njegovo otvoreno pismo. Babić u svom pismu ističe opravdani strah koji Srbi imaju od „hrvatskih neonacističkih agresora“ stoga ne žele prihvatiti Vanceov plan.³⁶¹
  13. **siječnja:** Sveta Stolica priznala je Republiku Hrvatsku.
    - Počela je dvodnevna, 23. zajednička sjednica svih vijeća Hrvatskog sabora na kojoj su doneseni zaključci o međunarodnom priznanju Republike Hrvatske i dolasku mirovnih snaga UN“.³⁶²
    - Predsjednik Tuđman, u pismenom obliku, izvješćuje Roberta Badintera, predsjednika Arbitražne komisije, o hrvatskoj spremnosti za prihvaćanjem svih odredaba Carringtonova plana kako bi Hrvatska bila priznata.
  14. **siječnja:** San Marino priznao je Republiku Hrvatsku. U Zagrebu je otvoreno veleposlanstvo Savezne Republike Njemačke. Prvi veleposlanik je dr. Horst Veisel.
  15. **siječnja:** Hrvatska je uspostavila diplomatske odnose s Njemačkom.
    - Isti dan RH su priznale i ostale članice EZ-a, ali i neke druge države: Francuska, Austrija, Velika Britanija, Italija, Australija, Španjolska, Nizozemska, Kanada, Mađarska, Poljska, Belgija, Danska, Bugarska, Norveška, Švicarska, Malta, Grčka, Luksemburg, Portugal. Već prije Republiku Hrvatsku priznale su i: Vatikan, Slovenija, Češka i Slovačka, Estonija, Irska,

Island, Latvija, Litva, Slovenija, Švedska, San Marino i Ukrajina.

- Arbitražna, tzv. Badinterova, komisija, u svom „Mišljenju o ispunjavanju uvjeta za priznavanje pojedinih jugoslavenskih republika“, zauzela je stajalište da su „granice republika bivše države zaštićene međunarodnim pravom“. Istaknuto je da samo Slovenija i Makedonija u potpunosti ispunjavaju sve uvjete, dok Republika Hrvatska treba uskladiti svoj Ustavni zakon o pravima manjina jer „srpska populacija u RH i BiH ima pravo uživati u svim pravima koja pripadaju manjinama i etničkim zajednicama, a prema međunarodnim zakonima i u skladu s odredbama nacrtu Konvencije Mirovne konferencije o Jugoslaviji“ (mišljenje broj 2). Priznanje BiH je ujedno i uvjetovano rezultatima referenduma koji se tek treba održati.³⁶³

- Regionalni odbor SK-PJ s područja Bosanske krajine traži od jugoslavenskog odbora SK-PJ naoružanje za 5150 osoba koje su angažirali iz reda svojih članova i simpatizera zbog formiranja oružanih postrojba³⁶⁴ s ciljem „zaštite interesa srpskog naroda u BiH“.

Bilješke

---

1. Dejan Jović, 2003., str. 284
2. Branko Mamula, 2000., str. 76.
3. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 20
4. Ivan Stambolić, 1995., str. 118
5. Dobrica Ćosić, 2002., <http://www.novosti.co.yu/vest.php?vest=37&rubrika= Feljton>
6. Ivan Stambolić, 1995., str. 130
7. Branko Mamula, 2000., str. 99
8. "Nin", tjednik, broj 2543 od 23. rujna 1999., intervju, Boško Krunic, <http://www.nin.co.yu/arhiva/2543/13.html>
9. Ivan Stambolić, 1995., 17, str. 19
10. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str 21
11. Milorad Tomanić, 2001., str. 21
12. Miroslav Šolević, Kosta Bulatović i Boško Budimirović su od 1981., preko udruge "Božur", neumorni organizatori protualbanskih aktivnosti na Kosovu i Srbiji. Time su privukli pažnju političke vlasti, oporbe, ali i SDB koja ih je stavila pod mjere. Bulatović je čak i uhićen 2. travnja 1986. u Kosovu Polju. Nekoliko mjeseci nakon Bulatovićeva izlaska kreću u Beograd na sastanak s Vukom Draškovićem koji ih pak vodi Dobrici Ćosiću. Sutradan ih, na nagovor Dobrice Ćosića, prima tadašnji predsjednik Predsjedništva SR Srbije Dušan Čkrebić koji im daje punu potporu i zaštitu.
13. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 47
14. Veljko Kadijević, 1993., str. 60
15. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 22
16. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 22
17. Osim Branka Horvata i Žarka Puhovskog, osnivači i neki od vodećih ljudi UJDI-a

- (organizacije kojoj je cilj bio spašavanje Jugoslavije) s područja cijele SFRJ su: Milorad Pupovac, Nebojša Popov, Svetlana Slapšak, Veton Suroi, Ratimir Tanić, Fehmi Agani, Predrag Matvejević, Vladimir Milčin, Dragan Čović, Vesna Pešić, Tibor Varadi, Jug Grizelj, Radmila Mileusnić, Miroslav Simić, Aleksandar Tijanić, Nada Perišić, Slobodanka Nedović, Miodrag Milić, Ivan Đurić, Miodrag Vlahović i drugi.
18. Zdravko Gavran, 1992., str. 15
  19. Zdravko Gavran, 1992., str. 22, prema intervju S. Goldsteina, objavljenom u tjedniku "Start", 27. svibnja 1989.
  20. Srđan Radulović, 1996., str. 11
  21. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994.
  22. Hrvatski informativni centar, 1998.; Dejan Jović, 2003., str. 454
  23. Veljko Kadijević, 1993., str. 106
  24. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 57
  25. Članovi prethodnog saziva Predsjedništva SFRJ bili su: Boris Kreigher (Slovenija), Josip Vrhovec (Hrvatska), Branko Mikulić (nakon Mikulićevevog izbora za saveznog premijera, član Predsjedništva postao je Raif Dizdarević (BiH), Nikola Ljubičić (Srbija), Veselin Đuranović (Crna Gora), Lazar Mojsov (Makedonija), Stevan Vlačković (Vojvodina), Sinan Hasani (Kosovo).
  26. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 23
  27. Hrvatski informativni centar, 1998.
  28. Borisav Jović, 1996., str. 32
  29. Hrvatski informativni centar, 1998.
  30. Borisav Jović, 1996., str. 42-43
  31. Borisav Jović, 1996. ., str. 45
  32. Prema kazivanju Veljka Kadijevića (str. 120), vrh JNA i ŠVK JNA morao je održavati "dvojni komunikaciju sa Predsjedništvom SFRJ" jer "su pojedini njegovi članovi aktivno radili na razbijanju Jugoslavije i bili veliki neprijatelji JNA". Stoga su podrobno i o svemu informirali samo one "njegove članove koji su radili za Jugoslaviju".
  33. Branko Mamula, 2000., str. 292
  34. Borisav Jović, 1996., str. 49
  35. Borisav Jović, 1996., str. 55-56
  36. Hrvatski informativni centar, 1998.
  37. Borisav Jović, 1996., str. 68-69
  38. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić 1994., str. 24
  39. Borisav Jović, 1996., str. 83
  40. Hrvatski informativni centar, 1998.
  41. Dejan Jović, 2003., str. 52
  42. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 24
  43. Borisav Jović, 1996., str. 86
  44. Ministarstvo informiranja RH, Dnevni pregled, 1991.
  45. Borisav Jović, 1996., str. 88
  46. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 70
  47. Borisav Jović, 1996., str. 94
  48. Srđan Radulović, 1996., str. 12
  49. Branko Mamula, 2000., str. 207
  50. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 25

51. Borisav Jović, 1996., str. 108
52. Borisav Jović, 1996., str. 113-114
53. Borisav Jović, 1996.
54. Branko Mamula, 2000, str. 188. i 189.
55. Dejan Jović, 2003., str. 479
56. Borisav Jović, 1996., str. 125
57. Borisav Jović, 1996., str. 131
58. Alija Izetbegović, 2001., str. 68-69
59. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 26
60. Mile S. Dakić, 2002.
61. Hrvatski informativni centar, 1998.
62. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 26
63. Borisav Jović, 1996., str. 142
64. Borisav Jović, 1996., str. 152
65. Borisav Jović, 1996., str. 154
66. Mile S. Dakić, 2002.
67. Borisav Jović, 1996., str. 161
68. Hrvatski informativni centar, 1998
69. Srđan Radulović, 1996., str. 125-126
70. Borisav Jović, 1996., str. 162-163
71. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje Milana Babića 4. prosinca 2002.,
<http://www.un.org/icty/transe54/021204ED.htm>
72. Srđan Radulović, 1996., str. 19
73. Ministarstvo informiranja RH, Dnevni pregled, 1991
74. Borisav Jović, 1996., str. 173
75. Borisav Jović, 1996., str. 176-177
76. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994
77. Hrvatski informativni centar, Zagreb, 1998
78. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 27
79. Zdravko Gavran, 1992., str. 59
80. Borisav Jović, 1996., str. 188-190
81. Srđan Radulović, 1996., str. 21-22
82. Borisav Jović, 1996., str. 191-194
83. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 27
84. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje Milana Babića 25. studenoga 2002.,
<http://www.un.org/icty/transe54/021125ED.htm>
85. Srđan Radulović, 1996., str. 22
86. Borisav Jović, 1996., str. 198-199.
87. Borisav Jović, 1996., str. 201
88. Borisav Jović, 1996., str. 201
89. Borisav Jović, 1996., str. 202
90. Smilja Avramov, 1997, str. 161
91. Borisav Jović, 1996., str. 205
92. Borisav Jović, 1996., str. 206
93. Borisav Jović, 1996., str. 208
94. Borisav Jović, 1996., str. 217
95. Borisav Jović, 1996., str. 218

96. "Dani", <http://www.bhdani.com/arhiva/112/inter.htm>
97. Branko Mamula, 2000., str. 191
98. Branko Mamula, 2000., str. 191
99. B 92, http://www.b92.net/intervju/07_09_mirkovic.shtml
100. "Nezavisna svetlost", <http://www.svetlost.co.yu/arhiva/2000/273/273-6.htm>
101. Miloš Mirković, 2003., <http://www.novosti.co.yu/vest.php?vest=303&rubrika=Feljton>
102. Milorad Tomanić, 2001., str. 27, str. 29
103. Miloš Mirković, 2003., <http://www.novosti.co.yu/vest.php?vest=303&rubrika=Feljton>
104. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 100
105. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 29
106. Stevanović je pripadnik MUP-a Srbije, ali u uskoj vezi s Upravom bezbednosti JNA, kojoj je zadaća bila organizacija naoružavanja lokalnih Srba.
107. Borisav Jović, 1996., str. 230
108. U izradi Ustava, članstvom u Ustavotvornoj komisiji, sudjelovalo je 229 osoba iz svih područja društvenog života.
109. Izvješća hrvatskog Sabora, 1992.
110. Borisav Jović, 1996., str. 233
111. Hrvatski informativni centar, 1998.
112. Borisav Jović, 1996., str. 239
113. Hrvatski informativni centar, 1998.
114. Borisav Jović, 1996., str. 246
115. Alija Izetbegović, 2001., str. 87
116. Mile S. Dakić, 2002.
117. Vojislav Šešelj, 2003.
118. Borisav Jović, 1996., str. 247
119. Borisav Jović, 1996., str. 254
120. Borisav Jović, 1996., str. 255
121. Smilja Avramov, 1997, str. 138
122. Borisav Jović, 1996., str. 256-257
123. Ministarstvo informiranja RH, Dnevni pregled, 1991.
124. Muhamed Filipović, Nijaz Duraković, 2002., str. 172
125. Mile S. Dakić, 2002.
126. Hrvatski informativni centar, 1998
127. Veljko Kadijević, 1993., str. 111-112
128. Miloš Mirković, 2003., <http://www.novosti.co.yu/vest.php?vest=303&rubrika=Feljton>
129. Ministarstvo informiranja RH, Dnevni pregled, 1991.
130. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 105
131. Alija Izetbegović, 2001., str. 91
132. Borisav Jović, 1996., str. 258
133. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 107
134. Miloš Mirković, 2003., <http://www.novosti.co.yu/vest.php?vest=304&rubrika=Feljton>
135. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 102
136. Mile S. Dakić, 2002.

137. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 32
138. Zdravko Gavran, 1992., str. 49-50
139. Borisav Jović, 1996., str. 262
140. Ministarstvo informiranja RH, Dnevni pregled, 1991.
141. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 32
142. Alija Izetbegović. 2001, str. 91
143. Hrvatski informativni centar, 1998
144. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 33
145. Dobrica Ćosić, 2002., <http://www.novosti.co.yu/vest.php?vest=44&rubrika= Feljton>
146. Dobrica Ćosić, 2002., <http://www.novosti.co.yu/vest.php?vest=45&rubrika= Feljton>
147. Zdravko Gavran, 1992., str. 50
148. Borisav Jović, 1996., str. 274
149. Borisav Jović, 1996., str. 276-278
150. Hrvatski informativni centar, 1998
151. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 34
152. Hrvatski informativni centar, 1998
153. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 34
154. Smilja Avramov, 1997., str. 142
155. Borisav Jović, 1996., str. 283-285
156. Milorad Tomanić, 2001., str. 35
157. Borisav Jović, 1996., str. 286-294, Branko Mamula, 2000., str. 33
158. Borisav Jović, 1996., str. 296
159. Borisav Jović, 1996., str. 297-306
160. Milorad Tomanić, 2001., str. 40
161. Milorad Tomanić, 2001., str. 37
162. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 119-120
163. Zdravko Gavran, 1992.
164. Michael Libal, 2004.
165. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 35
166. Hrvatski informativni centar, 1998.
167. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 124
168. Srđan Radulović, 1996., str. 31, prema intervjuu danom beogradskom tjedniku "Nin" od 18. prosinca 1992.; Milorad Tomanić, 2001., str. 93
169. RFE-RL, Interview, Borisav Jović, 2004., <http://www.danas.org/svjedoci/html/BorisavJovic.html>
170. Milorad Tomanić, 2001., str. 39, str. 59
171. Mile S. Dakić, 2002.
172. Hrvatski informativni centar, 1998
173. Mile S. Dakić, 2002.
174. Srđan Radulović, 1996., str. 133
175. Borisav Jović, 1996., str. 314-316
176. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 35
177. Smilja Avramov, 1997., str. 140
178. Smilja Avramov, 1997., str. 140
179. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 36

180. Smilja Avramov, 1997., str. 140
181. Hrvatski informativni centar, 1998
182. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 36
183. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 36
184. U svojoj izjavi danoj ICTY-u dana 23. listopada 2003. (strana 28028 sudskog spisa, <http://www.un.org/icty/transe54/031023ED.htm>), a prilikom svjedočenja kao svjedok optužbe u procesu protiv S. Miloševića, Ante Marković daje do znanja kako je on izravno sudjelovao u stvaranju "kompromisnog prijedloga" koji su na sastancima predsjednika republika zastupali Alija Izetbegović i Kiro Gligorov.
185. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 36
186. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 36
187. Smilja Avramov, 1997, str. 173
188. Franjo Boras, 2002., str. 74-75
189. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 37
190. Branko Mamula, 2002., str. 176: YUTEL je od JNA dobio svu tehničku opremu, te pomoć u dobivanju frekvencije. Te je aktivnosti, dajući jedan potpuni TV sustav s predajnicima, na strani JNA vodio tadašnji pomoćnik ministra za političko-pravne poslove general Marko Negovanović.
191. Borisav Jović, 1996., str. 321-322
192. Po tada važećem ustavu SFRJ, u dva članka navedene su dvije pravne tvrdnje načina izbora predsjedavajućeg saveznog Predsjedništva. U jednom članku navodi se da se Predsjednik "proglašava", dok se u drugom navodi da se ipak "bira" iz reda članova Predsjedništva. Srpski članovi Predsjedništva nisu osporavali pravo da predstavnik Republike Hrvatske bude izabran, ali su tražili neko drugo ime, neku drugu osobu koja bi, po njihovu mišljenju, odgovarala toj dužnosti. Pravi je cilj pak bio blokiranje rada saveznog Predsjedništva, čime se ponovo stvaraju ustavni i zakonski uvjeti vojnom vrhu neophodni za izvođenje vojnog udara.
193. Stjepan Šiber, 2000., str. 13
194. Adil Zulfikarpašić i drugi, 1995., str. 79
195. Borisav Jović, 1996., str. 325
196. Hrvatski informativni centar, 1998
197. Hrvatski informativni centar, 1998
198. Hrvatski informativni centar, 1998
199. Michael Libal, 2004.
200. Borisav Jović, 1996., str. 328-336
201. Hrvatski informativni centar, 1998
202. Hrvatski informativni centar, 1998
203. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 38
204. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 38
205. Alija Izetbegović, 2001., str. 95
206. Borisav Jović, 1996., str. 338
207. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994.
208. Michael Libal, 2004.
209. Hrvatski informativni centar, 1998
210. "SFRJ se danas nalazi između realne mogućnosti da pronađe mirno i demokratsko rješenje za izlazak iz krize i opasnosti da dođe do takvih unutrašnjih sukoba, čije se različite posljedice mogu reflektovati i izvan njenog užeg geopoliti-

- tičkog prostora. Jer, što bi se dogodilo u slučaju raspada Jugoslavije? Osnovna hipoteza je da bi nastale države koje bi bile ne samo u stalnom međusobnom konfliktu, već bi i svaka od njih bila iznutra etnički potrešena. Svaka bi bila onesposobljena da bude istinski demokratska i evropski kvalificirana. Sve zajedno bile bi tempirana bomba u srcu Evrope, ako već i prije toga ne bi pokrenule lančanu reakciju na kontinentu na kojem već tinja 46 potencijalno opasnih etničkih sukoba."
211. Narodne novine, 20. lipnja 1991.
212. Momir Bulatović, 2004., str. 17
213. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 39
214. Michael Libal, 2004.
215. Sabor Republike Hrvatske 1990-1992."; Izviješća hrvatskog Sabora, Zagreb 1992.
216. Hrvatski informativni centar, 1998
217. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 151
218. Hrvatski informativni centar, 1998
219. Dobrica Ćosić: "Jugoslavija je, Slobodane, tročlana državna zajednica. Dva člana su istupila - Hrvatska i Slovenija. Ostala je Srbija. A što smo mi komunisti proizveli još nekoliko nacija, to je naš problem. Država stvorena ujedinjenjem Srba, Hrvata i Slovenaca više ne postoji". Dobrica Ćosić, 2002., <http://www.novosti.co.yu/vest.php?vest=47&rubrika=Fejton>
220. To i nije bila intervencija u pravom smislu. JNA je krenula izvršiti zadaću preuzimanja nadzora nad graničnim prijelazima SFRJ. Gotovo da i nisu imali namjeru djelovati po ciljevima svojim sredstvima jer su očekivali da će sama demonstracija sile dovesti do mirnog preuzimanja nadzora nad graničnim prijelazima. Pravi je smisao ovog djelovanja JNA bio pokušaj da se Hrvatska otvoreno stavi na slovensku stranu, a što je posebno zagovarao general Martin Špegelj, objavi rat JNA te postane relativno lak i brz plijen brojnih, dobro opremljenih i obučanih postrojba JNA koje su se već nalazile na području RH, ali i koje su, u proteklih nekoliko dana, s područja BiH i Srbije dovedene na vanjske granice Republike Hrvatske. Tijekom cijelog sukoba postojala je komunikacija vojnog vrha JNA u Sloveniji (generali Kolšek, Vidmar, Rašeta) i slovenskog političkog vodstva (Kučan, Janša, Bavčar).
221. Veljko Kadijević, 1993., str. 117-119
222. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 40
223. Borisav Jović, 1996., str. 383
224. Mile S. Dakić, 2002.
225. Michael Libal, 2004.
226. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 154
227. Admiral Branko Mamula je umirovljeni bivši savezni sekretar za narodnu obranu SFRJ (u mandatu prije Kadijevića), general Blagoje Adžić je načelnik Štaba vrhovne komande JNA, admiral Stane Brovet je Kadijevićev zamjenik, general Aleksandar Vasiljević je šef KOS-a, general Marko Negovanović je član ŠVK zadužen za idejni rad, pukovnik Vuk Obradović je glasnogovornik SSNO-a.
228. Branko Mamula, 2000., str. 213
229. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 158
230. Borisav Jović, 1996., str. 349-350
231. Hrvatski informativni centar, 1998.

232. Momir Bulatović, 2004., str. 67
233. Adil Zulfikarpašić, 1995, str. 102
234. David Owen, 1998., str. 66-68.
235. Muhamed Filipović, Nijaz Duraković, 2002., str. 275-281
236. Adil Zulfikarpašić i drugi, 1995., str. 104
237. Adil Zulfikarpašić i drugi, 1995., str. 109-110
238. Alija Izetbegović, 2001.
239. Mile Dedaković - Jastrebo, Alenka Mirković-Nadž, Davor Runtić, 1997.
240. Borisav Jović, 1996., str. 367
241. Zdravko Tomac, 2003.
242. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994.
243. Muhamed Filipović, Nijaz Duraković, 2002., str. 283
244. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 42
245. Dobrica Ćosić, 2002., <http://www.novosti.co.yu/vest.php?vest=49&rubrika=Feljton>
246. Stjepan Šiber, 2000., str. 15
247. Iako su početni rezultati djelovanja hrvatskih sigurnosnih službi upozoravali da se radi o srbijanskim aktivnostima kojima je cilj proglašavanje nove hrvatske vlasti proustaškom i fašističkom, Josip Manolić te podatke nije prihvaćao, već je uporno tvrdio da je riječ o akciji koju su organizirali članovi "hrvatske ekstremne emigracije". Tijekom svjedočenja na ICTY-u, u procesu protiv Slobodana Miloševića, bivši visoko pozicionirani djelatnici 2. odjela KOG-a sa sjedištem u Zemunu, Mustafa Čandić (svjedočio 31.10.2002. i 11.11.2002.) i Slobodan Lazarević (svjedočio 11.11.2002.) potvrđeno je da je KOG iz Zemuna, a u okviru djelovanja grupe "Labrador" i operacije "Opera" (odnosno "Opera-orijentis"), izvela ne samo tu akciju, već i niz drugih kojima je cilj bio destabilizacija Republike Hrvatske kako na unutarnjem tako i na vanjsko - političkom planu. Osim što su izvršili te napade, minirali su i prugu Zagreb-Beograd kod Vinkovaca, prugu Glina-Vojnić, krivotvorili tehničkim sredstvima razgovore generala Tusa i pukovnika Mile Dedakovića, montirali snimke ubijenih Hrvata kao snimke "poklanih Srba" i slično. Glavni planeri i izvršitelji su: Slobodan Rakočević, Ivan Sabolović, Čedo Knežević, Radenko Radojčić zvan Ljudevit (koji je organizirao postavljanje eksplozivnih naprava u Zagrebu kao i skrivanje većih količina eksploziva na tajnim mjestima na području Zagreba) i Slavko Malobabić (zadnja dvojica bili su zaposleni u stručnim službama SKH-SDP).
248. Stjepan Šiber, 2000., str. 16
249. Srđan Radulović, 1996., str. 35
250. Michael Libal, 2004.
251. Srđan Radulović, 1996., str. 36
252. Hrvatski informativni centar, 1998
253. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 43
254. Vojislav Šešelj, 2003.
255. Hrvatski informativni centar, Zagreb, 1998
256. Michael Libal, 2004.
257. Borisav Jović, 1996., str. 382-383
258. Smilja Avramov, 1997., str. 161
259. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje Milana Babića 22. studenoga 2002.,

- <http://www.un.org/icty/transe54/021122IT.htm>
260. Miloš Mirković, 2003., <http://www.novosti.co.yu/vest.php?vest=301&rubrika=Feljton>
261. Smail Čekić, 1994., str. 211-212
262. Smilja Avramov, 1997., str. 149
263. Stjepan Šiber, 2000., str. 17, str. 19
264. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje Milana Babića 22. studenoga 2002., <http://www.un.org/icty/transe54/021122IT.htm>
265. Borisav Jović, 1996., str. 384
266. Borisav Jović, 1996., str. 384
267. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 186
268. David Owen, 1998.
269. Michael Libal, 2004.
270. Mile S. Dakić, 2002.
271. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994.
272. Franjo Boras, 2002., str. 76
273. Davor Domazet - Lošo, 2002.
274. Michael Libal, 2004.
275. Smail Čekić, 1994., str. 40
276. Najvjerojatnije se radi o ciljevima navedenim u planu JNA za rušenje vlasti u Hrvatskoj, poznatom pod nazivom "Ram", kao i njegovim dopunama "Kupa" i "Drina", koje detaljnije obuhvaćaju djelovanje JNA, kao i spregu srbijanskih i lokalnih srpskih paravojnih grupa/postrojba na području Hrvatske i BiH
277. Borisav Jović, 1996., str. 386
278. Smail Čekić, 1994., str. 152
279. Borisav Jović, 1996., str. 387
280. Borisav Jović, 1996., str. 388
281. Hrvatski informativni centar, 1998.
282. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje Dobrile Gajić-Glišić, <http://www.un.org/icty/transe54/031021ED.htm>, <http://www.un.org/icty/transe54/031022ED.htm>
283. Smail Čekić, 1994., str. 97
284. Hrvatski informativni centar, 1998.
285. Veseljko Koprivica, 1996., str. 31
286. Smilja Avramov, 1997., str. 244
287. Srđan Radulović, 1996., str. 53
288. Smilja Avramov, 1997., str. 243
289. Veseljko Koprivica, 1996. str. 44
290. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje Milana Babića 25. studenoga 2002., <http://www.un.org/icty/transe54/021125ED.htm>
291. Nijaz Duraković, 1993., str. 189
292. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje Dobrile Gajić-Glišić, <http://www.un.org/icty/transe54/031021ED.htm>, <http://www.un.org/icty/transe54/031022ED.htm>
293. Michael Libal, 2004.
294. Alija Izetbegović, 2001., str. 95
295. Borisav Jović, 1996., str. 392

296. Hrvatski informativni centar, 1998.
297. Sabor Republike Hrvatske 1990-1992.; Izviješća hrvatskog Sabora, Zagreb 1992.
298. Mile Dedaković - Jastrebovi, Alenka Mirković-Nađ, Davor Runtić, 1997.
299. Mile Dedaković - Jastrebovi, Alenka Mirković-Nađ, Davor Runtić, 1997.
300. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje Milana Babića 21. studenoga 2002., <http://www.un.org/icty/transe54/021121ED.htm>
301. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 213
302. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 214
303. Milorad Tomanić, 2001., str. 62
304. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 190
305. Mile Dedaković - Jastrebovi, Alenka Mirković-Nađ, Davor Runtić, 1997.
306. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje generala Aleksandra Vasiljevića 5. veljače 2003., <http://www.un.org/icty/transe54/030205ED.htm>
307. Momir Bulatović, 2004., str. 60
308. Sastanku su nazočili: Slobodan Milošević, Branko Kostić, Borisav Jović, Sejdo Bajramović, Jugoslav Kostić, Milan Babić, Radovan Karadžić, predsjednik Skupštine Srbije, predsjednik SANU-a, drugi predstavnici "SAO Krajine" iz Hrvatske te Republike Srpske iz BiH.
309. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje Milana Babića dana 21. studenoga 2002. godine, <http://www.un.org/icty/transe54/021121ED.htm>
310. Smail Čekić, 1994., str. 270-272
311. Borisav Jović, 1996., str. 402-403
312. Vojislav Šešelj, 2003.
313. Borisav Jović, 1996., str. 405-406
314. Smilja Avramov, 1997., str. 280
315. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje Milana Babića 21. studenoga 2002., <http://www.un.org/icty/transe54/021121ED.htm>
316. Hrvatski informativni centar, 1998.
317. Milorad Tomanić, 2001., str. 65
318. Mile Dedaković - Jastrebovi, Alenka Mirković-Nađ, Davor Runtić, 1997
319. Michael Libal, 2004.
320. Dobriča Gajić-Glišić, 1992.
321. Michael Libal, 2004.
322. Stjepan Šiber, 2000., str. 20
323. Veljko Kadijević, 1993., str. 131-133
324. Michael Libal, 2004.
325. Sabor Republike Hrvatske 1990-1992.; Izviješća hrvatskog Sabora, Zagreb 1992.
326. Stjepan Šiber, 2000., str. 20
327. Mile Dedaković-Jastrebovi, Alenka Mirković-Nađ, Davor Runtić, 1997
328. Dobriča Gajić-Glišić, 1992., str. 262-266
329. Smail Čekić, 1994., str. 275-277
330. Mile S. Dakić, 2002.
331. Dobriča Gajić-Glišić, 1992., str. 267
332. Michael Libal, 2004.
333. Milorad Tomanić, 2001., str. 61

334. Zdravko Gavran, 1992.
335. Hrvatski informativni centar, 1998.
336. Michael Libal, 2004.
337. Stjepan Šiber, 2000., str. 23
338. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje generala Aleksandra Vasiljevića 5. vjelače 2003., <http://www.un.org/icty/transe54/030205ED.htm>
339. Hrvatski informativni centar, 1998.
340. Smail Čekić, 1994., str. 169
341. Hrvatski informativni centar, 1998.
342. Laura Silber i Allan Little, 1996., str. 194-195
343. Michael Libal, 2004.
344. Srđan Radulović, 1996., str. 139
345. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 48
346. Smilja Avramov, 1997., str. 150
347. Smilja Avramov, 1997., str. 249
348. Hrvatski informativni centar, 1998.
349. Hrvatski informativni centar, 1998.
350. Emir Šišić uhićen je dana 9. svibnja 2002. u Mađarskoj. Izručen je Republici Italiji gdje je osuđen na 15 godina zatvora. U Hrvatskoj je zbog istog djela, ali u odsutnosti, osuđen na 20 godina zatvora.
351. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje Milana Babića 21. studenoga 2002., <http://www.un.org/icty/transe54/021121ED.htm>
352. Milorad Tomanić, 2001., str. 131
353. Franjo Boras, 2002., str. 83
354. Smilja Avramov, 1997., str. 164
355. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 49
356. Veseljko Koprivica, 1996., str. 181.
357. Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić, 1994., str. 49
358. Franjo Boras, 2002., str. 85
359. www.nin-co.yu/2000-01/06/11015.html
360. Franjo Boras, 2002., str. 85
361. ICTY, suđenje S. Miloševiću, svjedočenje Milana Babića 25. studenoga 2002., <http://www.un.org/icty/transe54/021125ED.htm>
362. Sabor Republike Hrvatske 1990-1992.; Izviješća hrvatskog Sabora, Zagreb 1992.
363. Hrvatski informativni centar, 1998., Slobodanka Kovačević-Putnik Dajić 1994.
364. Smail Čekić, 1994., str. 219

Popis kratica

AP	Autonomna pokrajina (Kosovo i Metohija, odnosno Vojvodina)
APZB	Autonomna pokrajina Zapadna Bosna BiH Bosna i Hercegovina
CK SKJ	Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije
DA	Demokratska alternativa (Srbija)
DEMOS	Demokratska opozicija Slovenije
DEPOS	Demokratski pokret Srbije
DPS	Demokratska partija socijalista (Crna Gora)
DS	Demokratska stranka (u Srbiji)
DSS	Demokratska stranka Srbije
EK	Europska komisija
EU	Europska unija
EZ	Europska zajednica
FYRoM	Former Yugoslav Republic of Macedonia
GK SK Prištine	Gradski komitet Saveza komunista Prištine
HB	Herceg Bosna
HDS	Hrvatska demokratska stranka
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica
HE „Peruča“	Hidroelektrana „Peruča“
HINA	Hrvatska informativna novinska agencija
HKDS	Hrvatska kršćansko-demokratska stranka
HSLŠ	Hrvatska socijalno-liberalna stranka
HSS	Hrvatska seljačka stranka
HV	Hrvatska vojska
ICTY	International Crime Tribunal for former Yugoslavia
JNA	Jugoslavenska narodna armija
JRM	Jugoslavenska ratna mornarica
JRV	Jugoslavensko ratno vazduhoplovstvo
K JNA	Korpus JNA

KESS	Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji
KNS	Koalicija narodnog sporazuma (u Hrvatskoj)
KOG	Kontraobavještajna grupa
KOS	Kontraobavještajna služba
MBO	Muslimanska bošnjačka organizacija
MTS	materijalno-tehnička sredstva
MUP RH	Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske
mvp	ministar vanjskih poslova
MVP	Ministarstvo vanjskih poslova
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NBJ	Narodna banka Jugoslavije
ONO i DSZ	Općenarodna obrana i društvena samozaštita
OS	Oružane snage
OSCE	Organization for Security and Cooperation in Europe
PRH	Predsjednik Republike Hrvatske
RH	Republika Hrvatska
RS	Republika Srpska (BiH)
RSK	Republika Srpska Krajina
RŠ TO	Republički štab Teritorijalne obrane
SAD	Sjedinjene Američke Države
SANU	Srpska akademija nauka i umetnosti
SAO	Srpska autonomna oblast
SDA	Stranka demokratske akcije (BiH)
SDS	Srpska demokratska stranka
SDSH	Socijal-demokratska stranka Hrvatske
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SIV	Savezno izvršno vijeće
SK BiH	Savez komunista Bosne i Hercegovine
SKH-SDP	Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena
SKJ	Savez komunista Jugoslavije
SK-PJ	Savez komunista-Pokret za Jugoslaviju
SKV	Savez komunista Vojvodine
SNO	Srpska narodna obnova
SNP	Socijalistička narodna partija (Crna Gora)
SNS	Srpski nacionalni savet
SNV	Srpsko nacionalno vijeće
SO Knin	Skupština općine Knin
SPC	Srpska pravoslavna crkva
SPO	Srpski pokret obnove
SPS	Socijalistička partija Srbije
SRJ	Savezna Republika Jugoslavija
SRS	Srpska radikalna stranka

SSNO	Savezni sekretarijat za narodnu odbranu
SSOJ	Savez socijalističke omladine Jugoslavije
SSRNH	Savez socijalističkog radnog naroda Socijalističke Republike Hrvatske
SSRNSlo	Savez socijalističkog radnog naroda Socijalističke Republike Slovenije
SSRNSr	Savez socijalističkog radnog naroda Socijalističke Republike Srbije
SSUP	Savezni sekretarijat unutrašnjih poslova
SUP SR	Sekretarijat unutrašnjih poslova Socijalističke Republike Srbije
ŠVK	Štab vrhovne komande
TO SR	Teritorijalna obrana Socijalističke Republike
UJDI	Udruženje za jugoslavensku demokratsku inicijativu
UKS	Udruženje književnika Srbije
UN	Ujedinjeni narodi
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNPA	United Nations Protected Areas
UNPROFOR	United Nations Protection Force
VMA	Vojno-medicinska akademija
VMRO - DPMNE	Unutarnja makedonska revolucionarna organizacija – demokratski pokret makedonskog nacionalnog jedinstva
VONS	Vijeće obrane i nacionalne sigurnosti
vRS	vojska Republike Srpske
vRSK	vojska Republike Srpske Krajine
VS UN	Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda
YUTEL	Jugoslavenska TV
ZNG	Zbor narodne garde

IZVORI

- Antonić, Dejan: "Zarobljena zemlja - Srbija za vlade Slobodana Miloševića", Otkrovenje, Beograd, 2002.
- Avramov, Smilja: "Postherojski rat Zapada protiv Jugoslavije", Idi, Veternik, 1997.
- Bilandžić, Dušan: "Hrvatska moderna povijest", Golden marketing, Zagreb, 1999.
- Boras, Franjo: "Kako je umirala Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina 1990-1996.", Mostar, 2002.
- Bulatović, Momir: "Pravila ćutanja", Narodna knjiga-- Alfa, 2004
- Čekić, Dr. Smail: "Agresija na Bosnu i genocid nad Bošnjacima 1991-1993", "Ljiljan", Sarajevo, 1994.
- Dakić, Mile S.: "Krajina kroz vijekove", U prognaništvu, VEDES, 2002.
- Dedaković-Jastrebović, Mile; Mirković-Nadž, Alenka; Runtić, Davor: "Bitka za Vukovar", "Vinkovačke jeseni"/F.W.T.", Vinkovci, 1997.
- Demokratski centar: "Slučaj generala Trifunovića", "Političke sveske", Beograd, 1995.
- Domazet-Lošo, Davor: "Hrvatska i veliko ratište", Udruga Sv. Jurja, Zagreb, 2002.
- Duraković, Nijaz: "Prokletstvo muslimana", Oslobođenje, Sarajevo, 1993.
- Filipović, Muhamed; Duraković, Nijaz: "Tragedija Bosne", Walter, Sarajevo, srpanj 2002.
- Gajić-Glišić, Dobrila: "Iz kabineta ministra vojnog: Srpska vojska"; Marica i Tomo Spasojević, Švicarska, 1992.
- Gavran, Zdravko: "Kako su rušili Tuđmana", Domovina TT Zagreb, 1992.
- Glavašević, Siniša: "Priče iz Vukovara", Matica hrvatska, Zagreb, 1992.
- Ivanković, Nenad: "Predsjedniče, što je ostalo?", TIVA Varaždin, 2000.
- Izetbegović, Alija: "Sjećanja - Autobiografski zapisi", TKD Šahinpašić - Sarajevo, 2001.

- Izetbegović, Alija: "Godina rata i mira". Ljiljan, Sarajevo, 1997.
- Jović, Borisav: "Komadanje Jugoslavije", "Politika", 1992.
- Jović, Borisav: "Poslednji dani SFRJ", autorsko izdanje, 1996.
- Jović, Dejan: "Jugoslavija - Država koja je odumrla", Prometej, Zagreb i Samizdat B92, Beograd, 2003.
- Jović, Josip: "Sudbonosci", Verbum, Split, 2001.
- Kadijević, Veljko: "Moje viđenje raspada - vojska bez države"; Politika, Beograd 1993.
- Koprivica, Veseljko: "Sve je bilo meta", Monitor, Podgorica, 1996.
- Kovačević-Putnik Dajić, Slobodanka: "Hronologija jugoslovenske krize 1942-1993", Institut za evropske studije - Beograd, 1994.
- Libal, Michael: "Njemačka politika i jugoslavenska kriza 1991.-1992.", Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2004.
- Lučarević, Kerim: "Bitka za Sarajevo - Osuđeni na pobjedu", TZU, 2000.
- Lučić, Ivo: "Tko (ni)je dijelio Bosnu", "National Security and Future"
- Mamula, Branko: "Slučaj Jugoslavija", CID Podgorica, 2000.
- Minić, Miloš: "Ratovi u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995.", Društvo za ugrožene narode, Sarajevo - KULT/B, Minhen - Agencija "Mir", Novi Sad - "RAZLOG" - Zagreb; 2002.
- Owen, Lord David: "Balkanska odiseja"; Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 1998.
- Radulović, Srđan: "Sudbina Krajine", Dan Graf, 1996.
- Rudolf, dr. Davorin: "Tuđmanovi pokušaji mirnog raspleta jugoslavenske državne krize 1990. i 1991.", "Dr. Franjo Tuđman - vizije i postignuća" UHIP, Zagreb, 2002.
- Silber, Laura i Little, Allan: "Smrt Jugoslavije", "Otokar Keršovani", Opatija, 1996.
- Stambolić, Ivan: "Put u bespuće", Radio B92, Beograd, 1995.
- Šarinić, Hrvoje: "Svi moji tajni pregovori sa Slobodanom Miloševićem 1993-95 (98)", "Globus biblioteka", Zagreb, 1999.
- Šiber, Stjepan: "Prevare, zablude, istina: ratni dnevnik 1992."; RABIC, Sarajevo, 2000.
- Tomac, Zdravko: "Moji pogledi na sudbinske odluke", "Dr. Franjo Tuđman - neoprostena pobjeda" UHIP, Zagreb, 2003.
- Tomanić, Milorad: "Srpska crkva u ratu i ratovi u njoj", Medijska knjižara Krug, Beograd, 2001.
- Tomić, Zoran i Herceg, Nevenko: "Izbori u Bosni i Hercegovini", Sveučilište u Mostaru, Centar za studije novinarstva, Mostar, 1998.
- Tuđman, Franjo: "Zna se", knjiga četvrta, Zagreb, 1998.
- Tuđman, Franjo: "Zna se", knjiga druga, Zagreb, 1993.
- Tuđman, Franjo: "Zna se", knjiga treća, Zagreb, 1995.

- Tuđman, Miroslav: "Krivi za zločin samoodređenja?", Udruga Sv. Jurja, Zagreb, 2003.
- Ujedinjeni narodi: Rezolucije o Republici Hrvatskoj UNPROFOR, Pan Liber, Osijek, 1995.
- Zulfikarpašić, Adil; Gotovac, Vlado; Tripalo, Miko; Banac, Ivo: "Okovana Bosna", Bošnjački institut, Zuerich, 1995.
- "The Case of Slovenia", "Nova revija", Ljubljana, 1991.
- "Mass killing and genocide in Croatia 1991/92", Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1992.
- "Stradanje Hrvata u ratu u Bosni i Hercegovini 1991-1993.", Mostar, kolovoza 1993.
- "Glasnik" - hrvatski politički tjednik, broj 4-5, studeni-prosinac 1989.
- "Glasnik" - hrvatski politički tjednik, broj 61 od 28. lipnja 1991.
- "Glasnik" - hrvatski politički tjednik, broj 78 od 25. listopada. 1991.
- "Glasnik" - hrvatski politički tjednik, broj 93 od 17. veljače 1992.
- Sabor Republike Hrvatske 1990-1992., Izvješća hrvatskog Sabora, Zagreb 1992.
- Hrvatski informativni centar: "Kronologija rata: agresija na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu", Zagreb, 1998.
- Ministarstvo informiranja Republike Hrvatske, Dnevni pregled, broj 101 od 24.1.1991.,
- Ministarstvo informiranja Republike Hrvatske, Dnevni pregled, broj 102 od 25.1.1991.,
- Ministarstvo informiranja Republike Hrvatske, Dnevni pregled, broj 103 od 28.1.1991.,
- Ministarstvo informiranja Republike Hrvatske, Dnevni pregled, broj 124 od 26.2.1991.,
- Ministarstvo informiranja Republike Hrvatske, Dnevni pregled, broj 125 od 27.2.1991.,
- Ministarstvo informiranja Republike Hrvatske, Dnevni pregled, broj 126 od 28.2.1991.

Internet izvori

- Narodne novine RH, www.nn.hr
Konferencija za štampu predsjednika Srpske radikalne stranke
dr. Vojislava Šešelja:
nedjelja, 9.2.2003.
ponedjeljak, 17. veljače 2003.
utorak, 18. veljače 2003.

- <http://www.novosti.co.yu>
Dobrica Ćosić: "Piščevi zapisi" ("Večernje novosti", Beograd, feljton, od 11.4.2002.),
<http://www.novosti.co.yu/vest.php?vest=37&rubrika=Feljton>

Dr. Milorad Dragojević: "Poslednja bitka JNA" ("Večernje novosti", Beograd, feljton, od 30.6.2003.),
www.novosti.co.yu/vest.php?vest=414&rubrika=Feljton

Miloš Mirković: "Aleksandar Vasiljević, general koji ne ćuti", ("Večernje novosti", Beograd, feljton, od 16.2.2003.),
www.novosti.co.yu/vest.php?vest=298&rubrika=Feljton

Milisav Sekulić: "Knin je pao u Beogradu", www.krajinaforce.cjb.net; <http://krajinaforce.tripod.com/>

B 92, Intervju dana, 7. rujan 1999., general Stevan Mirković,
http://www.b92.net/intervju/07_09_mirkovic.shtml
<http://www.worldstatesmen.org>

"Dani", broj 112, 23. srpanj 1999., <http://www.bhdani.com/arhiva/112/inter.htm>

"Nin": Interwiev: Boško Krunić: www.nin.co.yu/arhiva/2543/13.html

www.nin-co.yu/2000-02/03/11377.html

http://www.danas.org/svjedoci/html/Stjepan_Mesic.html

http://www.danas.org/svjedoci/html/Borisav_Jovic.html

"Nezavisna svetlost", broj 273 od 16 do 23. prosinca 2000.,
<http://www.svetlost.co.yu/arhiva/2000/273/273-6.htm>

www.un.org/icty:

svjedočenje Dobrile Gajić-Glišić u procesu protiv Slobodana Miloševića, 21. i 22.10.2003.,

svjedočenje Borisava Jovića u procesu protiv Slobodana Miloševića,

svjedočenje Milana Babića u procesu protiv Slobodana Miloševića,

svjedočenje Mustafe Čandića u procesu protiv Slobodana Miloševića,

svjedočenje Aleksandra Vasiljevića u procesu protiv Slobodana Miloševića